

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO EKONOMISKO ATTIECĪBU KATEDRA

Vadības zinību bakalaura studiju programmas studiju virziens *Starptautiskais bizness*

**VISMAZĀK ATTĪSTĪTĀS VALSTIS PASAULES
EKONOMIKĀ UN TO ATTĪSTĪBAS IESPĒJAS UZ
MALDĪVU SALU UN KABOVERDES PIEMĒRA**

Least developed countries in world economic system and their development perspectives analysing Maldives and Cape Verde case study

BAKALAURA DARBS

Autors: *Olga Dolgovska*

Studenta apliecības Nr.: od09001

Darba vadītājs: dr.sc.adm., docente Ilona Baumannē-Vītoliņa

RĪGA 2013

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbā „Vismazāk attīstītās valstis pasaules ekonomikā un to attīstības iespējas uz Maldīvu salu un Kaboverdes piemēra” tiek apskatītas vismazāk attīstīto pasaules valstu problēmas un to attīstībai sniegtais atbalsts.

Darba mērķis ir noteikt attīstību veicinošos pasākumus, kā piemēru citām valstīm, kā arī novērtēt palīdzības efektivitāti.

Darba 1.nodaļā tiek apskatīti ekonomiskās attīstības teorētiskie aspekti, 2.nodaļā tiek pievērsta uzmanība vismazāk attīstīto valstu kritērijiem, attīstību kavējošiem faktoriem un attīstības atbalstam. 3.nodaļā tiek izpētīti izstājušos valstu īstenotie attīstības pasākumi.

Noslēgumā secināts, ka palīdzība ir efektīva dzīves kvalitātes uzlabošanas, bet ne ekonomikas jomā.

Bakalaura darba apjoms ir 85 lapaspuses, tas ietver 7 tabulas un 15 attēlus. Darba izstrādē izmantoti 65 literatūras avoti.

Atslēgvārdi: attīstības sadarbība, vismazāk attīstītās valstis, ANO, ekonomiskā attīstība

ANNOTATION

Bachelor paper „Least developed countries in world economic system and their development perspectives analysing Maldives and Cape Verde case study” analyses least developed countries and development assistance.

The aim of Bachelor thesis is to find out what has to be done, to achieve sustainable development, so that other countries could follow this example and to find up, if development assistance is effective.

First chapter discusses theoretical aspects of economic development, the second chapter focuses on the least-developed countries criteria, development impediments and development assistance. In the third chapter are examined graduated countries case studies.

The work consists of 85 pages, it includes 7 tables and 15 images as well as 65 literature sources.

Keywords: development assistance, least developed countries, UNO, economic development

SATURS

Darbā izmantotie saīsinājumi	5
Ievads.....	6
1 Valsts attīstības teorijas, rādītāji un attīstību kavējošie faktori.....	9
1.1 Ekonomiskās attīstības teorijas.....	9
1.2 Attīstības rādītāji.....	21
1.2.1 Tautas attīstības indekss un tā nepieciešamie papildinājumi	24
1.2.2 Ekonomikas ievainojamības indekss.....	28
1.3 Valsts ekonomisko attīstību kavējošie faktori	29
2 Vismazāk attīstīto valstu grupas definīcija, raksturojošie kritēriji un attīstības veicināšanas pasākumi.....	32
2.1 VAV definīcijas un kritēriju evolūcija.....	33
2.1.1 VAV kritēriju pēdējā redakcija	36
2.2 VAV attīstībai sniegtā palīdzība un īstenotie pasākumi	38
2.2.1 Attīstības sadarbība	40
2.2.2 Eiropas Savienības palīdzība VAV	42
2.2.3 Citi VAV palīdzības un attīstību veicinošie pasākumi	44
2.3 Izslēgšana no VAV saraksta un mērena pāreja no VAV statusa uz vienkāršas attīstības valsts statusu.....	46
2.4 Gūtie panākumi.....	50
3 Maldīvu salu un Kaboverdes izstāšanās no VAV saraksta gadījumu analīze.....	52
3.1 Maldīvu salu izstāšanās no VAV gadījuma analīze.....	52
3.2 Kaboverdes izstāšanās no VAV gadījuma analīze	66
3.3 Apkopojums.....	77
Secinājumi un priekšlikumi	78
Izmantotie literatūras avoti	81
Pielikumi.....	85
1.pielikums. Valstis, kuras 1971.gadā atradās VAV sarakstā	86
2.pielikums. Valstis, kuras 1991.gadā atradās VAV sarakstā	87
3.pielikums. Valstis, kuras 2000.gadā atradās VAV sarakstā	88
4.pielikums. Valstis, kuras 2003.gadā atradās VAV sarakstā	89
5.pielikums. Valstis, kuras 2006.gadā atradās VAV sarakstā	90
6.pielikums. Valstis, kuras 2012.gadā atradās VAV sarakstā	91

DARBĀ IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI

ĀKK	Āfrikas, Karību jūras un Klusā okeāna valstis
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
AP	Attīstības palīdzība
CNI	Cilvēku nabadzības indekss
CRI	Cilvēkresursu indekss
DKR	Dzīves kvalitātes rādītājs
EIeI	Ekonomikas ievainojamības indekss
EK	Eiropas Komisija
ES	Eiropas Savienība
IĪT	Intelektuālā īpašuma tiesības
IKP	Iekšzemes kopprodukts
NKI	Nacionālais kopienākums
NKP	Nacionālais kopprodukts
PPP	Pirktspējas paritāte
TAI	Tautas attīstības indekss
TGAP	Tūkstošgades attīstības programma
TGM	Tūkstošgades Mērķi
VAV	Vismazāk attīstītās valstis

IEVADS

Globalizācijas un vairāku ekonomisko krīžu ietekmē mazāk attīstīto valstu iedzīvotāji darba un labāku dzīves apstākļu meklējumos dodas uz sociāli nodrošinātākām valstīm ar augstāku attīstības līmeni. Šādas migrācijas rezultātā maz attīstītā valsts paliek bez iedzīvotājiem, un tāpat arī bez darbaspēka un cilvēkkapitāla, kurš strādātu valsts labā, maksātu nodokļus, būvētu infrastruktūru, radītu vērtīgo intelektuālo īpašumu. Arī saņēmējvalstij rodas dažāda rakstura problēmas: iedzīvotāji neriskē prasīt darba devējiem lielākas algas un labākus darba apstākļus, jo iebraucējus no maz attīstītajām valstīm apmierina esošā situācija, kura no jebkura skatupunkta ir labāka, nekā pašu valstī. Turklāt, etniski valsts kļūst arvien vairāk jaukta – pašas valsts kultūra, aiz nevēlēšanās diskriminēt jaunos pilsoņus, bieži pat neapzināti tiek modificēta, pielāgojot to iebraucēju tradīcijām, un, jo vairāk migrantu valstī, jo vairāk valsts tradīcijas, kultūra, nacionālais sastāvs un genofonds mainās. Tam par iemeslu kļūva nevis atvērtās robežas, kas drīzāk ir uzskatāmas par migrācijas procesa īstenošanas līdzekli, bet gan atšķirīgie ekonomiskās attīstības līmeņi dažādās valstīs. Tos izlīdzinot, mazāk attīstītajām valstīm neradīsies nepieciešamība pēc dzīvesvietas maiņas.

Ir svarīgi palīdzēt trūcīgām, maz attīstītajām valstīm atjaunot savu ekonomiku, lai tās spētu nodrošināt saviem iedzīvotājiem nepieciešamās darbavietas, piemērotus dzīves apstākļus. Šī iemesla dēļ pagājušajā gadsimtā valstu grupa ar zemiem ienākumiem un nepiemērotiem dzīves apstākļiem tika atsevišķi izdalīta un definēta kā Vismazāk attīstīto valstu grupa (VAV). VAV problēmas tika pētītas, lai noskaidrotu, kas kļuva par šo valstu smagā ekonomiskā un sociālā stāvokļa iemeslu. Ar mērķi palīdzēt šīm valstīm iziet no pagrimuma, kā arī atbrīvot attīstītās valstis no lielā imigrantu sloga, VAV problēmas tika izceltas gaismā, stimulējot pasaules organizācijas, tādas kā ANO, ES, PTO pievērst īpašu uzmanību sadarbībai ar šīm valstīm. Arī Latvija, iestājoties Eiropas Savienībā, piedalās Attīstības sadarbības programmā, kura ir orientēta arī uz palīdzību vismazāk attīstītajām valstīm, un šim nolūkam katru gadu novirza noteiktu naudas summu no budžeta. Turklāt palīdzību sniedz arī neoficiālās organizācijas, kā arī dažādu valstu privātpersonas ziedo naudu grūtībās nonākušajām valstīm. Ir svarīgi izpētīt, kādiem nolūkiem tiek tērēta ziedotā nauda un vai šie ziedojumi sniedz vēlamo rezultātu.

Dotā bakalaura darba **mērķi** ir

- pievērst sabiedrības uzmanību vismazāk attīstīto valstu problēmām;
- noskaidrot veiksmīga attīstības ceļa galvenās vadlīnijas, īstenotos pasākumus, lai citas VAV valstis sekotu veiksmīgajam attīstības piemēram;
- novērtēt palīdzības efektivitāti.

Bakalaura darbā pētījums tiek veikts ar mērķi nevis prognozēt tālāku attīstību, bet izanalizēt ietekmējošos faktorus, kas var kļūt par piemēru citu VAV valstu turpmākai attīstībai. Lai sasniegtu nospraustos mērķus, tika veikti sekojoši **uzdevumi**:

- atbilstošu literatūras avotu atlase, apkopošana un analīze, ar mērķi gūt šādas teorētiskās atziņas:
  - ko nozīmē attīstība no dažādu autoru un ekonomisko teoriju skatupunkta;
  - kas ir vismazāk attīstītās valstis un kādi ir dotās valstu grupas kritēriji;
  - kādi pasākumi tiek īstenoti, ar mērķi nodrošināt šo valstu attīstību.
- Noteikt katras valsts attīstības iemeslus:
  - analizēt valstu valdību atskaites par veiktajiem uzdevumiem, atrodoties VAV grupā;
  - analizēt saistīto organizāciju atskaites par valsts attīstības tendencēm;
  - atlasīt, apkopot un analizēt atbilstošos attīstības statistiskos rādītājus.
- Secinājumu veikšana par darbā gūtajām atziņām un priekšlikumu izteikšana citu VAV grupā esošo valstu turpmākai attīstībai.

Uzdevumu veikšanai tika izmantotas sekojošas **metodes**:

- literatūras analīze;
- situācijas analīze;
- ekonomiskā analīze;
- indukcijas metode;
- statistiskās metodes;
- datu grupēšanas, grafiskās attēlošanas un salīdzināšanas metodes.

VAV nav vienīgās valstis pasaules vēsturē, kuras ir nonākušas grūtībās, un pasaulē, kopš tās pastāvēšanas brīža, ir vairāki veiksmīgi valstu attīstības piemēri. Tie tika analizēti un apkopoti dažādās ekonomiskās attīstības teorijās, kuras tiks apskatītas dotā darba pirmajā nodaļā. Tā pat tiks aplūkoti visbiežāk izmantotie attīstības rādītāji, kā arī iekšējie un ārējie attīstību kavējošie faktori.

Bakalaura darba otrā nodaļa ir veltīta VAV grupas un ar to saistīto aspektu analīzei. Vispirms tiks aplūkots valstu dalījums atkarībā no to ienākuma un attīstības pakāpes, un tiks noskaidrots, salīdzinājumā ar ko VAV tiek uzskatītas par vismazāk attīstītajām. Tad tiks pievērsta uzmanība VAV grupas kritēriju un definīciju attīstībai, kā arī valstu skaita izmaiņām gadu laikā. Visbeidzot, otrās nodaļas ietvaros tiks apskatīta analizējamai valstu grupai sniegtā palīdzība, attīstības veicināšanas pasākumi un projekti, un tas, kā dažādas pasaules organizācijas atbalsta doto valstu grupu un stimulē šo valstu attīstību.

Vairāku gadu garumā sniegtā palīdzība VAV valstīm, kā arī nemitīga paveiktā darba analīze ir guvusi panākumus – trīs valstis: Botsvāna, Kaboverde un Maldīvu salas, ir pārvarējušas problēmas un nostājušās uz ilgtspējīgas attīstības ceļa. Divu pēdējo valstu izstāšanās piemēri, īstenotie attīstības pasākumi valstī, veiktās izmaiņas un uzlabojumi, kā arī attīstības rādītāju tendences tiks aplūkotas darba pēdējā nodaļā. Tā pat tiks izvērtēta sniegtās palīdzības efektivitāte. Protams, nav viena vienīga veiksmes ceļa, kuru noejot, katra valsts viennozīmīgi attīstīsies, taču, ņemot vērā, ka VAV valstis atrodas vienādā situācijā un atbilst vienādiem kritērijiem, izstājušos valstu veiksmes stāstos tiks meklētas galvenās vadlīnijas, kuras noved līdz ilgtspējīgai attīstībai.

1 VALSTS ATTĪSTĪBAS TEORIJAS, RĀDĪTĀJI UN ATTĪSTĪBU KAVĒJOŠIE FAKTORI

Cilvēku ekonomiskā darbība ir notikusi vēl pat pirms mūsu ēras, kad, nodrošinot sev iztiku, mednieki, zvejnieki, podnieki un citu profesiju pārstāvji ar bartera palīdzību īstenoja ekonomisko darbību. Laika gaitā gan cilvēks, gan viņam apkārt esošā vide attīstījās, piedzīvojot gan augšupeju, gan vairākas recesijas. Tika izgudrota nauda, kas no vienas puses atviegloja maiņas darījumus, no otras puses kļuva par vienīgo preču vērtības mēru. Ekonomiskās teorijas pētīšanas laikā tika izvirzītas dažādas ekonomiskās attīstības teorijas, kas uzskatīja naudu par vienīgo valsts attīstības mēru. Taču drīz vien šis apgalvojums tika noraidīts, arvien lielāku uzmanību pievēršot cilvēkam kā valsts galvenajai bagātībai un attīstības potenciālam. Vairāku eksperimentu un kļūdu rezultātā ekonomiskās attīstības modeļi tika vairākkārt analizēti un pilnveidoti, kā rezultātā sabiedrība turpina savu attīstību gan sociālā, gan ekonomiskā ziņā. Ir svarīgi pētīt ekonomiskās attīstības vēsturi, lai mazāk attīstītās valstis mācītos no veiksmīgas citu valstu pieredzes, kas jau ir izgājušas šo ceļu un nepieļautu jau kādreiz izdarītās kļūdas. Turpmāk darbā tiks apskatītas populārākās ekonomiskās attīstības teorijas, tiks pievērsta uzmanība galvenajiem valsts attīstības rādītājiem, kā arī tiks aplūkoti faktori, kas kavē valsts attīstību.

1.1 Ekonomiskās attīstības teorijas

Laika gaitā tika piedāvātas vairākas ekonomikas izaugsmes un attīstības teorijas, kas nodrošina vēsturisko skatu uz to, kā ekonomisti visos laikos ir domājuši un definējuši ekonomikas augšupeju. Ekonomikas zinātniece A. Amsdena attīstību definēja kā virzību no aktīvu kopuma, kas balstās uz primāriem produktiem, un to izmanto nekvalificēts darbaspēks, uz aktīvu kopumu, kas balstās uz zināšanām, un to izmanto kvalificēts darbaspēks.¹ Savā darbā zinātnieki Ciphers un Diets attīstību ir definējuši kā cilvēku fundamentālo vērtību apzināšanos un līdzekļu meklēšanu, lai spētu pēc iespējas efektīvāk izmantot šo vērtību augļus.² Citi zinātnieki turpretī noraidīja attīstības cilvēcisko aspektu un apgalvoja, ka attīstība ir koncentrācija uz nacionālā produkta, kopējā ienākumu un preču piedāvājuma, nevis uz cilvēku tiesībām un šo tiesību radīšanas iespējām.³ Pats termins „ekonomiskā attīstība” ir salīdzinoši jauns, jo īsti netika izmantots pirms II Pasaules kara. Tajā laikā nabadzīgākās pasaules valstis bija kādas attīstītākas valsts kolonijas, un tām nebija nepieciešamības pēc

¹ Amsden A.H. *The Rise of „The Rest”: Challenges to the West from Late-Industrializing Economies* Oxford University press, 2001; 2.lpp

² Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 13.lpp

³ Sen A. *The resources, Values and Development* Harvard University press, 1997; 496.-497.lpp

ekonomiskās izpētes. Tikai pēc kara tika formulēti ekonomiskās attīstības mērķi un to īstenošanas pasākumu plāns.¹ Iegūstot neatkarību, visas iepriekš pakļautās valstis tika nosauktas par Trešajām pasaules valstīm. Šis daļēji politisks jēdziens parādījās ar brīdi, kad pakļautajām nācijām radās nepieciešamība pēc savas ekonomiskās un politiskās sistēmas.² Agrāk kolonizēto valstu ekonomiku un politiku īstenoja Metropole un tām nebija nepieciešamības pēc savas ekonomiskās un politiskās sistēmas, tātad, nebija arī pieredzes šo sistēmu vadīšanā un regulēšanā. Tāpēc, iegūstot neatkarību, šīm valstīm bija nepieciešama palīdzība šādu sistēmu izveidošanā un padoms tās efektīvākā vadīšanā. Šī nepieciešamība radīja priekšnosacījumus **Jaunās Starptautiskās Ekonomiskās Kārtības** izveidošanai, kas garantētu Trešās pasaules valstīm pastāvīgu suverenitāti, kontroli pār to dabas resursiem un pār savas ekonomikas likteni.³ Pārrunājot tās svarīgākos aspektus, uzmanība tika pievērsta jautājumiem, kas attiecas uz starptautisko tirgu. Starptautiskās organizācijas palielināja zema ienākuma valstu finansiālo atbalstu, kuru palīdzības saņēmējas ne reti ieguldīja grandiozos attīstīto valstu projektus. Galu galā parāda krīze pārņēma mazāk attīstītās valstis, un attīstīto valstu uzbrukumi, ar mērķi pazemināt izejvielu cenas, arvien palielinājās.⁴ Tā rezultātā Jaunā Starptautiskā Ekonomiskā Kārtība cieta neveiksmi, taču zinātnieki nepārstāja strādāt pie ekonomikas attīstības teoriju veidošanas un meklēja iespējas kā palīdzēt bijušajām kolonijām attīstīties.

Strādājot pie teoriju izveides, sāka apjaust, ka ekonomikas mācībā trūkst vārda, kas apzīmētu tās augšupeju un, mēģinot to nedefinēt, izmantoja divus terminus „ekonomiskā attīstība” un „ekonomikas izaugsme”. Šie vārdi savos pirmsākumos bija gandrīz sinonīmi, ar to vien atšķirību, ka „ekonomikas izaugsme” tika lietota, aprakstot attīstītās valstis, bet ekonomikas attīstību pieminēja, runājot par attīstības valstīm.⁵ Šodien ir ieviesta skaidrība un ekonomikas izaugsmes kritērijs ir ienākums uz vienu iedzīvotāju, kas uzskatāms par ļoti labu aptuveno dažādu ekonomiku salīdzināšanas rādītāju. Savukārt ekonomiskā attīstība ir daudz sarežģītāks un daudzpusīgāks jēdziens. Tas ir daudz plašāks, nekā ienākumi, un līdz ar to, tas ir mērāms pēc pavisam savādākiem standartiem. Attīstība sevī ietver dažādus un plašus pieņēmumus par to, kas var tikt saukts par „labu dzīvi” kā ekonomiskā, tā arī sociālā un politiskā nozīmē.⁶ Šie termini tiks aplūkoti turpmāk taču vēl ilgi pirms tie tika plaši pielietoti, par ekonomikas attīstību runāja klasiskās ekonomikas teorijas pamatlicēji.

¹ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 28.lpp

² Gordon R. *The Dawn of a New, New International Economic Order?* Law and Contemporary problems 2009, vol. 72, No.4; 131.lpp

³ Turpat; 132.lpp

⁴ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 32.-33.lpp

⁵ Turpat; 28.lpp

⁶ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 30.lpp

Klasiskā ekonomikas attīstības teorija

Klasiskā ekonomikas attīstības teorija bija izteikta ražošanas funkcijā, kas parāda kā izejvielas tiek pārvērstas produkcijā, kur zeme, darbaspēks, kapitāls un tehnoloģija kalpo par ražošanas izejmateriāliem. Šajā gadījumā ekonomikas izaugsme ir atkarīga no produktivitātes, jaudas pieauguma tempiem un kapitāla uzkrāšanas. Jo ātrāk tiks uzkrāts kapitāls, jo ātrāk notiks ekonomikas izaugsmes process.¹ Viens no pirmajiem klasiķiem bija Ādams Smits. Viņš ieviesa vienu no agrākajiem tirgus darbības principiem – „neredzamā roka”. Tas, ko Smits sauca par neredzamo roku, bija individuālistiskā patērētāju tieksme pēc precēm un pakalpojumiem, kā rezultātā veidojas noteikts cenu un ražošanas līmenis. Katrs indivīds strādā, un iegulda naudu dažādās iekšzemes nozarēs, atbalstot tās un palielinot sabiedrības gada ienākumus. Protams, viņš nemaz nedomā par sabiedrības labklājību un tiecas tikai pēc personīgiem mērķiem – pēc savas algas un vēlamajām precēm, taču šajā gadījumā, kā arī daudzos citos, viņš tiek neredzamās rokas vadīts un sasniedz mērķus, pēc kuriem pat nav tiecies.² Līdz ar to, Ādams Smits par vienu no ekonomiskās attīstības virzītājspēkiem ir definējis pašus indivīdus, kas, darbojoties savā labā, tā vai citādi nodrošina visas sabiedrības labklājību un ekonomikas izaugsmi. Par svarīgākajiem ekonomiskā progresa jeb tautas labklājības faktoriem Smits atzīmēja darba dalīšanas un kapitāla uzkrāšanas nepieciešamību.³ Darba dalīšana tā pat var tikt nosaukta par specializāciju. Tā tika plaši izmantota kapitālisma periodā un joprojām netiek aizmirsta.

Neoklasiskā ekonomikas attīstības teorija

Neoklasiskajā ekonomikas izaugsmes teorijā ražošanas funkcija atstāja darbaspēku un kapitālu, taču pārējās sastāvdaļas tika nomainītas ar tehnoloģisko progresu. Pēc šīs teorijas piekritēju viedokļa, tehnoloģiskais progress ir pieejams visām valstīm un tam ir vienāds efekts visās valstīs, neņemot vērā konkrētas valsts attīstības līmeni.⁴ Šim apgalvojumam nevar nepiekrīst, jo jaunas tehnoloģijas ir pamats labākai preču kvalitātei, ātrākai darba paveikšanai līdz ar to lielākam kvalitatīvu preču apjomam. Taču tā, ka tehnoloģijas ir pieejamas kādai noteiktai valstij, ir par maz, jo vēl ir nepieciešama nauda, lai varētu šīs tehnoloģijas izmantot, iegādāties nepieciešamo aparatūru, apmācīt darbiniekus utt.

---

¹ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 125.lpp

² Smith A.. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* Adam and Charles Black 1973; 199.lpp

³ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 112.lpp

⁴ Turpat; 127.lpp

Keinsisms

Makroekonomikas pamatlicējs, neoklasiķis Džons Meinards Keinss un viņa mācība, kas tika nosaukta par keinsismu, noraidīja klasiskās teorijas pilnas nodarbinātības pieņēmumu. Atšķirībā no klasiskajiem ekonomistiem, Keinss un viņa sekotāji neticēja, ka nodarbinātība bija ekonomikas automātisks rezultāts. Pēc viņa domām, bez valdības uzraudzības visdrīzāk radīsies inflācija un bezdarbs, nevis pilna nodarbinātība.¹ Darbvietu radīšanas mehānisms kļuva par Keinsa pētījumu galveno virzienu. Saskaņā ar viņa pieņēmumu, bezdarba iemesls slēpās darbavietu pieprasījuma un piedāvājuma nestabilitātē, ko varētu regulēt ar valdības iejaukšanos, radot jaunas darba iespējas. Pēc viņa domām, neeksistē viens unikāls pilnas nodarbinātības līdzsvara punkts, bet gan tādi punkti ir vairāki, un tie ir atkarīgi no uzkrājumu līmeņa un investīciju plāniem.² Tāpat, nodrošinot vien pilnīgu nodarbinātību, attīstība netiks garantēta, jo pati par sevi tā paredz pilnveidojumus, pastāvīgu mācīšanos un uzlabojumus, kas netiks nodrošināts, tikai sagādājot pietiekamu darbavietu skaitu, jo ar laiku esošā tehnika novecos, kvalitātes standarti aizies uz priekšu, un, neskatoties uz pilnu nodarbinātību, attīstības nebūs.

Kā jebkuram populāram zinātniekam, arī Keinsam bija savi sekotāji. Harrods un Domārs attīstīja ekonomiskās izaugsmes skaidrojumu. Pēc viņu domām, ekonomiskā izaugsme ir atkarīga no darbaspēka, neto uzkrājumiem un investīcijām, kā arī no diviem ražošanas faktoriem – darbs un kapitāls, kur, lai saražotu noteiktu produkcijas daudzumu, ir kāds minimāli nepieciešamais katra ražošanas faktora daudzums. Savā teorijā zinātnieki apskatīja nestabilitātes problēmu, kura uzsvēra valdības nozīmi attīstības plānošanā mazāk attīstītajās valstīs. Taupīšanas likme, fiziskā kapitāla uzkrāšana, kā arī kapitāla un produkcijas attiecība ir galvenie rādītāji, kas atvieglo valdības stratēģisko lēmumu pieņemšanu un ietekmē ekonomiskās attīstības tempus.³ Valdībai vienmēr ir bijusi būtiska loma ekonomiskās attīstības procesā, jo tieši no valdības ir atkarīgs, kādi likumi regulēs valsts dzīvi, kādas darbības tiks uzskatītas par atļautām, kādu preču ražošana un tirgošana tiks aizliegta, līdz ar to, valsts nepietiekama attīstības pakāpe tā vai citādi ir valdības nepareizu lēmumu rezultāts.

V. Rostova ekonomikas attīstības modelis

Vēl viens no agrākajiem un ietekmīgākajiem ekonomikas attīstības zinātniekiem bija amerikāņu ekonomists V. Rostovs. Viņš salīdzināja ekonomikas attīstību ar kustīgām trepēm, uz kurām atrodas valstis, katra savā līmenī. Tā kā trepes bija kustīgas, visas valstis nokļūtu arvien augstāk savā attīstībā, pamazām tuvojoties attīstītākām valstīm. No Rostova skatu

¹ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 131.lpp

² Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 29.-30.lpp

³ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 130.lpp

punkta, ekonomikas attīstība ir lineārs process no mazāk uz vairāk attīstīto valsti, kur katras valsts mērķis ir tiekšanās pēc ilgtspējīgas attīstības.¹ Nedaudz vēlāk neoliberālā ekonomiskā pieeja ilgtspējīgo attīstību definēja kā tādu attīstību, kas apmierina esošās paaudzes vajadzības, neapdraudot nākotnes paaudžu pieejamību resursiem.² Rostovs pieņēma ekonomikas attīstības revolucionāro redzējumu un nepiekrīta tam, ka neattīstītās sabiedrības savā laikā bija uz zemāka attīstības pakāpiena nekā industrializētās attīstītās valstis. Zinātnieks uzskatīja, ka nabadzīgās valstis noteikti attīstītos, ja pieņemtu tās nostājas un to sociālo struktūru, kāda pastāv attīstītajās valstīs. Taču šis uzskats tika pakļauts uzbrukumam no dažādām pusēm: globālais pārmaiņu process veicināja labklājību jau tā attīstītajās valstīs, bet nabadzīgās turpināja grīmt nabadzībā.³ Netika ņemts vērā, ka kultūras, politiskie, vēsturiskie un citi faktori, valstī valdošās vērtību sistēmas tā pat ir nozīmīgas ekonomikas attīstības procesā. Galu galā tika pierādīts, ka ekonomiskajai attīstībai ir nevis lineārs, bet gan svārstīgs raksturs.⁴ Uz šī pamata izveidojās vēl viena ekonomikas ilgtspējīgas attīstības teorija, kas ir balstīta uz pieņēmuma, ka, lai veiksmīgi attīstītos, valsts ekonomikai ir jāsasniedz divi mērķi: produktivitāte un izaugsme. Produktivitāte nodrošina efektīvu tādu resursu patēriņu kā cilvēki, nauda, tehnoloģijas un naturālie resursi, bet izaugsme nodrošina pareizu šo resursu novirzīšanas ceļa izvēli.⁵ Tās pamatā bija ekonomikas attīstības cikls (1.1. tabula), kura laikā attīstības valsts kļūst par industrializēto, tad par moderno un visbeidzot tās attīstība beidzas ar stagnācijas periodu.

1.1. tabula

Valsts ekonomikas attīstības cikls atkarībā no ekonomiskās izaugsmes un produktivitātes

		Produktivitāte	
		Augsta	Zema
Izaugsme	Augsta	Industrializētās nācijas	Attīstošās nācijas
	Zema	Modernas nācijas	Stagnējošās nācijas

Avots: Autores veidota tabula pēc publikācijas zinātniskajā žurnālā⁶

¹ Rostow W. W. *The stages of economic growth* The Economic History Review, 1959 vol.12, Issue 1; 2.lpp

² Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 34.lpp

³ McKay J. *Reassessing development theory: modernization and beyond* Kingsbury D. grāmatā *Key issues in development* Palgrave, 2004; 66.lpp

⁴ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 34.-35.lpp

⁵ Sheth J.N., Erony M. *Overcoming the barriers to global economic development and the international flow of people, products, and resources: Strategic recommendations* Telematics and Informatics, 1993, vol.10, issue 1; 41.lpp

⁶ Turpat; 42.lpp

1.1. tabula parāda, ka stagnācija ir valsts attīstības galapunkts, kam nekas tālāk neseko. Sanāk, ka visas valstis galu galā nonāks stagnācijas punktā un pasaule degradēs, nespējot attīstīties tālāk. Vai arī pēc stagnācijas perioda agrāk attīstītā valsts atkal kļūs par attīstības valsti un uzsāks šo attīstības procesu no jauna, līdz atkal nokļūs stagnācijas posmā. Tas rada pretrunas ar minētajiem mērķiem, kas ir jāasniedz katras valsts ekonomikai – gan produktivitātei, gan izaugsmei ir savi kritēriji un rādītāji, kas laika gaitā paaugstinās, radot dažādas inovācijas. Drīz vien šī teorija tika aizmirsta un pasaule arvien vairāk uzmanības pievērta ekonomiskās attīstības finansiāliem aspektiem.

Modernizācijas attīstības pieeja

Ar mērķi pietuvināties termina „ekonomiskā attīstība” labākai izpratnei un apzīmēšanai, tika ieviests termins „modernizācija”, kura ietvaros tradicionālās sabiedrības tika uzskatītas par atpalikušām, salīdzinot ar attīstītajām valstīm¹, kurām bija pieejamas dažādas inovācijas un nauda to radīšanai un pielietošanai. Tika veikti vairāki modernizācijas aspektu pētījumi, kas vienā balsī apgalvoja – ja valstī, bagātā vai nabadzīgā, ieviest „pareizus” likumus un pasākumus, tad tā noteikti sasniegs modernus dzīves standartus un noies tādu pašu izaugsmes ceļu, kā jau attīstītās valstis.² Modernizācijas iespaidā ekonomiskās attīstības izpētes pašā sākumā bija pieņemts uzskatīt, ka nabadzīgās valstis ir tikai attīstīto valstu tehnoloģiju izmantotājas, taču pēdējos gados tika atklāta sakarība, ka jaunās tehnoloģijas ir cieši saistītas ar izstrādāšanas valsts attīstības līmeni un ekonomisko vidi, jo inovācija, pārsvarā, ir atbildes reakcija uz izstrādātājvalsts vajadzībām un pieprasījumu³, esošo tukšo vietu aizpildīšanas paņēmieni pie ierobežotiem finansiāliem u.c. resursiem.

Rūpniecības pieeja

Ilgu laiku rūpniecību pielīdzināja attīstībai, saskaņā ar dominējošo ideoloģiju, ka ekonomiskā attīstība nebūtu iespējama bez rūpniecības, kas sevī iekļāva ieguves, ražošanas, būvniecības, elektrības, ūdens un gāzes rūpniecību. Vēlāk tika pierādīts arī tas, ka valstis ar labi attīstītu ražošanu sasniedza augstus dzīves standartus. Līdz ar to tieši ražošana ar laiku tika uzskatīta par ekonomiskās attīstības dzinējspēku, ģenerējot attīstību arī pārējos sektoros.⁴ Dotajā jomā algas ir augstākas nekā lauksaimniecības sektorā, kā arī tiek izmantots vairāk tehnoloģiju, kas tiecas pēc augstākas produkcijas kvalitātes un darbinieku produktivitātes.⁵ Tā pat rūpniecība veido darba tirgu, jo, tai attīstoties, rodas nepieciešamība pēc atbilstoša,

¹ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 28.lpp

² McKay J. *Reassessing development theory: modernization and beyond* Kingsbury D. grāmatā *Key issues in development* Palgrave, 2004; 50.lpp

³ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 29.lpp

⁴ Turpat; 44.-45.lpp

⁵ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 20.lpp

kvalificēta darbaspēka.¹ Tehnoloģiju un inovāciju radīšanai nepieciešamas prasmes un zināšanas, kam, savukārt, nepieciešami attiecīgi infrastruktūras mehānismi, tādi kā izglītība, finanšu un transporta sistēma, likumdošana², kas bija jāpilnveido un jārada to apkalpojošās infrastruktūras. Protams, apskatot ražošanu kā procesu, īsti nevarētu domāt par visas valsts attīstību, taču saprotot, ka ražošanas darbības nodrošināšanai un apkalpošanai bija nepieciešami dažādi pilnveidojumi arī citās jomās, tostarp izglītībā, var droši apgalvot, ka ražošana stimulēja valsts un tās iedzīvotāju attīstību.

Tautas attīstības pieeja

Savā laikā arī zinātnieks Deivids Rikardo pauda uzskatu, ka tieši cilvēks ir vienīgais vērtības radītājs, jo pat nauda valstī ieplūst, pateicoties darbaspēka ieguldījumam.³ Ar laiku arvien vairāk zinātnieku pievērsās uzskatam, ka valsts attīstība nav jāmēra tikai pēc ienākuma lieluma, bet arī pēc tās iedzīvotāju attīstības pakāpes. Ekonomiskā izaugsme un attīstība prasa visa darbaspēka produktivitātes paaugstināšanu visos sektoros.⁴ Aiz kvalificētu strādnieku nepieciešamības, arvien vairāk lika uzsvāru uz cilvēkkapitālu un jauno teoriju nosauca par **Tautas attīstības pieeju**.⁵ Tās pamatā ir ideja par iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanu. Bez pieciem to raksturojošiem indeksiem, šīs pieejas ietvaros tika apskatīts arī iedzīvotāju skaita pieaugums, jo nekontrolējama dzimstība pie ierobežotiem resursiem (zemas veselības un izglītības izmaksas) nesekmēs valsts kopējo attīstību.⁶ Tāpat, pieminot izglītību, tiek domāts ne tikai vienkāršs skološanas process, bet arī “mācīšanās darot” darba vietā⁷, tā apmācot strādniekus darbam ar jaunu tehniku un tehnoloģijām.

Pamatvajadzību pieeja

Doma par cilvēku kā par vienu no svarīgajiem attīstības elementiem pamudināja zinātniekus veikt vairākus pētījumus. Tostarp Maslovs, formulējot savu motivācijas teoriju, pievērsa uzmanību cilvēku vajadzībām, sagrupēja tās piecās grupās un klasificēja, atkarībā no to svarīguma. Pašā piramīdas apakšā tika novietotas pamatvajadzības, kas nozīmēja, ka tās ir visbūtiskākās cilvēka eksistencei un tās ir jāapmierina vispirms.⁸ Izveidotā Maslova vajadzību piramīda arī mūsdienās ir aktuāla personu motivācijas un attīstības jautājumos, bet tolaik tā

---

¹ Marshall A. *Principles of economics (8th edition)* Macmillan and Co, 1920; 156.lpp

² Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 45.lpp

³ Darity W. A. Jr. *Absolute and Comparative Advantage* grāmatā International encyclopedia of the social sciences, 2nd edition vol.1; Macmillan, 2008; 5.lpp

⁴ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 20.lpp

⁵ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 30.-31.lpp

⁶ Manning N. *Social needs, social problems and social welfare* Alcock P., Erskine A. un May M. grāmatā *The student's companion to social policy* Oxford: Blackwell, 1998; 84.lpp

⁷ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 20.lpp

⁸ Maslow A.H. *A Theory of Human Motivation* Psychological Review, 1943 vol.50, issue 4; 373.-374.lpp

tika izmantota, formulējot attīstības pamatvajadzību pieeju. No dotās teorijas viedokļa, pamatvajadzības ir interpretējamas kā minimālais noteiktais tādu lietu daudzums kā pārtika, apģērbs, pajumte, ūdens un sanitārija, kas ir nepieciešami, lai novērstu sliktas veselības, nepietiekama uztura u.tml. problēmas.¹ Tātad šādi tika noteikts dzīves standarts un minimālās ģimenes prasības, kas būtu jāapmierina katram iedzīvotājam. Taču attīstītās valstis šo pieeju uzskatīja par pretēju modernizācijai un ekonomiskai izaugsmei.² Tika uzskatīts, ka, dzīvojot pēc šādiem minimāliem standartiem, valsts netiecas pēc jauninājumiem un cilvēkkapitāla pilnveidošanas, līdz ar to neattīstās. Taču, ja iedzīvotāji valstī knapi izdzīvo, aiz pat minimālo prasību apmierināšanas nespējas, diez vai viņi vispār domās par valsts izaugsmi. Vispirms tiks apmierinātas vajadzības pēc pajumtes un ēdiena. Dotā teorija viennozīmīgi nav uzskatāma par patstāvīgu attīstības teoriju, domājot, ka apmierinot vien pamatvajadzības, valsts veiksmīgi attīstīsies. Taču šī teorija ir pielietojama kopā ar pārējām, lai gūtu saprašānu par to, ka neesot apmierinātām pamatvajadzībām, valstij nebūs iespēja attīstīties, lai arī kādas attīstības aktivitātes tiktu veiktas.

Privatizācijas pieeja

Saprotot, ka jebkāda, pat vismazākā uzņēmuma attīstība prasa finansiālos ieguldījumus, attīstības valstu uzņēmumi budžeta nepietiekamības dēļ, kā arī tāpēc, ka nebija efektīvu šo uzņēmumu kontrolēšanas veidu, tika pakļauti privatizācijai un ticība tirgus ekonomikas darbībai arvien pieauga. Donorvalstis tika aicinātas palīdzēt nabadzīgajām jaunattīstības valstīm nodrošināt priekšnosacījumus veiksmīgai attīstībai privātajā sektorā. Starp prasībām bija valdības monopoluzņēmumu likvidācija, konkurences stiprināšana, atbilstošas normatīvās vides radīšana un efektīvi banku, transporta un sakaru mehānismi. Cerēja, ka privatizējot uzņēmumus, palielināsies konkurence, tiks atrasti jauni biznesa segmenti un nišas, palielināsies investīcijas infrastruktūrā un tiks veikti arī citi uzlabojumi. Galvenā privatizācijas doma bija, ka jebkura ekonomiskā darbība būs daudz efektīvāka, ja tā tiks īstenota uz peļņas pamata. Taču rezultāti bija dažādi un, galvenokārt, vairāku ekonomisko depresiju un krīžu laikā tika pierādīts tikai tas, ka attīstības valstis tā arī paliek viegli ievainojamas ekonomiskā ziņā, tajā laikā, kad attīstības valstis paliek arvien bagātākas.³ Taču pati doma nodot īpašumu iedzīvotāju rokās bija diezgan veiksmīga. Cilvēks pēc savas dabas ir egoistisks un darīs visu, lai viņam piederošā manta atrastos labā stāvoklī: ieguldīs tajā finanšu līdzekļus, tā nodrošinot uzņēmuma funkcionēšanu, kurš, savukārt, sniegs labumu valstij.

---

¹ Streeten P., Burki J. S., Haq M. U., Hicks N., Stewart F. *First Things First: Meeting Basic Human Needs in Developing Countries*. Oxford University Press, 1981; 25.lpp

² Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 32.lpp

³ Turpat; 33.-34.lpp

Tirdzniecība un salīdzinošās priekšrocības

Ar laiku par pasaules ekonomikas izaugsmes dzinēj spēku arvien vairāk tika uzskatīta tirdzniecība. Bieži veiksmīga attīstība tiek atzīmēta ar izmaiņām tirdzniecības struktūrā. Veiksmīgi attīstījušās valstis no primārā, tradicionālā eksporta, pārorientējas uz dažādāku eksportējamo produktu klāstu.¹ Neskatoties uz to, ka attīstības valstīm acīmredzami grūtāk konkurēt ar attīstītāku valstu ražotajām precēm, tomēr bija paredzēts, ka importa substitūcija aizsargās un stimulēs attīstības valstu jaunās nozares, tai pašā laikā pielietojot augstus muitas tarifus un citas importa izmaksas. Importa substitūciju nozares pārsvarā ražoja preces ierobežotai sociālai grupai – vidējai iedzīvotāju klasei, un līdz ar to nevarēja sasniegt lielus produkcijas apjomus, kas ļautu samazināt izmaksas.² Runājot par tirdzniecību, būtu jāpiemin zinātnieks Deivids Rikardo, kurš formulēja salīdzinošo priekšrocību teoriju. Savā laikā arī viņš aizdomājās par to, kā vairo ekonomikas bagātību un kādus mehānismus pielietot, lai ekonomiskie un sociālie labumi tiktu palielināti un dalīti sabiedrības locekļu starpā.³ Tika uzsvērts, ka tirdzniecība starp divām valstīm būs izdevīga abām, ja katra no tām specializēsies to preču ražošanā, kur katrai ir salīdzinošās priekšrocības, piemēram, unikālas spējas vai kādu preču pārpilnība.⁴ Bija paredzēts, ka neattīstītās valstis specializēsies uz izejvielu ražošanas, kas ir būtiski nepieciešamas industriālai attīstībai. Taču parādījās Zingera-Prebiša tēze, kas balstījās uz novērojumiem, ka perifēriālās valstis ražo primārās preces, tādas kā agrikultūras produkti, ko nogādā uz centru, bet centrs ražo sekundāros produktus – tehniku, ko eksportē uz perifēriju. Tikmēr, kamēr inovācijas koncentrējas industrializētās valstīs, centram ir iespēja veidot uzkrājumus, ko tālāk izmantot inovācijām un tehniskajai attīstībai, kuras rezultātā valstij būs augsta produktivitāte. Klāt tam, centra valstīs ir stipras strādnieku apvienības, kas spēj dabūt sev augstākas algas, kas nāk līdzī ekonomiskai izaugsmei. Perifērijā kompānijām nav tādas produktivitātes, arī darbinieki izglītības un prasmju ziņā ir vājāki. Kompānijām ir jāizdzīvo no tehniskiem uzkrājumiem, ko vēlāk pārdod par zemām cenām. Līdz ar to, šis aplamais aplis kā parasti bagātās valstis padara bagātākas, bet nabadzīgās – vēl nabadzīgākas.⁵ Formulējot savu teoriju, Rikardo ir balstījies uz pieņēmumu, ka ražošanas faktori – dabas resursi, zeme, darbs un kapitāls, ir nekustīgi un, ka abām (visām) valstīm ir iespēja ražot abas (vai visas) preces. Jebkurš imports ir līdzsvarots, pateicoties vienlīdzīgi novērtētai eksporta plūsmai, līdz ar to nerodas tirdzniecības deficīts, kas ir jāfinansē.⁶ Tā pat

¹ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 20.lpp

² Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 31.lpp

³ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 14.lpp

⁴ Darity W. A. Jr. *Absolute and Comparative Advantage* grāmatā *International encyclopedia of the social sciences*, 2nd edition vol.1; Macmillan, 2008; 5.lpp

⁵ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 31.-32.lpp

⁶ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 123.lpp

būtu daudz pareizāk, ja Rikardo, formulējot savu alternatīvo priekšrocību teoriju, pieminētu, ka divu preču vērtības ir jāapskata kā ilgtermiņa darbaspēka sadalījums, kas nepieciešams šo preču izgatavošanai, tikai pie nosacījuma, ka viss pārējais ir vienāds – nodarbinātajam darbaspēkam ir vienādas prasmes, līdz ar to darbs tiek vienādi apmaksāts un tajā tiek ieguldītas vienādas kapitāla summas, ņemot vērā ieguldījuma periodu.¹ Šī teorija radās laikā, kad par ekonomisko izaugsmi un attīstību tikai nojauta, un pati ekonomiskā teorija kā tāda bija tikai veidošanās stadijā, līdz ar to nevajadzētu tik bargi lamāt Rikardo par viņa kļūdām, jo daļēji viņam ir taisnība – ražojot to, kas valstij nav izdevīgi, ne par kādu tās attīstību nevar runāt. Šodien tas šķiet acīmredzami, taču pat pašas vienkāršākās lietas kādreiz bijušas par kāda zinātnieka atklājumu, līdz tika izmantotas ikdienā un kļuva par pašsaprotamām.

Kapitāla veidošanas pieeja

Viena no būtiskākajām ekonomiskās izaugsmes idejām bija kapitāla veidošana, kas kļuva par industrializācijas atslēgas faktoru. Tika pieņemts, ka pastāvot attīstītam industrializācijas sektoram, valstis būs pašpietiekamas gan preču izgatavošanā, gan arī darbavietu radīšanā.² Līdz ar to, turpinot atskatu pagātnē, nešķiet tik aplama arī merkantilisma teorija, kura skaidroja valsts bagātību kā agresīvu eksporta palielināšanu, kā rezultātā rastos lieli naudas uzkrājumi un dārgmetālu pieplūdums.³ Protams, tajā bija zināmi trūkumi, tā pat kā jebkurā mūsdienu teorijā, bet arī mūsdienās, aprēķinot valsts attīstības pakāpi, tiek pievērsta milzīga uzmanība tās bagātībai – NKI, NKI uz vienu iedzīvotāju un citi līdzīgi rādītāji apskata tieši valstī esošo naudas daudzumu. Protams, valsts bagātība nav vienīgais attīstības faktors, taču nozīmīgs tās priekšnoteikums gan – iedzīvotāju izglītošanai, inovāciju radīšanai, pētījumu veikšanai ir nepieciešamas finanses, un par pierādījumu tam kļūst fakts, ka nav nevienas nabadzīgas valsts, kas tajā pat laikā būtu ļoti attīstīta.

IKP sadalījums pa nozarēm

Ekonomiskajā teorijā parasti izdala trīs sektorus, ko sauc par primāro (zemkopība, lopkopība, zivsaimniecība un mežsaimniecība), sekundāro (rūpniecība) un terciāro (pakalpojumi un tirdzniecība). Šī klasifikācija tika izmantota vēl vienas ekonomiskās attīstības teorijas izveidošanai – IKP sadalījums pa nozarēm. Tās pamatā ir pieņēmums, ka preču un pakalpojumu novirzīšana no primārā uz sekundāro sektoru, un tad no turienes uz terciāro, sekmēs ienākuma līmeņa paaugstināšanos. Veicot pētījumus, tika noskaidrots, ka lauksaimniecības preču patēriņš valstīs ar zemu IKP uz vienu iedzīvotāju, jeb nabadzīgās

¹ Marshall A. *Principles of economics (8th edition)* Macmillan and Co, 1920; 482.-483.lpp

² Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 29.-30.lpp

³ Darity W. A. Jr. *Absolute and Comparative Advantage* grāmatā *International encyclopedia of the social sciences*, 2nd edition vol.1; Macmillan, 2008; 5.lpp

valstīs, ir lielāks, kā arī šādas valsts lielākā iedzīvotāju daļa ir nodarbināta tieši lauksaimniecībā. Attīstoties ekonomikai, lauksaimniecības sektors sarūk, dodot priekšroku ražošanai. Savukārt, visattīstītākās valstīs ražošanas daļa IKP ir mazāka nekā pakalpojumu sektora daļa¹, tāpat, paaugstinoties valsts attīstības pakāpei, nodarbināto iedzīvotāju struktūra un kvalitāte mainās – samazinās melnstrādnieku skaits un iedzīvotāji tiecas piedalīties valsts politiskajā dzīvē.² Taču šī teorija parāda drīzāk ekonomiskās attīstības sekas nevis tās stimulēšanas iespējas. Diez vai novirzot nabadzīgajā valstī naudu no viena sektora citā, tā piedzīvos strauju ekonomisko attīstību, taču, ar brīdi, kad valsts piedzīvo ekonomisko attīstību, mainās tās nozaru ieguldījums IKP.

Rietumu attīstības modelis

Bez jau minētajiem attīstības modeļiem pastāv vēl viens - Rietumu attīstības teorija. Nav viena noteikta modeļa, ko varētu nosaukt par Rietumu attīstības teoriju, taču šajā modelī apkopots tas, kas vieno rietumu valstis savā attīstības procesā. Tā ir ticība, ka demokrātija un cilvēku tiesības ir attīstības svarīgs priekšnoteikums. Taču šis modelis tika kritizēts par to, ka tas esot pārāk maigs no vienas puses un pārāk prasīgs no otras.³ Valsts attīstības teorijas nav universālas, un tās ir jāpielāgo katram konkrētam reģionam, katrai konkrētai valstij, jo valstis atšķiras gan pēc ģeogrāfiskā novietojuma, gan pēc kultūras utt. Līdz ar to, Rietumu attīstības teorija tāpēc tā arī tika nosaukta, jo vienoja tā reģiona esošās valstis, kuras bija diezgan līdzīgas. Diez vai šī teorija būtu veiksmīga, piemēram, Austrumos, kur ir pavisam citāda kultūra, klimatiskie apstākļi, reliģija utt.

Informācijas loma attīstībā

Pašlaik attīstās vēl viena, jauna ekonomiskās attīstības teorija, kur ekonomikas attīstība ir tiekšanās pēc aizvien labākas un kvalitatīvākas informācijas. Teorijās, kuras tirgus nepilnības saista ar nepareizu informācijas traktēšanu, nepietiekamas attīstības problēmas ir saistītas tieši ar informāciju, nevis ar zināšanām. Piemēram, nabadzīgo valstu finanšu tirgos rodas problēmas, jo tiem trūkst kvalitatīvas informācijas par nepieredzējušiem aizņēmējiem. Informācija ir jebkuras ekonomikas bezmaksas labums, un tādas informācijas, kas sekmē izaugsmes tempus, izplatīšanās pasaulē, kļūst par galveno iemeslu, kāpēc jāiegulda līdzekļi izglītībā, nevis, piemēram, firmu veidošanās.⁴ Agrākie trīs ražošanas faktori – zeme, darbs, kapitāls, mūsdienās arvien biežāk tiek papildināti ar ceturto – informāciju. Rodas „apburtais

¹ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 41.-44.lpp

² Rostow W. W. *The stages of economic growth* The Economic History Review, 1959 vol.12, Issue 1;10.lpp

³ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 35.lpp

⁴ Amsden A.H. *The Rise of „The Rest”: Challenges to the West from Late-Industrializing Economies* Oxford University press, 2001; 5.lpp

aplis”, kad informācija kļūst par progresu iemeslu, bet progress kļūst par informācijas izplatīšanās iemeslu. Rodas jaunas tehnoloģijas, kuras ļauj dalīties informācijā ātri un jebkurā attālumā, bet arvien jauna informācija kļūst par iemeslu arvien jauniem izgudrojumiem. Veiksmīgie attīstības piemēri kļūst zināmi tiem, kas tiecas pēc attīstības. Parādās informācija par tirgus jaunumiem, kura ir ātri jāapstrādā un jāizmanto, un tas, kurš pirmais iegūs un pareizi izmantos viņam esošo informāciju, arī nonāks visas pasaules priekšgalā. Tāpat kā agrāk nebija nekā vērtīgāka par zeltu, tā mūsdienās, nav nekā vērtīgāka par informāciju, kura var kā sekmēt, tā arī nogremdēt valsti tās attīstībā, atkarībā no tās pielietošanas.

Valdības loma attīstībā

Daudz kas ir atkarīgs no ekonomikas kontroles mehānisma, t.i., no institūciju kopuma, kuras nosaka ekonomiskās uzvedības disciplīnu. Ekonomiskās izaugsmes dzinējs var apstāties valdības pasliktināšanās dēļ.¹ Valdība vienmēr ir spēlējusi milzīgu lomu valsts attīstības procesā. Īpaši tas notiek maz attīstītajās valstīs, kur valdība nemitīgi iejaucas tirgus darbībā.² Taču pat, ja valsts īsteno brīvā tirgus politiku, tā tik un tā ar dažādiem likumiem un citiem instrumentiem tā vai citādi ietekmē tirgus darbību, un tās dalībnieki nevar pavisam brīvi darboties un īstenot dažādas stratēģijas. Gadījumā, ja valsts pieņem nepareizu lēmumu pat attālā no ekonomikas jomā, tas var tā vai citādi ierobežot tirgus dalībnieku un paša tirgus darbību. Bet, kā jau tika agrāk noskaidrots, nepareizi lēmumi bieži vien kļūst par nepareizi interpretētas informācijas sekām.

Apskatot populārākos ekonomikas attīstības modeļus, kļūst skaidrs, ka nav tāda viena modeļa, kas būtu pielietojams jebkurā valstī un viennozīmīgi garantēs tās attīstību, jo katra valsts atšķiras ne tikai pēc ģeogrāfiskā novietojuma, bet arī pēc savas kultūras un citiem, no pirmā acu skatiena nenozīmīgiem kritērijiem, kas kopumā ietekmē to, kā tiek organizēta ikdienas dzīve valstī. Taču tostarp tika piedāvāti modeļi, kuri aprakstīja kā veiksmīgu, tā arī neveiksmīgu attīstības pieredzi, no kuras mācoties, valstis, kam ir vēlme un iespēja, var virzīt savu attīstību uz priekšu.³ Iepriekšminētie modeļi pārsvarā apskatīja attīstību no finansiālā skatupunkta, taču tā vai citādi tika runāts par paša cilvēka attīstības nepieciešamību. Tostarp bija mēģinājumi aplūkot attīstību nedaudz plašāk. Daudzi eksperti uzskata, ka attīstībai nav jābalstās tikai uz ekonomiskās izaugsmes un papildus tam jāapskata arī Dzīves kvalitātes indekss, Nacionālās laimes indekss u.c., jo dzīves kvalitāte pēdējā laikā kļūst par neatņemamu

---

¹ Amsden A.H. *The Rise of „The Rest”: Challenges to the West from Late-Industrializing Economies* Oxford University press, 2001; 6.lpp

² Turpat; 284.lpp

³ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 13.lpp

attīstības sastāvdaļu.¹ Tālāk darbā tiks apskatīti populārākie indeksi un rādītāji, kas visbiežāk tiek izmantoti, aprēķinot valsts attīstības līmeni.

1.2 Attīstības rādītāji

Kā jau tika noskaidrots iepriekš, pastāv vairāki valsts attīstības modeļi, kurus pielietojot, pēc zinātnieku domām, valstij būtu jāuzsāk sava attīstība. Taču, lai varētu novērtēt, cik tālu valsts ir aizgājusi savā attīstībā, kā arī, lai salīdzinātu valstis savā starpā, nepieciešams noteikt attīstības rādītājus un kritērijus. Pēc dažu zinātnieku domām, tiem, kuri progresa novērtēšanai izmanto tādu rādītāju kā ienākumus uz vienu iedzīvotāju, ir jāapzinās, ka nācijas attīstība paredz daudz vairāk nekā vidējo ienākumu līmeni un šo ienākumu pieauguma koeficientu.² Attīstībai piemīt daudzveidīgāka un plašāka "labas dzīves" nozīme, ieskaitot ekonomikas, sociālos un politiskos aspektus, ko katra sabiedrība nosaka sev pati. Atkarībā no pielietotās ekonomikas attīstības teorijas, tika izmantoti dažādi parametri, kuri aizstāj vai papildina viens otru. IKP, NKP, NKI un PP, Džini u.c. koeficienti ir tie parametri, kas tiek izmantoti un analizēti mūsdienās, ar mērķi noteikt valsts attīstības līmeni un salīdzināt to ar pārējo pasauli. Šajā nodaļā tiks apskatīts sīkāk katrs no tiem.

IKP, NKP un NKI

IKP mēra kopējo valstī saražoto preču un pakalpojumu daudzumu, neatkarīgi no tā, vai to ir ražojuši rezidenti vai nerezidenti.³ IKP tiek uzskatīts par plašu ekonomiskās izaugsmes mēru un tiek aprēķināts, izmērot preču un pakalpojumu daudzumu, kas ir saražots noteiktā laika periodā, vērtējot pēc pievienotās vērtības (termiņš, ko izmanto, lai apzīmētu nozares produkcijas neto vērtību, summējot visu saražoto un atņēmot visus ieguldītos ražošanas faktorus). IKP uz vienu iedzīvotāju ir IKP dalīts uz vidēja vecuma iedzīvotāju skaitu.⁴ Dotais rādītājs mēra valsts attīstību atkarībā no tā, cik preču tika saražots. Šis mērs ļoti raksturīgs industrializācijas ekonomiskās attīstības teorijai, kur rūpnieciskā ražošana kļuva par galveno attīstības rādītāju.

NKP tiek aprēķināts kā nācijas uzkrātā vērtība, kas ir valstī vai ārzemēs gada laikā saražotā preču un pakalpojumu gala vērtība, ko ir veidojuši valsts rezidenti. NKP ir IKP, kam tiek pieskaitīts ienākums no ārzemju avotiem. Vērtības tiek konvertētas no nacionālās valūtas uz ASV dolāriem un, lai izlīdzinātu valūtas kursu svārstību radīto efektu, tiek aprēķināts vidējais valūtas kurss par trīs gadiem (Atlas method). Iegūto vērtību daļa ar iedzīvotāju skaitu

¹ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 36.lpp

² Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 31.lpp

³ Turpat; 33.lpp

⁴ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 36.lpp

un veidojas NKP uz vienu iedzīvotāju.¹ Šis rādītājs atbilst pieņemumam, ka diezgan augsts ekonomiskās izaugsmes līmenis kļūs par pamatu attīstībai, tādēļ arī šis rādītājs apskata attīstību tikai no ekonomiskā viedokļa un neņem vērā sociālos rādītājus.

Par vēl vienu attīstības rādītāju bieži tiek izmantots **NKI** - kopējā visu valsts rezidentu ienākumu vērtība, neskatoties uz šī ienākuma avotu, t.i., neatkarīgi no tā, vai ienākums gūts ārpus vai iekš valsts.² Taču jau tika noskaidrots, ka valsts attīstība nevar tikt mērīta pēc tās naudas uzkrājumiem vien. Tātad šo rādītāju nevar noraidīt, taču, mērot valsts attīstības pakāpi, tam būtu jāpievieno vēl citi papildus rādītāji.

Ja IKP un NKI rādītāji ir vienādi, tas nozīmē, ka eksports un imports nekādi neietekmē valsts ekonomisko darbību, tie nesaskaras ar valūtas kursiem un valstī nav nekādas darbaspēka un investīciju plūsmas. Šādas ekonomikas tiek sauktas par slēgtām ekonomikām.³ Mūsdienās tādu praktiski nav palicis, visa pasaule iesaistās globālajā tirdzniecībā un ir kļuvusi par globālā tirgus dalībnieci, jo tā ir iespēja ieiet lielākā tirgū, daudz vairāk nopelnīt un izveidot ekonomiskās attiecības ar pārējām valstīm. Visi iepriekš minētie rādītāji ir praktiski attīstības mēri, kas tiek izmantoti valstu attīstības līmeņu salīdzināšanai, jo tie ir kvantitatīvi rādītāji dažādām analīzēm. Taču, neskatoties uz to, IKP ir visai problemātisks raksturlielums, jo tas balstās uz statistikas datiem, kas daudzās valstīs ir neprecīzi. Tāpat daudzi norēķini ārpus oficiālās ekonomiskās darbības netiek ietverti oficiālajā statistikā, vai, ja tomēr tiek iekļauti, tad ar daudzām neprecizitātēm. Valstīs ar nestabilām cenām, kas rodas inflācijas dēļ, vai valstīs ar mainīgiem valūtas kursiem, IKP vērtība atšķirsies.

Pirktpējas paritāte

Tā kā nominālie valūtas kursi ne vienmēr atspoguļo reālo dažādu valstu pirktspēju un to atšķirīgās cenas, pamatojoties uz oficiālajiem valūtas maiņas kursiem, tiek izmantota alternatīva metode NKI aprēķināšanai ASV dolāros – pirktspējas paritāte.⁴ **PP** balstās uz vienas cenas likuma integrētā, konkurējošā tirgū. Tas tika izmantots kara laikā, kad bija nepieciešams salīdzināt preču cenas.⁵ Abstrahējoties no visām iespējamām domstarpībām, saskaņā ar PP koncepciju preču brīvas kustības un pilnīgas konkurences apstākļos visu svarīgāko tirgojamo preču cenām, kas izteiktas vienotā valūtā, jābūt vienādām visās valstīs. Vienas cenas likums attiecas ne tikai uz individuālām precēm, bet arī uz kopējo cenu līmeni. NKI PP cenās nozīmē, ka NKI ir mainīts, lai spētu atspoguļot vietējo pirktspēju. Pēc PP

¹ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 36.lpp

² Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 33.lpp

³ Turpat; 33.lpp

⁴ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 36.-37.lpp

⁵ Dornbusch R. *Purchasing power parity*, The New Palgrave Dictionary of Economics, vol. 3, red. J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman; Palgrave Macmillan, 1987; 1078.lpp

likmes, vienam ASV dolāram ir tāda pati pirktspēja iekšzemes NKI kāda ASV dolāram ir Savienoto Valstu NKI. Šis koeficients ir viens no vecākajiem starptautiskās ekonomikas valūtas kursu konceptiem.¹ Vienkāršāk sakot, PP attēlo, cik daudz vienu un to pašu preču katrā valstī var nopirkt par vienu dolāru. PP paredz, ka šim daudzumam jābūt vienādam. Taču (spot) cenas konkrētai precei dažādās vietās vienā un tajā pašā laikā ne vienmēr būs vienādas, jo pastāv transporta izmaksas un citi tirdzniecības šķēršļi, jo īpaši tarifi un kvotas. Šī iemesla dēļ ir svarīga arī piegādes vieta. Tas, ka vienas un tās pašas preces cena nav vienāda it visur, neliecina par tirgus nepilnībām, bet tikai atspoguļo nespēju nogādāt preces no vienas vietas uz otru uzreiz un bez papildus izdevumiem.² PP līdzsvara teorija ir jāpielāgo dažādām situācijām, taču, izmantojot PP, ienākumu salīdzināšana dažādu valstu starpā kļūst vieglāka un objektīvāka. Tomēr, PP nav vienīgā līdzsvara metode.

Kā pretargumentu ierastajai PP metodei un ar mērķi padarīt valūtas kursa teoriju saprotamāku, žurnāls „The Economist” ievieš „**Big Mac indeksu**” (BMI), kas piedāvā izmantot Big Mac hamburgera cenu valstī un ārpus tās, kā cenu, kas atspoguļo valūtas pamatvērtību. Big Mac hamburgera cena vietējā valūtā tiek dalīta ar Big Mac cenu Ņujorkā, un tādā veidā tiek piedāvāts neformāls valūtas kurss, kas, saskaņā ar vienas cenas likumu, parāda, kādā mērā kāda valūta ir par augstu vai par zemu novērtēta.³ Šī pieeja bija piedāvāta sakarā ar to, ka McDonalds retorāni ir atvērti ļoti daudzās pasaules valstīs un šī uzņēmuma BigMac burgera pagatavošanai visās valstīs tiek izmantoti vieni un tie paši ingredientī, vienādā daudzumā un vadoties pēc vienas cenas likuma, katrā valstī šim burgeram būtu jāmaksā vienādi. Šis indekss tiek izmantots dažādos pētījumos, taču oficiālos dažādu organizāciju aprēķinos tomēr tiek izmantota PP, nevis BMI, jo pēdējais tiek uzskatīts par nenopietnu, kā arī ne visā pasaulē ir sastopami McDonalds restorāni.

Džinī koeficients

Alternatīva metode, ar kuras palīdzību sociālie zinātnieki mērīja ienākuma vienlīdzības līmeni, ir Lorenca līknes konstruēšana un **Džinī koeficienta** aprēķināšana. Lorenca līkne ir taisne, kad nacionālā ienākuma noteikts procents ir vienāds ar mājāsaimniecību procentu, neatkarīgi no ienākuma līmeņa. Jo vairāk līkne atšķiras no diagonāles, jo lielāka ir ienākumu sadales nevienlīdzība. Taču Lorenca līkne apskata tikai šo divu procenta lielumu attiecību. Veicot virkni pētījumu, tika noskaidrots, ka: a) ir stipra korelācija starp IKP uz vienu iedzīvotāju un TAI; b) ir vāja korelācija starp Džinī koeficientu un IKP uz vienu iedzīvotāju;

¹ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 37.lpp

² Dornbusch R. *Purchasing power parity*, The New Palgrave Dictionary of Economics, vol. 3, red. J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman; Palgrave Macmillan, 1987; 1079.lpp

³ Kenneth W. Clements, Yihui Lan, Shi Pei Seah *The Big Mac Index two decades on: an evaluation of burgenomics* International Journal of Finance & Economics 2012 vol. 17, Issue 1; 31.lpp

c)starp Džinī koeficientu un TAI korelācijas nav.¹ Neskatoties uz vājo korelāciju starp IKP uz vienu iedzīvotāju un Džinī koeficientu, valstij tomēr ir jāsasniedz minimālais ienākuma līmenis, pie kura var tikt runāts par attīstības pakāpes paaugstināšanu.² Jebkurā gadījumā valsts attīstībai nepieciešams kapitāls, ko varētu ieguldīt jaunās tehnoloģijās, konkurētspējas paaugstināšanā, un neesot šim resursam, valsts nespēs spert soli tālākai attīstībai. Tajā pašā laikā nevar aizmirst arī par cilvēkkapitāla attīstību.

Dzīves kvalitātes indekss

Ar laiku parādījās alternatīvi attīstības rādītāji, kā, piemēram, **Dzīves kvalitātes indekss**. Tas mērīja bērnu mirstību, paredzamo mūža ilgumu un pieaugušo iedzīvotāju lasītprasmes līmeni.³ Pēdējā laikā tiek piedāvāts arvien vairāk alternatīvu rādītāju, kas dod priekšroku tieši apkārtējai videi, enerģijai, demokrātijai. Īpašu uzmanību velta cilvēku attīstībai, kuras ietvaros cilvēki iegūst brīvību un iespēju dzīvot tādu dzīvi, kādu viņi augstu novērtētu, un kuru būtu pamatojums novērtēt. Cilvēku attīstība paredz izvēles iespēju paplašināšanu, un šis jēdziens ir daudz plašāks nekā pamatvajadzības un tā pamatdoma ir vienlīdzība [ienākuma sadalē] un stabilitāte.⁴ Indekss, kas ir viena no dzīves kvalitātes indeksa sastāvdaļām, un kas ir viens no svarīgākajiem tieši ekonomiskās attīstības indeksiem un ir paredzēts novērtēt cilvēku attīstības līmeni ir **Tautas attīstības indekss**, kas turpmāk tiks apskatīts sīkāk.

1.2.1 Tautas attīstības indekss un tā nepieciešamie papildinājumi

TAI tika ieviests kā IKP uz vienu iedzīvotāju papildinājums ar mērķi izveidot rādītāju, kas nekoncentrētos tikai uz ekonomikas izaugsmes, jo ienākums nav vienīgais mērķis, kas jāsasniedz, lai nodrošinātu sabiedrības attīstību. Dotais rādītājs iekļauj paredzamo mūža ilgumu jaundzimušajiem, ienākumu uz vienu iedzīvotāju, iedzīvotāju lasītprasmes līmeni, medicīniskās aprūpes pieejamību, dzeramā ūdens pieejamību, iedzīvotāju skaitu, kas ir inficēti ar HIV/AIDS un dažādu izglītības rādītāju apkopojumu (1.2. tabula).⁵ Dotais indekss nosaka dzīves standartus, kurus valstij ir jāsasniedz, lai tā tiktu uzskatīta par attīstītu. TAI vērtē

¹ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 39.-41.lpp

² Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 58.lpp

³ Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 38.lpp

⁴ Программа развития Организации Объединённых Наций *Устойчивое развитие и равенство возможностей: Лучшее будущее для всех* Весь мир, 2011; 13.lpp

⁵ Sapkota J. B. *Globalization and Human Aspect of Development in Developing Countries: Evidence From Panel Data* Journal of Globalization Studies, 2011 Vol. 2, No.1; 81.lpp

cilvēku attīstību no trīs galvenajiem aspektiem: mūža ilgums, zināšanas un pieeja resursiem.¹ Katrai no minētajām grupām ir noteikti rādītāji, kurus apkopojot, veidojas TAI.

1.2. tabula

Tautas attīstības indeksa sastāvdaļas

Dimensija	Ilga un veselīga dzīve	Zināšanas		Dzīves standarts
Indikators	Paredzamais mūža ilgums piedzimstot	Pieaugušo lasītprasmes rādītājs	Mācību iestādēs iestāšanās rādītājs	IKP uz vienu iedzīvotāju (PP ASV dolāros)
		Pieaugušo lasītprasmes indekss	Mācību iestādēs iestāšanās indekss	
Dimensijas indekss	Paredzamā mūža ilguma indekss	Izglītības indekss		IKP indekss
Tautas attīstības indekss				

Avots: autores veidota tabula pēc Tautas attīstības atskaites datiem²

Aplūkojot tabulu, kļūst skaidrs, ka ekonomiskās attīstības process tiek aplūkots kā cilvēku spēju attīstības process. TAI ir daudz plašāks rādītājs, nekā ienākums uz vienu iedzīvotāju, jo bez tā, TAI aprēķinā ir vairāki papildus kritēriji, kas vērtē tieši cilvēkkapitāla attīstības līmeni – izglītību un dzīves apstākļus. Taču TAI indeksa aprēķinam nepieciešami dažādi papildinājumi, kas sniegs pilnīgāku analizējamās valsts attīstības redzējumu. TAI indekss ar vienu mērauklu vērtē visas – gan bagātās attīstītās, gan nabadzīgās maz attīstītās valstis. Ir acīmredzams, ka tik dažādās kategorijās nevar būt vienādi dzīves nosacījumi, tādēļ tika ieviests Nabadzības indekss un Ar dzimumu saistītais attīstības indekss papildina TAI un bez šiem indeksiem TAI aprēķins nav pilnīgs. Šie rādītāji tiks aplūkoti turpmāk.

Ar dzimumu saistītais attīstības indekss

Ar dzimumu saistītais attīstības indekss vērtē vīriešu un sievietes sniegumu TAI indeksā, t.i., TAI analizējamās aspektus apskata no vīriešu un sievietes perspektīvas. (1.3 tabula)

¹ Noorbakhsh F. *The Human Development Index: Some Technical Issues and Alternative Indices* Journal of International Development, vol.10, issue 5; 590.lpp

² United Nations Development Programme *Human Development Report 2007/2008. Fighting climate change: Human solidarity in a divided world* Palgrave Macmillan, 2007; 355.lpp

Ar dzimumu saistītā attīstības indeksa sastāvdaļas

Dimensija	Ilga un veselīga dzīve		Zināšanas				Dzīves standarts	
	Sievietes	Vīrieši	Sievietes		Vīrieši		Sievietes	Vīrieši
Indikators	Paredzamais mūža ilgums piedzimstot	Paredzamais mūža ilgums piedzimstot	lasītprasmes rādītājs	mācību iestādēs iestāšanās rādītājs	lasītprasmes rādītājs	mācību iestādēs iestāšanās rādītājs	paredzamais ienākums	paredzamais ienākums
Dimensijas indekss	Sieviešu paredzamā mūža ilguma indekss	Vīriešu paredzamā mūža ilguma indekss	Sieviešu izglītības indekss		Vīriešu izglītības indekss		ienākuma indekss	ienākuma indekss
Indeksa vienmērīgs sadalījums	Vienmērīgi sadalītais paredzamā mūža ilguma indekss		Vienmērīgi sadalītais izglītības indekss				Vienmērīgi sadalītais ienākuma indekss	
Ar dzimumu saistītais indekss								

Avots: autore veidota tabula pēc Tautas attīstības atskaides datiem¹

Indeksa vienmērīgs sadalījums notiek, attiecinot iegūtos rezultātus pret valstī dzīvojošo vīriešu vai sieviešu skaitu un tā aprēķinot katra dzimuma ieguldījumu indeksā. Veicot šādas korekcijas paredzamā mūža ilguma, izglītības un ienākumu aprēķinā, kļūva skaidrs, ka nevienā valstī sieviešu rādītājs nav augstāks un pat nevienādojas ar vīriešu sniegumu TAI indeksā². Taču ar šādiem aprēķiniem nevajadzētu aizrauties, jo pārāk liela uzmanība katra dzimuma ieguldījumam indeksā var kļūt par diskriminācijas iemeslu, bet, pareizi izmantojot iegūtos rezultātus, var pieņemt efektīvus lēmumus iedzīvotāju attīstībai.

Cilvēku nabadzības indekss.

Vēl viens būtisks TAI indeksa nepieciešamais papildinājums ir Cilvēku nabadzības indekss. TAI nepilnība – tas neparāda, kas notiek ar sabiedrības nabadzīgākajiem locekļiem, izņemot gadījumus, kad tas tiek attēlots kopējā TAI indeksā, piemēram, kā nabadzība ietekmē paredzamo mūža ilgumu. Tādēļ tika ieviests atsevišķs indekss, kura aprēķinā ir pavisam citi mainīgie nekā TAI vai ar dzimumu saistītajā attīstības indeksā, un tas nav tieši salīdzināms.³

(1.4 tabula)

¹ United Nations Development Programme *Human Development Report 2007/2008. Fighting climate change: Human solidarity in a divided world* Palgrave Macmillan, 2007; 355.lpp

² Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 54.lpp

³ Turpat; 54.lpp

Cilvēku nabadzības indeksa sastāvdaļas

Dimensija	Ilga un veselīga dzīve	Zināšanas	Dzīves standarts	
Indikators	Varbūtība dzimšanas brīdī, ka neizdzīvos līdz 40 gadiem	Pieaugušo lasītprasmes rādītājs	Iedzīvotāju daļa, kas neizmanto uzlabotos ūdens avotus	Bērnu daļa, kuriem ir nepietiekams svars
			Dzīves standarta pasliktināšanās	
Iedzīvotāju nabadzības indekss attīstības valstīm				

Avots: autores veidota tabula pēc Tautas attīstības atskaites datiem¹

Paredzamā mūža ilguma vietā CNI apskata varbūtību dzimšanas brīdī, ka bērns neizdzīvos līdz 40 gadu vecumam. Ienākuma vietā tiek apskatīts, cik procentiem iedzīvotāju nav pastāvīgas pieejas dzeramajam ūdenim un uzlabotām sanitārām iekārtām, un cik procentiem bērnu, kas ir vecumā līdz pieciem gadiem, ir nepietiekams svars.² Uzlabotās sanitārās iekārtas ir tādas, kuras aizsargā ūdeni no piesārņojuma, sniedz tīru dzeramo ūdeni un garantē, ka būtne – cilvēks vai dzīvnieks, kurš lieto šo ūdeni, nesaskarsies ar fekālijām vai citu piesārņojumu. Kā zināms, daudzās nabadzīgajās valstīs lielai iedzīvotāju daļai nav pieejams tīrs dzeramais ūdens, kas bieži kļūst par nopietnu slimību iemeslu. Tāpat maz attīstītajās valstīs ir liels to iedzīvotāju procents iedzīvotāju, kuri mirst badā. Nabadzības indekss tika ieviests ar mērķi apskatīt tieši nabadzīgo valstu problēmas un pēc iespējas atrisināt tās.

TAI dod precīzus kritērijus, kas nepieciešami, lai radītu iedzīvotājiem iespēju sasniegt augstākus dzīves standartus un kas neaprobežojas ar ienākuma aprēķinu vien, jo tieši cilvēki ir nācijās bagātība³. Valsts attīstības atslēga ir savu iedzīvotāju attīstība un tam nepieciešamo apstākļu radīšana. Tas nozīmē, ka, vēloties panākt ilgtspējīgu attīstību valstī, maz attīstītajām valstīm jāpievērš uzmanība savu iedzīvotāju vajadzību apmierināšanai, jo, lai arī cik daudz tehnisko iekārtu tiks izgudrots, tās iedarbina cilvēks, un, lai izveidotu un iedarbinātu šīs iekārtas, ir nepieciešams izglītots darbinieks, kas vēlētos un viņam būtu iespēja strādāt savas valsts labā. Vērtējot vismazāk attīstītās valstīs, tiek izmantots Cilvēkkapitāla attīstības indekss, kas ir modificēts TAI. Cilvēkkapitāla indekss apskata tos pašus kritērijus, izņemot ekonomisko aspektu, jo ekonomiskās vides novērtēšanai tiek izmantots cits, plašāks indekss – Ekonomiskās ievainojamības indekss.

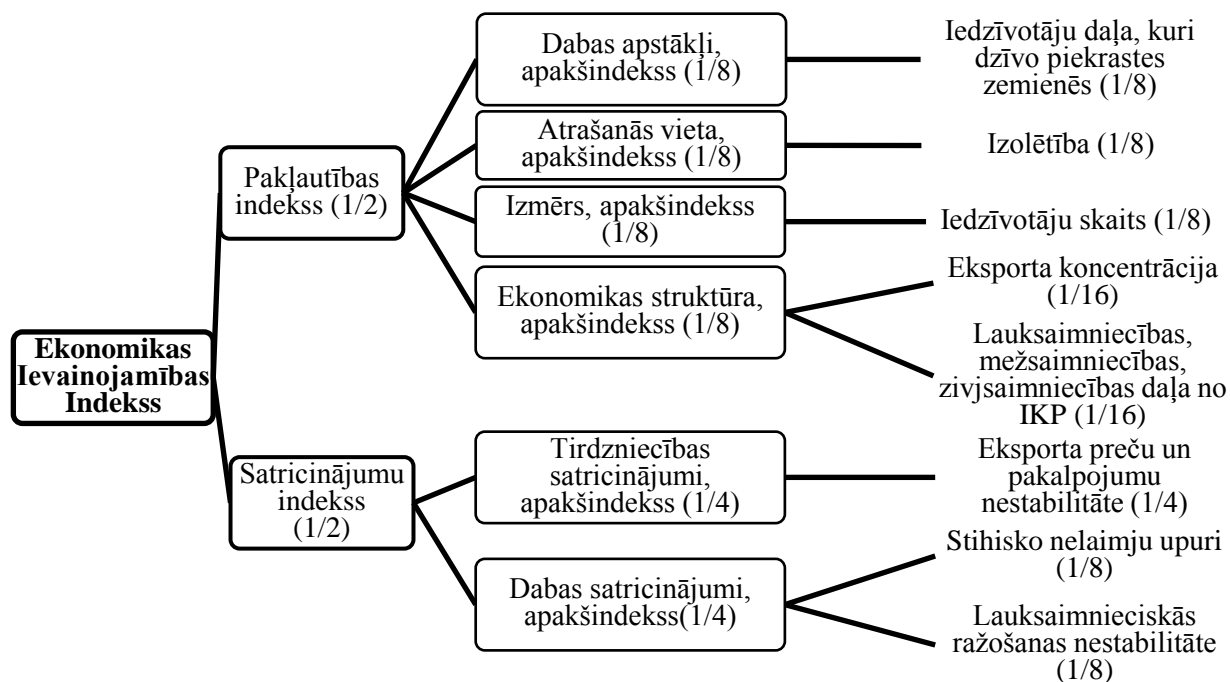
¹ United Nations Development Programme *Human Development Report 2007/2008. Fighting climate change: Human solidarity in a divided world* Palgrave Macmillan, 2007; 355.lpp

² Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 55.lpp

³ Turpat; 51.lpp

1.2.2 Ekonomikas ievainojamības indekss

Analizējot valsts ekonomisko attīstību, lielu uzmanību pievērš faktoriem, kas apgrūtina ekonomikas attīstību. Tie ir apkopoti Ekonomikas ievainojamības indeksā, kas ir sadalīts uz apakšindeksiem un apakškritērijiem. Sīkāk EIEI ir attēlots 1.1 att., kur cipari iekavās norāda dotā komponenta vai indeksa svērtā daļu ekonomikas ievainojamības indeksā.¹

1.1 att. Ekonomikas ievainojamības indeksa sastāvdaļas un to svērtā daļa

Avots: autores veidots pēc ANO Ekonomikas un sociālo lietu padomes trīspadsmitās sesijas atskaites datiem²

No 1.1 att. ir skaidrs, ka Ekonomikas ievainojamības indekss sastāvs no diviem vienādi svarīgiem pamatindeksiem un to apakšindeksiem³. Šis indekss ņem vērā valsts nelielos izmērus, kuri tiek attēloti ar iedzīvotāju skaitu, valsts atrašanās indeksu, ko parāda nošķirtība, kā arī strukturāls indekss, ko attēlo eksporta koncentrācija un lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības daļa no kopējā IKP. Otrā grupa pārstāvēta ar diviem indeksiem, kas ir stihisku satricinājumu indekss, ko aprēķina, ņemot vērā lauksaimnieciskās ražošanas nestabilitāti un cilvēku skaitu, kas dabas katastrofu dēļ kļuva par bezpajumtniekiem, un tirdzniecības satricinājumu indeksu, kas pēta preču un pakalpojumu eksporta nestabilitāti.⁴ Dotais indekss apskata un novērtē grūtības, kuras vēsturiski tika dotas valstij, kā, piemēram, valsts izolētība – tā var būt salu valsts vai neliela sauszemes ielenkta

¹ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the thirteenth session (21-25 March 2011)* United Nations Publications, 2011; 12.lpp

² Turpat; 12.lpp

³ Turpat; 12.-13.lpp

⁴ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the Seventh Session (14-18 March 2005)* United Nations Publications, 2005; 18.lpp

valsts. Šis fakts rada grūtības tirdzniecības attiecību veidošanā, ja valstij nav sauszemes kaimiņu vai, ja tai nav jūras ceļa. Tas nozīmē, ka vēsturiski šāda valsts ir bijusi noslēgta un tās attīstība notika lēnāk. Nelabvēlīgie dabas apstākļi un stihiskas nelaimes rada ekonomiskas grūtības valstij, kurai pēc šādām katastrofām jānovirza finanšu līdzekļi infrastruktūras atjaunošanai. Tāpat piekrastes zemienēs dzīvojošie iedzīvotāji bieži tiek pakļauti plūdiem, kuru dēļ nepieciešami papildus finansiālie ieguldījumi dzīvojamās telpas atjaunošanai. EIEI tika papildināts ar eksporta koncentrācijas rādītāju, aprēķinot eksporta diversifikācijas līmeni un attēlojot valsts eksporta partneru vai eksportējamo produktu (ne pakalpojumu) daudzveidību. Jo daudzveidīgāks ir eksporta portfolio, jo lielāki būs ienākumi no tā.¹ Taču maz attīstītajās valstīs eksports pārsvarā sastāv no vienvēidīgām pirmās nepieciešamības precēm, kas lielā mērā ir tehnoloģiju nepietiekamības rezultāts. Turklāt, pamatojoties uz IKP sadalījuma pa nozarēm ekonomiskās attīstības teorijas, kas tika aplūkota augstāk, EIEI tika papildināts ar kritēriju, kurš attēlo lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības daļu IKP – jo lielāka ir šī daļa, jo mazāk attīstīta ir valsts. EIEI apkopo valsts ekonomiskās attīstības kavējošos faktoros, kas sīkāk dalās ārējos un iekšējos attīstību kavējošos faktoros.

1.3 Valsts ekonomisko attīstību kavējošie faktori

Būtu diezgan viegli attīstīties valstij, ja tā atrastos pasaulē, kur tās attīstībai nekas netraucētu. Taču realitātē, bez laba ģeogrāfiskā novietojuma, derīgiem izrakteniem, auglīgas zemes un citiem valsts attīstību sekmējošiem faktoriem, ir arī to kavējošie faktori, un valstij ar tiem ir jārēķinās.

Iekšējie valsts attīstību kavējošie faktori:

- Ienākuma un labklājības nevienlīdzīgs sadalījums, tai skaitā zemes sadalījums. Lielākai daļai valstu labklājība ir cieši saistīta ar dabu un sabiedrības kārtu savstarpējās attiecības;
- Infrastruktūras zemais līmenis un neefektivitāte (ceļi, elektrība, ūdens, komunikācijas utt.), kas apgrūtina preču pārvadāšanu un saziņu valsts daļu starpā;
- Banku un kredītiestāžu, akciju fondu un citu finanšu tirgu un finanšu starpnieku loma un attīstības līmenis;
- Neefektīva un neattīstīta izglītības sistēma, iekļaujot vispārējās lasītprasmes līmeni un finanšu sadalījuma nevienmērību pamatizglītības, vidējās izglītības un augstākās izglītības starpā;

---

¹ United Nations Development Programme *Towards human resilience: Sustaining MDG progress in an age of economic uncertainty*, United Nations publication 2011; 24.lpp

- Pastāvošās dominējošās ideoloģijas, to ietekme uz iedzīvotāju domāšanu un uzvedību, tai skaitā reliģiskā domāšana, pieņemtā sievietes loma sabiedrībā, etniskās un reliģiskās minoritātes utt.;
- Nācijai dotie dabas resursi. Ja to ir maz, tad valstij ir jāiepērk resursi no ārzemēm;
- Valsts loma, ieskaitot politiskās brīvības līmeni, demokrātisko procesu spēku utt.;
- Korupcijas un patronāžas apjomi, to ietekme uz valsts politiku un ekonomisko rīcību;
- Būtiskas tirgus nepilnības, tādas kā nepareizi traktētie tirgus signāli, kuru rezultātā resursi tiek nepareizi sadalīti, tiek pieņemti neatbilstoši lēmumi utt.;
- Neizdevīgs ģeogrāfiskais stāvoklis, piemēram, nošķirtas, kalnainas zemes, plaši tuksneši, nelieli valsts izmēri;
- Noteiktai atrašanās vietai raksturīgās slimības;
- Kari¹;
- Klimatiskie apstākļi, īpaši pētot kādu specifisku ekonomikas sektoru.² Klimatiskiem apstākļiem ir svarīga loma preču nogādāšanā un saņemšanā, kā arī iedzīvotāju aktivitātēs – pastāvot sliktiem klimatiskiem apstākļiem cilvēki vairāk laika pavada veikalos, labiem – izmanto dažādus tūrisma pakalpojumus;
- Mērķu pretrunīgums, piemēram, imigrāciju regulējošos likumus ietekmē valsts suverenitātes, kultūras un sociālās problēmas, savukārt tirdzniecības likumus ietekmē pirmām kārtām ekonomiskie mērķi un tikai pēc tam suverenitātes un kultūras mērķi. Līdz ar to sanāk, ka katru likumu ietekmē dažādu mērķu kopums, kas rada to pretrunīgumu;
- Atsevišķi un autonomi regulējošie orgāni, kas savā starpā nekomunicē un nekoordinē savu darbību. Piemēram, cilvēku plūsmu regulē migrācijas dienesti, produktu plūsmu – muitas institūcijas, naudas plūsmu – centrālā banka utt. Taču visas šīs institūcijas darbojas autonomi un savā starpā nesazinās, tā radot šķēršļus viens otra darbībai³.

Šie ir iekšējie attīstību kavējošie faktori, kuru esamība lielā mērā ir atkarīga no valdības lēmumiem – atstāt kā ir vai likvidēt šīs barjeras. Taču daudz sarežģītāk ir ar ārējiem faktoriem, kurus nav tik viegli kontrolēt.

¹ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 22.lpp

² Oakes J. *Climate and cultural barriers to northern economic development: a case study from Broughton island, N.W.T., Canada* Climate research, 1995, vol.5, issue 1; 91.-93.lpp

³ Sheth J.N., Erony M. *Overcoming the barriers to global economic development and the international flow of people, products, and resources: Strategic recommendations* Telematics and Informatics, 1993, vol.10, issue 1; 46.-47.lpp

Ārējie attīstību kavējošie faktori:

- Multinacionālās korporācijas, kuras kontrolē nacionālos resursus;
- Starptautiskā darba dalīšana un pastāvošie starptautiskās tirdzniecības šabloni, kuri ierobežo tirdzniecības rīcības brīvību;
- Starptautisko finanšu institūciju funkcionēšana, kas sevī iekļauj ne tikai starptautiskās komerciālās bankas, bet arī Pasaules Banku un Starptautisko Valūtas fondu. Tās nosaka starptautiskā tirgus funkcionēšanas noteikumus;
- Attīstītāku nāciju ekonomiska politika, kas attiecas uz, piemēram, procentu likmēm vai tarifiem;
- Ārējais parāds;
- Starptautiskās palīdzības pieejamība utt.¹.

Lai arī cik dīvaini tas neizskatītos, tomēr pie ārējiem attīstību kavējošiem faktoriem ir minēta starptautiskās palīdzības pieejamība. Tas nozīmē, ka šī ir „nūja ar diviem galiem”, kur no vienas puses tiek dāvāta nauda attīstībai, bet no otras puses, papildus naudas plūsma nemudina valsti strādāt un meklēt ienākuma avotus, līdz ar to ekonomiski valsts paliek vāja. Iekšējo un ārējo šķēršļu ietekme mainīsies laika gaitā kā arī būs atšķirīga dažādās valstīs, jo katrai ir sava unikāla situācija. Taču, lai valsts attīstība norisinātos veiksmīgi, tai ir jāapzinās savi attīstību kavējošie faktori, jāspēj tie laicīgi identificēt, jāmeklē to regulēšanas vai likvidēšanas iespējas, bet tas prasa papildus finansiālos un morālos ieguldījumus. Visas valstis, pat visvairāk attīstītās, savas attīstības procesā saskaras ar šiem faktoriem. Pats svarīgākais ir tas, kā valstis pārvar šīs barjeras.² Līdz ar to, nav svarīgs barjeru skaits, bet gan spēja tās pārvarēt, un valstis, kurām šī pārvarēšana sagādās vislielākās grūtības, tiks atzītas par vismazāk attīstītājām. Turpmāk darbā tiks apskatītas oficiāli pieņemtās vismazāk attīstīto valstu definīcijas, to raksturojumi un tiks aprakstīta palīdzība, kas sniegta valstīm ar mērķi pārvarēt attīstību kavējošās barjeras un nostāties uz ilgtspējīgas attīstības ceļa.

---

¹ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 23.lpp

² Turpat; 24.lpp

2 VISMAZĀK ATTĪSTĪTO VALSTU GRUPAS DEFINĪCIJA, RAKSTUROJOŠIE KRITĒRIJI UN ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANAS PASĀKUMI

Pirms uzsākt skatīt vismazāk attīstīto valstu definīcijas un noteikšanas kritērijus, jānoskaidro, kādu vietu šīs valstis ieņem pasaules ekonomikā un salīdzinot ar ko tās tiek uzskatītas par vismazāk attīstītajām. Atkarībā no ienākuma lieluma, Pasaules Banka valstis iedala:

- Valstis ar augstiem ienākumiem;
- Valstis ar vidējiem ienākumiem: virs vidējā ienākuma līmeņa, zem vidējā ienākuma līmeņa;
- Valstis ar zemiem ienākumiem.¹

Taču dotais dalījums apskata valstis tikai no to ienākuma aspekta. Neskatoties uz to ka vairums valsts ekonomiskās attīstības teoriju aplūkoja tieši ienākumu aspektu, tomēr tas nav vienīgais attīstības kritērijs un ANO ir noteikusi valstu iedalījumu, atkarība no to ekonomiskās attīstības pakāpes. Balstoties uz ANO klasifikāciju, pasaules valstis tiek sadalītas:

- Attīstītās tirgus ekonomikas valstis;
- Attīstības valstis;
- Pārejas ekonomikas valstis.²

Skatoties no šī aspekta, VAV ir vismazāk attīstītās starp attīstības valstīm. Skaidrs, ka arī ienākumu līmenis dotajās valstīs ir ļoti zems, tādēļ tām nav iespējas pilnvērtīgi organizēt savu ikdienas dzīvi, nerunājot par ilgtspējīgas attīstības iespējām. Šī iemesla dēļ 1969.gadā ANO komiteja apzinājās nepieciešamību izpētīt šo valstu problēmas, to cēloņus un atrast veidus, rekomendēt pasākumus, kas palīdzētu šīs problēmas atrisināt.³ Ekspertu komisija noteica rekomendējamus kritērijus šādu valstu atlasīšanai un 1971.gadā jau tika oficiāli noteikts, ka dotās kategorijas valstis atšķiras no pārējām ne tikai ar augstu savu iedzīvotāju nabadzības līmeni, bet arī ar savu ekonomisko, institucionālo un cilvēkresursu vājumu, kas ne reti tiek pastiprināta ar nelabvēlīgiem ģeogrāfiskiem apstākļiem. Starp attīstības valstīm šīs valstis bija attīstītas vismazāk, tādēļ arī tika kvalificētas kā vismazāk attīstītās valstis, kā arī tiks turpmāk sauktas oficiālos pasākumos. Tās pārstāv nabadzīgāko un vājāko starptautiskās

¹ Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu dallījums pēc ienākuma* <http://data.worldbank.org/about/country-classifications>

² United Nations *World Economic Situation and Prospects 2012* United Nations, 2012; 131.lpp

³ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Planning *Report on the sixth session (5 – 15 January 1970)* United Nations Publications, 1970; 39.lpp

kopienas segmentu, bet to ekonomiskā un sociālā attīstība kļūst par izaicinājumu kā pašām valstīm, tā arī to attīstības procesa partneriem.¹ Neskatoties uz it kā vienkāršo šīs valstu grupas skaidrojumu, to noteikšanas kritēriji tika regulāri pārskatīti un grozīti, lai atbilstu situācijai pasaulē, kura strauji mainās. Kritēriju uzlabošana notika arī ar mērķi atrast šo valstu problēmu cēloņus un to mērīšanas instrumentus un, zinot ar ko cīnīties, rast iespējas šīs grūtības pārvarēt.

2.1 VAV definīcijas un kritēriju evolūcija

Attīstības šķēršļi atšķiras katrā valstī, atkarībā no tā, kādā reģionā šī valsts atrodas, no valstī valdošās kultūras utt. Taču zemais IKP uz vienu iedzīvotāju kļūst par pastāvīgu rādītāju, jo atspoguļo valstu nespēju veidot uzkrājumus, kas būtu nepieciešami finansiālai attīstībai.² Paša sākumā, 1971.gadā, kritēriji, pēc kuriem valsti ieskaitīja VAV grupā, bija IKP uz vienu iedzīvotāju, kam bija jābūt mazākam par 100 ASV dolāriem, un strukturālie attīstības šķēršļi. (2.1. tabula) Par strukturāliem trūkumiem 1991.gadā tika pieņemti tādi naturālie šķēršļi, kā mazs iedzīvotāju skaits, ģeogrāfiskā izolācija (piemēram, salu valstis), valstis, kas ir cietzemes apņēmtas un augsts klimatisko katastrofu risks.³ Dotais saraksts neiekļāva lielās valstis, neskatoties uz to, ka tās veidoja lielāko nabadzīgo valstu segmentu kā arī kritēriji neatspoguļoja esošo viedokli par attīstības problēmām.⁴ Lai novērstu nesaskaņas un pielāgotu VAV grupā ieskaitīšanas kritērijus, pastāvošajai pasaulē ekonomiskajai situācijai, vairākkārt tika mainīti šo valstu noteikšanas kritēriji un līdz ar to arī definīcija. (2.1. tabula)

2.1. tabula

VAV grupā ieskaitīšanas kritēriji un dotās grupas definīcija 1971.-1991. gadā

1971	VAV ir valstis ar ļoti zemu IKP uz vienu iedzīvotāju, kuras saskaras ar nopietniem attīstības šķēršļiem			
	IKP uz vienu iedzīvotāju (mazāks par 100 ASV dolāriem)	Iedzīvotāju lasītprasmes rādītājs (nav lielāks par 20%)	Ražošanas daļa kopējā IKP (mazāka par 10%)	25 valstis (sk. 1.piel.)

¹ United Nations Department of Economic and Social Affairs and Committee for Development Policy *Handbook on the Least Developed Country Category: Inclusion, Graduation and Special Support Measures*, United Nations publication 2008; v lpp

² United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Planning *Report on the seventh session (22 March – 1 April 1971)* United Nations Publications, 1971; 13.lpp

³ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Planning *Report on the twenty-seventh session (22 - 26 April 1991)* United Nations Publications, 1991; 55.lpp

⁴ Turpat; 52.lpp

	VAV ir valstis ar zemu ienākuma līmeni, to ilgtermiņa izaugsmi kavē dažādi faktori, jo īpaši zems cilvēkresursu attīstības līmenis un/vai strukturālie trūkumi.			
1991	IKP uz vienu iedzīvotāju (600 ASV dolāru)	Paplašinātais reālās dzīves kvalitātes rādītājs (zemāks par 47)	Ekonomikas diversifikācijas indekss (22)	48 valstis (sk. 2.piel.)
		<ul style="list-style-type: none"> • Iedzīvotāju lasītprasmes līmenis; • Jaundzimušo paredzamais mūža ilgums; • Patērētais kaloriju daudzums uz vienu iedzīvotāju; • Cilvēku skaits, kas iestājās pamatskolā un vidusskolā; 	<ul style="list-style-type: none"> • Ražošanas daļa no kopējā IKP; • Eksporta koncentrācijas rādītājs; • Elektrības patēriņš uz vienu iedzīvotāju; • Kāda daļa no visiem nodarbinātajiem ir nodarbināta tieši ražošanā. 	
	VAV ir valstis ar zemu ienākumu, kas cieš no zema cilvēkresursu līmeņa un augsta ekonomiskās nestabilitātes līmeņa.			
1999	IKP uz vienu iedzīvotāju (mazāks par 900 ASV dolāriem)	Paplašinātais reālās dzīves kvalitātes rādītājs (jābūt zemākam par 59)	Ekonomikas ievainojamības indekss (jāpārsniedz 36)	52 valstis (sk. 3.piel.)
		<ul style="list-style-type: none"> • Iedzīvotāju lasītprasmes līmenis; • Cilvēku skaits, kas iestājās pamatskolā un vidusskolā; • Bērnu mirstība vecumā līdz 5 gadiem; • Vidējais patērētais kaloriju daudzums uz vienu iedzīvotāju, izteikts procentos no ikdienas normas 	<ul style="list-style-type: none"> • Eksporta koncentrācijas rādītājs; • Apstrādes rūpniecības un mūsdienīgu pakalpojumu daļa no kopējā IKP (t.sk.transports un sakari); • Lauksaimnieciskās ražošanas nestabilitāte; • Preču un pakalpojumu eksporta nestabilitāte; • Iedzīvotāju skaits, kas ir mazāks par 75 milj. 	

Avots: autores veidota tabula pēc ANO VAV rokasgrāmatas un ANO Ekonomikas un sociālo lietu padomes veidotajām atskaitēm no 1971.-2001.gadam¹

1999.gadā tika atzīts, ka iepriekšējais ekonomikas diversifikācijas indekss pilnā mērā neattēloja jēdzienu „strukturālā ievainojamība”, kas tiek definēta kā neparedzētu apstākļu negatīvā ietekme, ko attiecīgā valsts nevar kontrolēt.² Tas tika nomainīts uz ekonomikas ievainojamības indeksu, jo uzskatīja, ka ir jānošķir ekonomikas ievainojamība no ekoloģiskās

¹ United Nations Department of Economic and Social Affairs and Committee for Development Policy *Handbook on the Least Developed Country Category: Inclusion, Graduation and Special Support Measures*, United Nations publication 2008; 3.lpp;

– *Report on the seventh session (22 March – 1 April 1971)* United Nations Publications, 1971; 16.lpp;

– *Participatory Development and Governance: Africa's Special Needs : Report of the Committee for Development Policy on the Third Session (2-6 April 2001)* United Nations Publications, 2001; 43.-44.lpp;

– *Report on the twenty-seventh session (22-26 April 1991)* United Nations Publications, 1991; 60.lpp

ООН Экономический и Социальный Совет Доклад Комитета по политике в области развития о работе его первой сессии (26-30 апреля 1999 года) United Nations Publications, 1999; 26.lpp

² United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Participatory Development and Governance: Africa's Special Needs : Report of the Committee for Development Policy on the Third Session (2-6 April 2001)* United Nations Publications, 2001; 44.lpp

nestabilitātes¹ (2.1. tabula). „Paplašinātais dzīves kvalitātes rādītājs” 1999.gadā iekļāva sevī trīs analizējamus parametrus² – izglītību, veselības stāvokli, iedzīvotāju uzturu. Tika pieņemts, ka valstis, kuru iedzīvotāju skaits pārsniedz 75 milj. nevar tikt iekļautas sarakstā.³ Šāds lēmums – noteikt iedzīvotāju skaita griestus vismazāk attīstītajām valstīm, tika pieņemts, sakarā ar to, ka strauji augošs iedzīvotāju skaits varētu vājināt attīstīto valstu apņemšanos palīdzēt VAV valstīm⁴, jo palīdzības sniegšanai ir jāvelta noteikta naudas summa uz vienu VAV iedzīvotāju. Tāpat mazās valstis ir biežāk apdraudētas gan tāpēc, ka to ekonomika ir vairāk atvērta ārējai tirdzniecībai, gan tāpēc, ka šo valstu eksports ir diezgan šaurs.⁵

2002.gadā par pamatu VAV grupas definēšanai, tika izmantots Pasaules Bankas saraksts, kurā iekļautas valstis ar viszemākajiem ienākumiem, kur par galveno atlases kritēriju kalpoja nevis IKP uz vienu iedzīvotāju, bet NKI uz vienu iedzīvotāju. Tika atzīmēts, ka NKI tikpat adekvāti attēlo valsts ražošanas jaudu, cik IKP⁶, un šo kritēriju nomainīja. Paplašinātais reālās dzīves kvalitātes rādītājs atspoguļo labklājības līmeni, nevis cilvēkkapitāla *attīstības* līmeni⁷, tādēļ, kā redzams 2.2.tabulā, kritēriju grupā tika veiktas izmaiņas.

2.2. tabula

VAV grupā ieskaitīšanas kritēriji un dotās grupas definīcija 2002.-2005.gadā

VAV ir valstis ar zemu ienākumu, kas cieš no zema cilvēkresursu līmeņa un augsta ekonomiskās nestabilitātes līmeņa.					
2002	NKI uz vienu iedzīvotāju (mazāks par 750 ASV dolāriem)	Cilvēkkapitāla indekss (mazāks par 55)		Ekonomikas ievainojamības indekss (jāpārsniedz 37)	50 valstis (sk. 4.piel.)
		<ul style="list-style-type: none"> • Iedzīvotāju lasītprasmes līmenis; • Bērnu mirstība vecumā līdz pieciem gadiem; • Vidējais patērētais kaloriju daudzums uz vienu iedzīvotāju, izteikts procentos no ikdienas normas; • To cilvēku skaits, kuri mācās vidusskolā 	<ul style="list-style-type: none"> • Eksporta koncentrācijas rādītājs; • Apstrādes rūpniecības un mūsdienīgu pakalpojumu daļa no IKP (t.sk.transports,sakari); • Lauksaimnieciskās ražošanas nestabilitāte; • Preču un pakalpojumu eksporta nestabilitāte; • Iedzīvotāju skaits (mazāks par 75 milj.). 		

¹ Организация Объединенных Наций Экономический и Социальный Совет Доклад Комитета по политике в области развития о работе его первой сессии (26-30 апреля 1999 года) United Nations Publications, 1999; 24.-25.lpp

² Turpat; 41.lpp

³ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Participatory Development and Governance: Africa's Special Needs : Report of the Committee for Development Policy on the Third Session (2-6 April 2001)* United Nations Publications, 2001; 43.lpp

⁴ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report of the Committee for Development Policy on the Fourth Session (8-12 April 2002)* United Nations Publications, 2002; 21.lpp

⁵ Turpat; 31.lpp

⁶ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report of the Committee for Development Policy on the Fourth Session (8-12 April 2002)* United Nations Publications, 2002; 21.lpp

⁷ Turpat; 30.lpp

<i>VAV ir valstis ar zemu ienākumu, kas cieš no zema cilvēkresursu līmeņa un augsta ekonomiskās nestabilitātes līmeņa.</i>				
2005	NKI uz vienu iedzīvotāju (mazāks par 745 ASV dolāriem)	Cilvēkkapitāla indekss (mazāks par 58)	Ekonomikas ievainojamības indekss (jāpārsniedz 42)	49 valstis (sk. 5.piel.)
		<ul style="list-style-type: none"> • Iedzīvotāju lasītprasmes līmenis; • Bērnu mirstība vecumā līdz pieciem gadiem; • To cilvēku skaits, kuri mācās vidusskolā; • Iedzīvotāju daļa, kas nesāņem pietiekamu pārtikas daudzumu 	<ul style="list-style-type: none"> • Iedzīvotāju skaits (jābūt mazākam par 75 milj.). • Eksporta koncentrācijas rādītājs; • Lauksaimnieciskās ražošanas nestabilitāte; • Preču un pakalpojumu eksporta nestabilitāte; • Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības daļa no kopējā IKP; • Cilvēku skaits, kas dabas katastrofu dēļ kļuva par bezpajumtniekiem; • Nošķirtība. 	

Avots: autores veidota tabula pēc ANO Ekonomikas un sociālo lietu padomes atskaitēm no 2002.-2006. gadam¹

2005.gadā tika definēti 4 galvenie VAV kritēriju saraksta principi: a) noteikt valstis ar zemu ienākuma līmeni, kas cieš no visnopietnākajiem strukturāliem traucējumiem; b) saraksta atbilstība laikam; c) kritēriju stabilitāte un d) nepieciešamība pēc elastības². Uz šo principu pamata tika sastādīts jauns un pašlaik spēkā esošs kritēriju saraksts (2.3 tabula).

2.1.1 VAV kritēriju pēdējā redakcija

Sanāksme, kas ir veltīta vismazāk attīstītajām valstīm, to definēšanai, kritēriju noteikšanai, kā arī iekļaušanai/izslēgšanai no saraksta, notiek ik pēc trīs gadiem. VAV valstis, kuras bieži vien ir salu valstis, ir pakļautas klimata ietekmei lielākā mērā, nekā pārējās, tādēļ klimata izmaiņas ietekmē to sociālos un ekonomiskos ilgtspējīgās attīstības aspektus. Lielā mērā šīs izmaiņas ietekmē lauksaimniecību, iedzīvotāju veselību un ūdens pietiekamību.³ Tādēļ sanāksmē, kura norisinājās 2011.gadā, īpaša uzmanība tika pievērsta klimata izmaiņām un konfliktiem. Šis rādītājs ļauj labāk attēlot dabas katastrofu aspektu⁴, kas ir viens no

¹ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report of the Committee for Development Policy on the Fourth Session (8-12 April 2002)* United Nations Publications, 2002; 28.lpp

– *Report on the Fifth Session (7-11 April 2003)* United Nations Publications, 2003; 20.lpp

– *Report on the Seventh Session (14-18 March 2005)* United Nations Publications, 2005; 14.lpp

– *Report on the eighth Session (20-24 March 2006)* United Nations Publications, 2006; 20.lpp

² United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the Seventh Session (14-18 March 2005)* United Nations Publications, 2005; 18.lpp

³ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the thirteenth session (21-25 March 2011)* United Nations Publications, 2011; 8.lpp

⁴ Turpat; 12.-14.lpp

svarīgākajiem neparedzamajiem ekonomisko zaudējumu iemesliem. Tāpat tika pieņemts lēmums ievest jaunu rādītāju, kas attēlotu piejūras zonu ievainojamību (2.3 tabula).

2.3 tabula

VAV valstu kritēriju pēdējā redakcija

VAV ir valstis ar zemu ienākuma līmeni, kas cieš no nopietniem strukturāliem šķēršļiem, kuri kavē šo valstu ilgtspējīgu attīstību (ekonomisko, sociālo un ekoloģisko).				
2011	NKI uz vienu iedzīvotāju (mazāks par 992 ASV dolāriem)	Cilvēkkapitāla indekss (mazāks par 60)		Ekonomikas ievainojamības indekss (jāpārsniedz 36)
		<ul style="list-style-type: none"> • Iedzīvotāju lasītprasmes līmenis; • Bērnu mirstība vecumā līdz pieciem gadiem; • To cilvēku skaits, kuri mācās vidusskolā; • Iedzīvotāju daļa, kas nesaņem pietiekamu pārtikas daudzumu 	<ul style="list-style-type: none"> • Iedzīvotāju skaits (jābūt mazākam par 75 milj.). • Nošķirtība; • Eksporta koncentrācijas rādītājs; • Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības daļa no kopējā IKP; • Preču un pakalpojumu eksporta nestabilitāte; • Lauksaimnieciskās ražošanas nestabilitāte; • Dabas katastrofu upuri; • Iedzīvotāju daļa, kas dzīvo piekrastes zemienēs 	49

Avots: autores veidota tabula pēc ANO Ekonomikas un sociālo lietu padomes veidotajām atskaitēm no 2011.-2012.gadam¹

Lai valsts tiktu iekļauta VAV sarakstā, tai ir jāatbilst visiem trīs augstākminētajiem kritērijiem, taču, lai valsti varētu izslēgt no VAV grupas, ir jāatbilst vismaz diviem sekojošiem kritērijiem:

- NKI uz vienu iedzīvotāju lielāks par 1190 ASV dolāriem;
- CKI jābūt lielākam par 66;
- EIEI jābūt mazākam par 32.

Tā pat valsts tiek uzskatīta par tādu, kas atbilst izslēgšanas kritērijiem, ja tās NKI pārsniedz 2380 ASV dolāru, neatkarīgi no CKI un EIEI lielumiem.² Taču ne vienmēr, ja valsts atbilst visiem izslēgšanas kritērijiem vai pat ir vairākkārt tos pārsniegusi, tā uzreiz tiek izslēgta no dotās grupas. Pirms pieņemt lēmumu par izslēgšanu, tiek rūpīgi izvērtēta situācija valstī un pasaulē, un tad nodrošināta mērena pāreja no privilīģētās valsts uz vienkāršo attīstības valsti. Izslēgšanas procesam ir vairākas stadijas un vairāki veicamie uzdevumi.

¹ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the thirteenth session (21-25 March 2011)* United Nations Publications, 2011; 11.lpp;

– *Report on the fourteenth session (12-16 March 2012)* United Nations Publications, 2012; 15.lpp

² United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the fourteenth session (12-16 March 2012)* United Nations Publications, 2012; 15.lpp

2.2 VAV attīstībai sniegtā palīdzība un īstenotie pasākumi

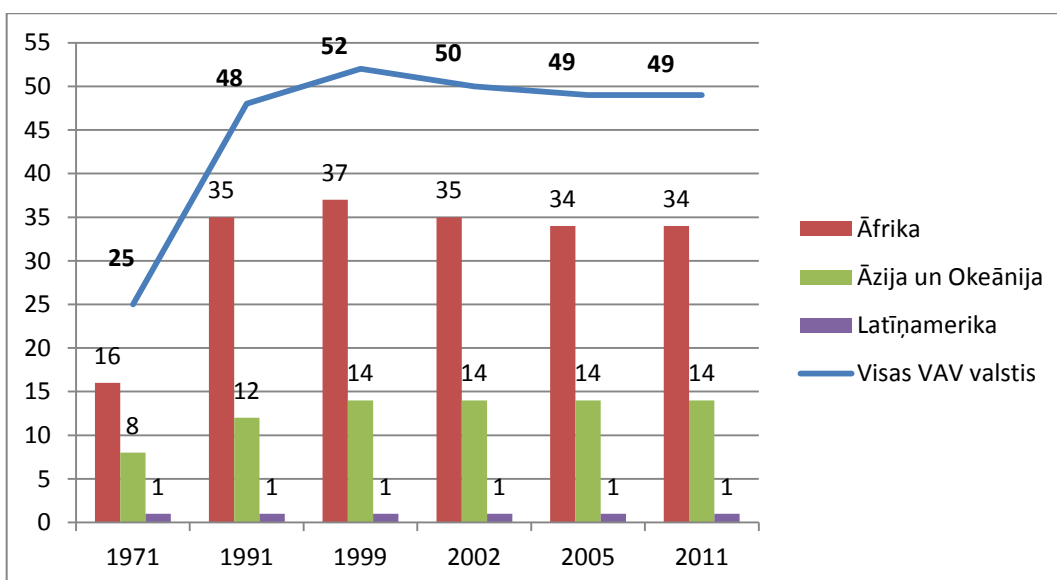
Kā jau tika noskaidrots iepriekš, VAV grupas valstis cieš no dažādiem strukturāliem trūkumiem, kas kavē to ilgtspējīgu attīstību. Tas nozīmē, ka, likvidējot šos šķēršļus, valstij būs iespēja spert soli uz priekšu savā attīstībā. Lai spētu palīdzēt valstīm, kurām tas ir nepieciešams, ir jādefinē, ko nozīmē attīstība, skatoties caur doto valstu problēmu prizmu, un ko vēlas panākt, nostājoties uz ilgtspējīgas attīstības ceļa. Pēc ANO viedokļa, attīstība VAV nav tikai ražošanas jaudu palielināšana, bet arī nozīmīgas sociālās un ekonomiskās struktūras izmaiņas. Mazāk attīstīto valstu ekonomikas ir raksturotas ar duālismu, kas bieži rada situāciju, kurā, cenšoties tikt līdz tehnoloģiskajam un ekonomiskajam progresam, tiek asināts kontrasts starp šo valstu mūsdienīgiem un atpalikušajiem sektoriem, kā arī palielināta ekonomiskā un sociālā nevienlīdzība. Ir acīmredzami, ka produkcijas un ienākumu līmeņa pieaugums šajās valstīs ir nepieciešams, lai ierobežotu nabadzību un finansētu dažādus sociālos pasākumus.¹ Par attīstības kavēkli var kļūt tradicionālais eksports, kas sastāv pārsvarā no pirmās nepieciešamības precēm. Tas parāda, ka visās attīstības valstīs lēnā attīstība ir neelastīga pieprasījuma un nedabiskās konkurences sekas. Mazs iekšējais tirgus, kā arī iepriekš ieviestie protekcionalisma pasākumi, tādi kā importa preču aizvietošana ar pašmāju ražojumiem, negatīvi ietekmēja šo valstu produktu konkurētspēju ārzemju tirgos.² Valstu centieni attīstīt savu ekonomiku un valsti kopumā radīja negatīvas sekas, tādēļ, lai panāktu rezultātus, nepieciešama stingra situācijas analīze un strukturālās izmaiņas.

Izmaiņas struktūrā var panākt ar reformām. 1981.gadā Ģenerālā Asambleja nolēma rīkot Parīzē konferenci par vismazāk attīstītajām valstīm. Tās rezultāti un nepieciešamās reformas tika atspoguļoti VAV Rīcības programmā 90-iem gadiem. Taču, neskatoties uz valstu enerģiskajiem centieniem īstenot paredzētās sociāli-ekonomiskās reformas, tām kopumā neizdevās sasniegt nevienu no programmas mērķiem, un šo valstu skaits pieauga no 25 valstīm 1971.gadā līdz 52 1999.gadā (sk. 2.1 att.).

---

¹ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Planning *Report on the fourth and fifth sessions (17-21 March 1969 and 7-16 May 1969)* United Nations Publications, 1969; 6.lpp

² Turpat; 31.lpp

2.1 att. VAV valstu skaita izmaiņas pa reģioniem, kopš dotās grupas parādīšanās brīža

Avots: autores veidots pēc ANO VAV rokasgrāmatas un Ekonomikas un sociālo lietu padomes veidotajām atskaitēm laika posmā no 1971.-2012.gadam¹

2.1. attēlā ir redzams, ka sākotnējās reformas neguva vēlamos panākumus un mērķis – samazināt vismazāk attīstīto valstu skaitu, netika sasniegts. Vēl jo vairāk: valstu skaits VAV grupā pieauga divas reizes divu pārskata periodu laikā, īpaši krass pieaugums notika Āfrikā. Līdz ar to, iekļaušanas kritēriji tika regulāri pārskatīti un koriģēti atbilstoši esošajai situācijai pasaulē (2.1. tabula, 2.2. tabula, 2.3 tabulas), un, sākot jau ar 1999.gadu, kritēriju sarakstā tika veiktas tikai nelielas izmaiņas, kurām bija drīzāk precizējošs raksturs, bet kopumā kritēriju grupas palika nemainīgas. Tas nozīmē, ka 1999.gadā bija skaidri nodefinētas problēmas un šķēršļi, kas kavē VAV attīstību, un, kā redzams 2.1 att., sākot ar 1999.gadu valstu skaits VAV grupā sāk samazināties. Tiek plānots, ka vēl 4 valstis līdz 2015.gadam tiks izslēgtas no dotā saraksta.

¹ UNDESA and Committee for Development Policy *Handbook on the Least Developed Country Category: Inclusion, Graduation and Special Support Measures*, United Nations publication 2008; 3.lpp;

UNDESA. Committee for Development Planning *Report on the seventh session (22 March – 1 April 1971)* United Nations Publications, 1971; 16.lpp;

– *Report on the twenty-seventh session (22 - 26 April 1991)* United Nations Publications, 1991; 60.lpp

Организация Объединенных Наций Экономический и Социальный Совет *Доклад Комитета по политике в области развития о работе его первой сессии (26-30 апреля 1999 года)* United Nations Publications, 1999; 26.lpp

UNDESA. Committee for Development Policy *Participatory Development and Governance: Africa's Special Needs : Report of the Committee for Development Policy on the Third Session (2-6 April 2001)* United Nations Publications, 2001; 43.-44.lpp;

– *Report on the Fourth Session (8-12 April 2002)* United Nations Publications, 2002; 28.lpp

– *Report on the Fifth Session (7-11 April 2003)* United Nations Publications, 2003; 20.lpp

– *Report on the Seventh Session (14-18 March 2005)* United Nations Publications, 2005; 14.lpp

– *Report on the eighth Session (20-24 March 2006)* United Nations Publications, 2006; 20.lpp

– *Report on the thirteenth session (21-25 March 2011)* United Nations Publications, 2011; 11.lpp;

– *Report on the fourteenth session (12-16 March 2012)* United Nations Publications, 2012; 15.lpp

Veicot reformas valstī, kļuva skaidrs, ka ir nepieciešams arī pārējo valstu atbalsts, jo radikālo pārmaiņu īstenošanai nepieciešami līdzekļi, kurus var iegūt no investīcijām vai no tirdzniecības ar citām pasaules valstīm. Reģionālā kooperācija un integrācija, kas ir stratēģisks globālās attīstības politikas elements, var radikāli mainīt situāciju un paātrināt šo valstu attīstības līmeņa paaugstināšanos.¹ Sastādot VAV sarakstu, ANO informē attīstības partnerus par nepieciešamību sadarboties ar šīm valstīm un veltīt tām īpašu uzmanību. Dažādi donori piedāvā dažādus atvieglojumus, kas, galvenokārt, ir saistīti ar priekšrocībām tirdzniecībā un ar attīstības palīdzību.² Ar mērķi piesaistīt arī citas valstis VAV integrācijas procesam, 2000. gadā pasaules līderi parakstīja ANO Tūkstošgades deklarāciju, kurā minēta apņemšanās veikt pasākumus astoņu mērķu īstenošanai.³ Tūkstošgades mērķi sevī iekļauj astoņus plašus mērķus ar piecpadsmit uzdevumiem šo pamatmērķu sasniegšanai. Lai rezultāts tiktu adekvāti novērtēts, tiek pielietoti 53 individuāli, kvantitatīvi rādītāji.⁴ Astotais TG mērķis ir Attīstības sadarbība, kas ir tieši orientēta uz palīdzību vismazāk attīstītajām valstīm.

2.2.1 Attīstības sadarbība

Attīstības sadarbība nozīmē palīdzības sniegšanu trūcīgām un mazāk attīstītām valstīm ar mērķi veicināt šo valstu un to sabiedrību ilgtermiņa sociālo un ekonomisko attīstību un tādējādi sniegt ieguldījumu nabadzības mazināšanai, nodrošinot mieru un drošību pasaulē. Attīstības sadarbības pamatprincipi balstās uz universālām vērtībām, kas noteiktas ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā un ANO tūkstošgades deklarācijā, kā arī virknē citu ANO deklarāciju.⁵

Astotais mērķis sevī iekļauj vairākus pamatuzdevumus ar 16 novērtēšanas rādītājiem, kas atspoguļo palīdzības virzienus un rekomendējamo rīcību, kas ļaus ātrāk sasniegt nosprausto mērķi un atbalstīt grūtībās nonākušās valstis. 4 no 6 uzdevumiem attiecas uz VAV⁶:

---

¹ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Planning *Report on the fourth and fifth sessions (17-21 March 1969 and 7-16 May 1969)* United Nations Publications, 1969; 31.lpp

² United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the Seventh Session (14-18 March 2005)* United Nations Publications, 2005; 13.lpp

³ Организация Объединенных Наций *Цель развития тысячелетия 8 «Глобальное партнерство в целях развития»: время выполнять обещания. Доклад целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ* United Nations Publications, 2011; xi lpp

⁴ Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 9.lpp

⁵ Latvijas Republikas Ārlietu Ministrijas mājas lapa *Attīstības sadarbība* <http://www.mfa.gov.lv/lv/Arpolitika/Attistibas-sadarbiba/as/jedzieni/?print=on>

⁶ Организация Объединенных Наций *Цель развития тысячелетия 8 «Глобальное партнерство в целях развития»: от слов - к делу. Доклад целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ* United Nations Publications, 2012; xi-xii lpp

8.A. uzdevums: Turpināt atvērtas ekonomikas un paredzamas, nediskriminējošas tirdzniecības un finanšu sistēmas veidošanu. Tas attiecas uz tādām jomām kā attīstība un cīņa ar nabadzību kā nacionālā tā starptautiskā līmenī.

8.B. uzdevums: Apmierināt VAV valstu īpašās vajadzības. Šis uzdevums paredz beznodokļu un nekvotējamo pieeju VAV preču eksportam. Tāpat paplašināta nabadzīgo valstu lielā parāda sloga atvieglošanas programma un oficiālā divpusējā parāda norakstīšana. Dāsnākas AP piešķiršana valstīm, kuru mērķis ir cīņa ar nabadzību.

8.E. uzdevums: Sadarbībā ar farmakoloģiskām kompānijām nodrošināt lētu pamatzāļu pieejamību attīstības valstīs.

8.F. uzdevums: Sadarbībā ar privāto sektoru pieņemt mērus, lai visiem būtu iespēja izmantot jauno tehnoloģiju labumus, īpaši informācijas un komunikācijas tehnoloģijas.

2005.gadā Tūkstošgades Deklarācijas ietvaros tika aprēķināts, ka TGM sasniegšanai vidēji valstij būs nepieciešama palīdzība 70-80 ASV dolāru apjomā uz vienu iedzīvotāju, pakāpeniski līdz 2015.gadam palielinot šo summu līdz 120-160 ASV dolāriem. Tieši šī iemesla dēļ par vienu no galvenajiem VAV kritērijiem kļuva valsts iedzīvotāju daudzums, kam jābūt ne lielākam par 75 milj. Citādi palīdzības summa būs pārāk liela un donorvalstis atteiksies no dalības programmā. Ir noteikts, ka valstij-donorei ik gadu attīstības palīdzībai jāvelta 0.7 procentus no sava NKI, kur 0.2 procenti tiks novirzīti palīdzībai VAV, turklāt lielākā daļa tiek atvēlēta tieši Āfrikas valstīm.¹ Arī Latvija nav kļuvusi par izņēmumu un 2012.gadā pēc ES Attīstības sadarbības programmas ir novirzījusi 11.24 miljonus latu šim projektam, kas sastādīja 0.08% no valsts NKI,² tā kompensējot 2010.gada mazāku attīstības palīdzības summu.

Kopš parakstīta Tūkstošgades deklarācija, katru gadu tiek veikta atskaite par paveikto darbu un tuvošanos mērķim. Atskaites rezultāti parādīja, ka, palīdzības plūsmas notiek, lai sniegtu finansiālo un tehnisko palīdzību, ar mērķi attīstīties uz atvieglotiem nosacījumiem. Palīdzība var būt grantu vai aizņēmumu veidā.³ Taču, sasniedzot savu maksimumu 2010.gadā, iemaksu apjoms sāk samazināties, kas galvenokārt ir saistīts ar valstu-donoru budžeta līdzekļu ierobežotību, kura dēļ 2010.gadā 0.2 procentu vietā tiek iemaksāti 0.15. Tā pat, neskatoties uz progresu 13 rādītāju sasniegšanā, globālā līmenī tika paaugstināts tikai viens rādītājs, kas

---

¹ Организация Объединенных Наций *Цель развития тысячелетия 8 «Глобальное партнерство в целях развития»: от слов - к делу. Доклад целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ* United Nations Publications, 2012; 14.-26.lpp

² Latvijas Republikas Ārlietu Ministrijas mājas lapa *Latvijas sniegtās palīdzības apjoms* <http://www.latvija.ie/lv/Arpolitika/Attistibas-sadarbiba/palidziba/>

³ Организация Объединенных Наций *Цель развития тысячелетия 8 «Глобальное партнерство в целях развития»: от слов - к делу. Доклад целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ* United Nations Publications, 2012; 18.lpp

attiecas uz saskaņotu tehnisko sadarbību.¹ Donorvalstis apņēmas izpildīt saistības pret VAV un darīt visu iespējamo, lai palielinātu izmaksu apjomu līdz noteiktajiem 0.2 procentiem no NKI.

Taču, ja palīdzība ir nestabila un neparedzama, valdībai, kura to saņem, ir grūtāk veikt efektīvu izdevumu plānošanu. Pirms pēdējās krīzes, VAV pieredzēja lielas ikgadējās palīdzības summas svārstības, kas vidēji sasniedza pat 2-3 procentus no IKP.² Bet, neskatoties uz to, ir nepieciešams, lai saņemtā palīdzība tiktu pareizi pielietota un efektīvi realizēta. Palīdzības efektivitātes paaugstināšanai nepieciešami savstarpējās atbildības mehānismi, kas tiek pamatota ar palīdzības sniegšanas stratēģijas esamību, vērtēta ar palīdzības efektivitātes rādītāju un koordinēta ar plašu dialogu ar donorvalstīm un pārējām ieinteresētajām pusēm. Diemžēl šajā jomā vērojams mazs progress un šādi mehānismi eksistē tikai dažās valstīs, kam par kavēkli tiek minēta politiskās vadības neesamība un potenciāla ierobežotība.³ Globālā attīstības sadarbība tiek īstenota ar mērķi pārvarēt nevienlīdzību un uz šo saucienu atsaucās arī citas pasaules organizācijas.

2.2.2 Eiropas Savienības palīdzība VAV

Palīdzība vismazāk attīstītajām valstīm ir arī viena no Eiropas Savienības prioritātēm. Pārsvarā, ES sniedz tirdzniecības atbalstu, kas regulē un nodarbojas ar visu, sākot ar tirdzniecības politiku un regulēšanu, līdz pat tirdzniecības attīstībai un privātā sektora atbalstam.⁴ Izvēle krita uz atbalstu tieši tirdzniecībā tādēļ, ka VAV valstīm ir raksturīga monokultūras ekonomika un eksports (1-2 pamatpreces), kas pilnībā ir atkarīgs no pasaules tirgus. Visas pašlaik esošās 49 VAV valstis kopā veido 0.6% no pasaules eksporta.⁵ Tirdzniecība ir arī pašas ES attīstības politikas prioritāte. Tā pat tika atzīts, ka tirdzniecība var veicināt izaugsmi un nabadzības mazināšanu, kā arī kļūt par nozīmīgu ilgtspējīgas attīstības katalizatoru, bet valstis, kas tika integrētas pasaules ekonomikā caur tirdzniecību un investīcijām, bieži bauda ekonomikas augšupeju un galveno sociālo indikatoru uzlabojumus.⁶

---

¹ Организация Объединенных Наций *Цель развития тысячелетия 8 «Глобальное партнерство в целях развития»: от слов - к делу. Доклад целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ* United Nations Publications, 2012; 22.lpp

² United Nations Development Programme *Towards human resilience: Sustaining MDG progress in an age of economic uncertainty*, United Nations publication 2011; 9.lpp

³ Организация Объединенных Наций *Цель развития тысячелетия 8 «Глобальное партнерство в целях развития»: от слов - к делу. Доклад целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ* United Nations Publications, 2012; 25.lpp

⁴ European Commission Directorate – General for Trade *Making trade work for development Aid for trade: A selection of case studies from around the world* Publications Office, 2008; 8.-10.lpp

⁵ Пискулов Ю. *Международная торговля товарами и услугами* Международный научно-практический журнал «Международная экономика», 2011, № 10/2011; 60.lpp

⁶ European Commission Directorate – General for Trade *Making trade work for development Aid for trade: A selection of case studies from around the world* Publications Office, 2008; 3.lpp

Piedaloties ANO Tūkstošgades mērķu programmā, ES nolēma sniegt palīdzību, integrējot VAV pasaules tirgū, dodot tām iespēju pašām pelnīt naudu savai attīstībai.

Atbalsts balstās uz pieņēmumu, ka pareiza uzņēmējdarbība, kā arī konkurētspējīgi mazi un vidēji uzņēmumi ir atslēgas instruments, kas ļauj pārvarēt piegādes ierobežotību un izmantot uzlabotas tirgus piekļuves iespējas.¹ Protams, nav viegli iekļūt un uzsākt darbību tirgū, kur valda savi noteikumi un monopoli, un visas nišas ir jau ieņemtas, īpaši ar tik šauru un koncentrētu eksportu, kāds ir VAV valstīm. Taču, ja piedāvāt grūtībās nonākušajām valstīm atvieglotus noteikumus, šis process zināmi vienkāršosies. Tādējādi atbalsts VAV valstīm tiek sniegts caur dažādām tirdzniecības priekšrocībām. Piemēram, importētām Eiropas Savienībā precēm no attīstības valstīm tiek piemērota īpaša, pazemināta muitas likme, dažreiz pat nulles likme. Tas mudina tirgotājus importēt attīstības valstu produktus un arī pašām VAV valstīm palīdz konkurēt starptautiskajā tirgū. Tāpat palīdzības nolūkā tika organizēts palīdzības dienests, kas sniedz informāciju par nodokļu likmēm, importa režīmiem un citu ar tirdzniecības atbalstu saistīto informāciju.² Taču, šis atbalsts ir spēkā, kamēr valsts atrodas VAV statusā, bet ar izstāšanās brīdi tā kļūst par vienkāršu tirdzniecības partneri. Acīmredzot Eiropas Savienības cer, ka līdz izstāšanās brīdim valsts spēs nodibināt ilgtspējīgus ekonomiskās sadarbības sakarus ar citām valstīm.

Tirdzniecības atbalstam ir globāls raksturs. Par donoriem kļūst ES dalībvalstis, bet lielākie palīdzības saņēmēji ir Āfrikas, Karību un Klusā okeāna reģiona valstis. Šobrīd palīdzība tiek sniegta 178 attīstības valstīm, tai skaitā VAV. Laika posmā no 2001. līdz 2006. gadam EK tirdzniecības atbalstam veltīja ap 5.3 miljardiem eiro, jeb 880 milj. eiro gadā, kas padara ES par lielāko donoru tirdzniecības jomā.³ Pastiprinātās integrācijas programmas ietvaros ES tirdzniecības palīdzības stratēģija palīdzēs dalībvalstīm un Eiropas Kopienai atbalstīt visas attīstošās valstis, īpaši VAV, lai tās labāk spētu integrēties uz noteikumiem balstītajā pasaules tirdzniecības sistēmā un daudz efektīvāk veicināt vispārējā mērķa sasniegšanu, t.i. nabadzības izskaušana ar ilgtspējīgas attīstības palīdzību.⁴ Stratēģijas pamatā ir sekojoši pīlāri⁵:

- Pakāpeniski palielināt ES Tirdzniecības Atbalsta apjomu;
- ES Atbalsta tirdzniecībai jāpievērš īpaša uzmanība nabadzīgajām valstīm un jāpalielina atbalsta kvalitāte;

¹ European Commission Directorate – General for Trade *Making trade work for development Aid for trade: A selection of case studies from around the world* Publications Office, 2008; 9.-10.lpp

² Turpat; 8.lpp

³ Turpat; 9.-10.lpp

⁴ Council of the European Union *EU Strategy on Aid for Trade: Enhancing EU support for trade-related needs in developing countries* 14470/07, 2007; 2.lpp

⁵ Turpat; 4.lpp

- Palielināt donoru spējas dalībvalstu un ES mērogā atbilstoši vispārpieņemtajiem palīdzības efektivitātes principiem;
- Veicināt un atbalstīt ĀKK reģionālās integrācijas procesu, balstoties uz ES kopējo tirdzniecības atbalsta stratēģiju;
- Atbalstīt efektīvu tirdzniecības atbalsta monitoringa un atskaišu programmas īstenošanu.

Gūstot iespēju sadarboties ar pieredzējušiem partneriem, arī pašas valstis un to uzņēmēji iegūs jaunu pieredzi un iespējas savu valstu ekonomikas attīstībā. Taču šī palīdzība kļūs par valsts attīstības stratēģijas elementu tikai tad, ja pati valsts to atzīs par nepieciešamu un netiks uzspiesta no ārpuses.

2.2.3 Citi VAV palīdzības un attīstību veicinošie pasākumi

Pēdējā laikā arvien pieaug palīdzības apjoms, kas tiek sniegta **ārpus oficiālās AP**. Tostarp privātā labdarība un inovatīvi finansēšanas avoti, kam pirmām kārtām raksturīgas tādas īpašības kā a)sadarbība ar pārrobežu palīdzības sniegšanas oficiālo sektoru; b)faktiskā palīdzības sniegšana un inovatīvu risinājumu piedāvāšana, kas attiecas uz resursu veidiem; c)tradicionālās AP papildinājums. Šādi donori 2010.gadā pārskaitīja attīstības valstīm (t.sk. VAV) 7.2 miljardus ASV dolāru, kas ir trīs reizes vairāk nekā 2000.gadā. Lielākā labdarības organizāciju daļa īsteno savu darbību veselības aprūpes un izglītības jomās.¹ Arvien populārāki kļūst inovatīvi labdarības līdzekļu saņemšanas avoti. Ziedot vienu vai divus dolārus VAV attīstībai ir iespējams, iegādājoties aviobiļetes. Taču ir iespēja ziedot arī vairāk. Ņemot vērā vispasaules izaugsmi un privātās labklājības koncentrācijas pakāpi pēdējās desmitgades laikā, ir jāatzīmē, ka lielākie labdari mudina turīgus pasaules iedzīvotājus pievienoties palīdzībai VAV, lai palielinātu attīstības ziedojumu apjomu. Saskaņā ar aprēķiniem 1210 cilvēkiem visā pasaulē uzkrājumi pārsniedz 1 miljardu ASV dolāru. Kopumā šiem cilvēkiem ir 4.5trillioni ASV dolāru. Nelielu daļu šie cilvēki varētu ikgadēji ziedot VAV attīstībai un nabadzības likvidēšanai, nekaitējot savam pašlaik esošajam dzīves līmenim un turpmākajam labklājības pieaugumam. Pagaidām lielus panākumus gūt neizdevās, taču ir arī šī priekšlikuma atbalstītāji un spilgtākais piemērs ir Bila Geitsa un Vorena Bafeta braucieni uz Indiju 2011.gadā un uz Ķīnu 2010.gadā.² Var daudz runāt par nabadzības likvidēšanu, izgudrot attīstības stratēģijas, taču ar runām vien ir par maz Protams, nopelnītie miljoni ir

¹ Организация Объединенных Наций *Цель развития тысячелетия 8 «Глобальное партнерство в целях развития»: от слов - к делу. Доклад целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ* United Nations Publications, 2012; 27.-29.lpp

² Turpat; 29.lpp

cilvēka privātā lieta un nevienam nav tiesību norādīt, kā tos izmantot, taču, ja palīdzības programmas kļūtu par populāru pasākumu un visā pasaulē, līdzīgi kā luksus automobiļi norāda statusu, arī ziedojumu apmērs norādītu uz noteiktu statusu, tad šie cilvēki paši brīvprātīgi novirzītu daļu no ienākumiem nabadzības likvidēšanai un situācija pasaulē ātrāk mainītos un uzlabotos. Taču galvenais jautājums ir tajā, vai šī palīdzība ir efektīva un vai vispār ir vērts novirzīt naudu šīm programmām, vai labāk ir kā citādi palīdzēt grūtībās nonākušajām valstīm. Atbildes uz šiem jautājumiem tiks meklētas dotā darba trešajā nodaļā.

Bez naudas ziedošanas ir arī nefinansiālai VAV atbalsts. Ar mērķi atvieglot savu piekļuvi un integrāciju pasaules tirgos, 34 VAV valstis pašlaik ir iestājušās Pasaules Tirdzniecības organizācijā. Vēl desmit ved pārrunas par iespējamo **pievienošanas PTO** locekļiem. Pati PTO nedefinē attīstības vai attīstītās valstis, bet jebkāda ieskaitīšana grupā notiek pēc pašatlases principa – ja pati valsts sevi ieskaita kādā grupā.¹ Savukārt, PTO dalībvalstu valdības parakstījušas Dohas deklarāciju, kurā uzlikušas sev par mērķi nodrošināt VAV precēm beznodokļu un bez kvotu pieeju tirgum, kā arī pārdomā papildus iespējamus pasākumus, kas palīdzētu uzlabot doto valstu eksporta pieeju tirgum², tādējādi palīdzot VAV piedalīties pasaules tirgus darbībā, konkurēt ar savām precēm, veidot partnerattiecības ar attīstītām valstīm, dot iespēju pašām pelnīt līdzekļus savai attīstībai.

Daudzi eksperti sniedz rekomendācijas, sava veida skatu no ārpuses, kādas izmaiņas būtu nepieciešamas, lai VAV spētu paaugstināt dzīves kvalitāti valstī un līdz ar to arī panākt ilgtspējīgu attīstību. Eksperti uzskata, ka enerģijas nogādāšana līdz lauku nabadzīgajiem iedzīvotājiem ir svarīgs ieguldījums mazattīstīto valstu ekonomikās. Tas sniegtu zināmu palīdzību šo valstu lauksaimniecībai, mazinātu klimata izmaiņas, kas ir viens no VAV vērtēšanas kritērijiem, kā arī atklātu jaunas tirgus iespējas, jo 77 procentiem šo valstu iedzīvotāju nav pieejas elektroenerģijai. Šajā sakarā daudzas VAV ir sākušas īstenot zaļo politiku un meklēt inovatīvus risinājumus esošās „**zaļās enerģijas**” potenciāla izmantošanai.³ Protams, inovatīvu ideju īstenošanai būs nepieciešams finansiāls atbalsts, taču to VAV regulāri saņem no dažādām palīdzības programmām.

Zināma loma VAV attīstībā tiek piešķirta arī **intelektuālā īpašuma tiesībām**. No vienas puses šķiet, ka šajās valstīs nav ne īpašu izgudrojumu, ne arī nepieciešamības pēc intelektuālā īpašuma aizsargāšanas, jo attīstītās valstis jau ir uzstādījušas stingrus IĪ aizsardzības noteikumus, un VAV atliek tikai baudīt attīstīto valstu inovācijas. Taču runa ir par kultūras un naturālo resursu aizsargāšanu un sabiedriskās veselības veicināšanas

¹ World Trade Organization *Understanding the WTO* WTO Publications, 2011; 90.lpp

² Turpat; 90.lpp

³ UNEP, UNCTAD, UN-OHRLS *Why a Green Economy Matters for the Least Developed Countries* United Nations Environment Programme, 2011; 6.lpp

pasākumiem. Piemēram, ASV piespieda valstis pieņemt stingrus IĪ noteikumus, kas attiecas uz farmācijas aizsardzību un autortiesībām, jo kopējot ārzemju izgudrojumus, VAV var lēti adoptēt noderīgus tehniskos paņēmienus vai pat izveidot kopēto preču tirgu.¹ Turpretī, ieviešot stingrus intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības noteikumus, valstis var gūt zināmas priekšrocības. Pirmkārt, palīdzot pašmāju uzņēmumiem un industrijām. Piemēram, Āfrikas mūzikas industrija bieži cieš no pirātisma, līdz ar to mazinās mūziķu nopelnītās naudas summas. Tāpat arī jaunas biznesa metodes var tikt patentētas.² Citādi pieredzējušākas un viltīgākas attīstītās valstis ekspluatēs VAV potenciālu, nesniedzot tām pretī līdzvērtīgu samaksu, kas varētu tikt izmantota valsts attīstībai. Otrkārt, IĪ aizsardzība var kalpot par maksu ieviešanai attīstītajos tirgos.³ Attīstītās valstis pieprasa tarifu pazemināšanu, taču par izgudrojumu izmantošanu tām būs jāsamaksā. Treškārt, ieviešot stingrus IĪT aizsardzības noteikumus, var tikt stimulēta ārzemju tiešo investīciju ieplūšana⁴, kas, kā zināms, ir viens no svarīgiem valsts attīstības elementiem un rādītājiem. Investīcijas ieplūdīs nevis palīdzības veidā, bet kā pašas valsts nopelnītā, attīstībai novirzītā nauda. Īstenojot augstākminētos pasākumus, valsts ar laiku attīstās un saskaņā ar noteiktajiem rādītājiem, ir gatava uzsākt patstāvīgu attīstības ceļu. Taču, izstājoties no VAV grupas, tiek zaudēts arī palīdzības finansējums un privilēģētā pieeja tirgum. ANO Komiteja strādā pie šīs problēmas atrisināšanas un ir izstrādājusi mērenās pārejas noteikumus, kurus, analizējot izstājušos valstu pieredzi, ik pa laikam pilnveido un papildina.

2.3 Izslēgšana no VAV saraksta un mērena pāreja no VAV statusa uz vienkāršas attīstības valsts statusu

Izslēgšana no VAV saraksta notiek sešu gadu laikā. Vispirms valsts tiek atzīta par tādu, kas atbilst izslēgšanas kritērijiem. Tad trīs gadus tiek novērota. Ja lēmums paliek nemainīgs, tad valsti izslēdz no saraksta. Komiteja atzīmē divus svarīgus elementus, kas attiecas uz izslēgšanas procesu⁵:

- Izslēgšana no saraksta notiek pēc trīs gadiem no lēmuma pieņemšanas par dotās valsts izslēgšanu no VAV;

---

¹ Derek E. Bambauer *Why Intellectual Property Rights Matter to less-Developed Countries* Information Technologies and International Development, 2004, vol.1, issue 3-4; 63.lpp

² Derek E. Bambauer *Why Intellectual Property Rights Matter to less-Developed Countries* Information Technologies and International Development, 2004, vol.1, issue 3-4; 64.lpp

³ Turpat; 65.lpp

⁴ Turpat; 65.lpp

⁵ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the Seventh Session (14-18 March 2005)* United Nations Publications, 2005; 13.-14.lpp

- Trīs gadu perioda laikā pirms izslēgšanas jā sagatavo pārešanas stratēģija, ar mērķi nodrošināt vienmērīgu pāreju no VAV statusa uz tādu, kas neattiecas uz VAV.

Tāpat vien valstis netiek ieskaitītas vai izslēgtas no VAV saraksta. Tas tiek veikts ar mērķi sniegt tām palīdzību, iespēju attīstīties, kā arī mudināt pārejās pasaules valstis pievērst īpašu uzmanību sadarbībai tieši ar VAV grupas valstīm. Šobrīd jau ir izstrādātas vairākas attīstības un palīdzības programmas, kuru rezultātā dažām valstīm radās iespēja izstāties no VAV grupas un uzsākt pilnvērtīgu attīstības un sadarbības procesu.

Lai izstāšanās no dotās grupas neradītu jaunas problēmas privilēģiju un finansējuma pēkšņās pārtraukšanas dēļ, ANO Komiteja regulāri pilnveido mērenās pārejas nosacījumus. Ar mērķi uzlabot šo procesu, 2012.gada sēdē Komiteja izvirzīja sekojošus priekšlikumus¹:

- Visām VAV jā piedāvā izstrādāt iziešanas no VAV grupas stratēģiju, kas kļūs par nacionālās attīstības stratēģijas daļu;
- Izslēdzamajām valstīm jā īsteno sava mērenās pārejas stratēģija kā kopējās stratēģijas komponente, kas tiek iekļauta tādos dokumentos kā nabadzības samazināšanas stratēģija un Tirdzniecības Integrācijas jautājumu Pētījuma darbības shēma, saskaņā ar Paplašināto Integrācijas Sistēmu, kura paredz ar Tirdzniecību saistītās Tehniskās Palīdzības sniegšanu vismazāk attīstītajām valstīm;
- Jebkurš konsultatīvais mehānisms, kas tika izveidots pārejas stratēģijas kontekstā, jā integrē citos regulāros konsultāciju procesos starp valsti un tās attīstības partneriem. Atsevišķos gadījumos tam jābūt saistītam ar budžeta atbalsta grupu. Tam nav jā kļūst par vēl vienu struktūru, kas atšķirtos no citiem mehānismiem. Konsultatīvajā mehānismā jā piedalās visiem atbilstošiem tirdzniecības un attīstības partneriem;
- Centrālajam informācijas avotam, kurš saturētu ziņas par visiem starptautiskajiem VAV atbalsta pasākumiem, to izmantošanu un par attiecīgajiem pārejas pasākumiem, jā veicina mērenās pārejas stratēģijas izstrādes process. Šim mērķim jā saglabā centrālais informācijas avots, kura darbību VAV jautājumos nodrošina Ekonomikas un Sociālo Jautājumu Departaments;
- Pārejas stratēģijai jā nosaka noteikti pasākumi. Šim mērķim jā izstrādā informācijas atlases programmas par esošo starptautisko VAV atbalsta kārtību

---

¹ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the fourteenth session (12-16 March 2012)* United Nations Publications, 2012; 26.-27.lpp

un par partneru plāniem attiecībā uz atbalsta saglabāšanu, pagarināšanu vai mērenu izbeigšanu;

- ANO sistēmai jānodrošina valstīm atbalsts pārejas stratēģiju sagatavošanā;
- Nepieciešams nodrošināt regulāru un konkrētu atskaišu veidošanu par pārejas stratēģijas sagatavošanu un tās realizāciju. Tas nostiprinās izslēdzamo valstu novērošanas procesu, dos Komitejai iespēju iekļaut valstu valdību domas savā atskaitē un nepieciešamības gadījumā norādīt uz jomām, kurās realizācijas process būtu jānostiprina.

Mērena pāreja ir atkarīga ne tikai no ANO darbības, bet iesaista arī pašu valsti plānu sagatavošanā, tā palīdzot uzsākt tai patstāvīgu darbību stratēģiju izgatavošanā. Pēc izslēgšanas no saraksta pasludināšanas tiek doti trīs papildus gadi, kuru laikā valsts zem ANO uzraudzības plāno savu pāreju, saņemot vērtīgus padomus un ieteikumus. Taču, diemžēl, pašlaik vairākas starptautiskās attīstības programmas neparedz mērenās pārejas procedūras. Tas nozīmē, ka, izstājoties no VAV grupas, palīdzība tiek pārtraukta pēkšņi. ANO apsver vairākas iespējas, kā novērst šo problēmu. Pirmkārt, pirms izslēgšanas jā sastāda to pasākumu saraksts, kurus plāno pārtraukt, lai valsts skaidri zinātu, kas to sagaida nākotnē. Otrkārt, bez jau esošo pasākumu izbeigšanas, jāizskata papildus pasākumi, un Komiteja piedāvā sekojošo¹:

- To mehānismu darbībai, kuri nodrošina privilēģēto stāvokli, jābūt pagarinātai vai arī dažu gadu laikā tai jābūt mēreni izbeigtai, lai sniegtu valstīm iespēju pielāgoties jauniem apstākļiem. Tirdzniecības partneri jāpiesauc pagarināt savu preferenciālo režīmu attiecībā uz VAV. Turklāt, tirdzniecības un attīstības partneriem jāapsver iespēja sniegt tehnisko palīdzību, lai veicinātu valsts adaptācijas procesu tam, ka pakāpeniski privilēģētā pieeja tirgiem tiks izbeigta;
- Īpašais un diferencētais PTO režīms vismazāk attīstītajām valstīm iekļauj plašu piedāvājumu klāstu. Pašlaik nav noteiktu esošo pasākumu pārtraukšanas vai pagarināšanas procedūru, kas var kļūt par nenoteiktības faktoru valstīm, kuras tiek izslēgtas no kategorijas. PTO dalībvalstis jā mudina īstenot formālus pakāpeniskas diferencētās pieejas pārtraukšanas pasākumus un ņemt vērā pakāpeniskas pārejas perioda izbeigšanas laiku;
- Attīstības partneriem jāatbalsta pārejas stratēģijas īstenošana un jāizvairās no jebkuras pēkšņās palīdzības pārtraukšanas izslēdzamajai valstij. Ja šādi pasākumi ir paredzēti, tad tiem jānotiek vienmērīgi un paredzami;

---

¹ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the fourteenth session (12-16 March 2012)* United Nations Publications, 2012; 27.lpp

- Piešķirot palīdzību, donoriem ir jāievēro kritēriji, kurus izmanto VAV noteikšanā, īpaši tie kritēriji, kuri attiecas uz ekonomikas ievainojamību;
- ANO piešķir finansiālo palīdzību VAV dalībai kārtējās un speciālajās Ģenerālās Asamblejas sesijās. Šādi pabalsti, kas ir saistīti ar braucieniem, varētu tikt nodrošināti trīs gadu laikā pēc valsts izslēgšanas no VAV grupas;
- ANO ieteica īstenot pastiprināto Integrēto sistēmu tādā laika periodā, kas ir atkarīgs no konkrētās valsts attīstības līmeņa;
- Lai samazinātu izslēdzamo valstu bažas attiecībā uz to ekonomikas ievainojamību, varētu izveidot apdrošināšanas mehānismus pret dabas katastrofām vai citiem laicīgiem ārējiem satricinājumiem, kas noved līdz būtiskai ienākumu samazināšanai. Pēc nepieciešamības, attīstības partneriem būtu jāveicina šo pasākumu īstenošana vai sponsorēšana, sniedzot palīdzību vai darbojoties caur starptautiskām nodokļu sistēmām.

Regulējot mērenās pārejas procesu, ANO strādā pie ONE programmas izstrādes, kura paredz noteikt valsts līmenī vienu līderi, vienu programmu, vienu budžetu un, ja nepieciešams, vienu biroju. Trešdaļai ANO programmu ir vairāk nekā desmit aģentūras, un gandrīz 2 miljoni ASV dolāru tiek tērēti katrai no aģentūrām, tās darbības nodrošināšanai. ANO ONE ir virzīts uz visu programmu aktivitāšu konsolidāciju valstīs, kuras to vēlas. Lai pārvaldītu ONE programmu valstī, ir nepieciešams viens līderis – pilnvarotais rezidents-koordinators, kuru izvēlas, pamatojoties uz nopelniem un ārpus ANO kandidātu konkurenci.¹ Izstājoties no VAV grupas, ANO „ONE” fonds atbalstītu valsti tās pārejas periodā un palīdzēt realizēt pārejas stratēģijā rakstīto. Turklāt, būdams vienīgais fonds, tas nodrošinātu vienmērīgu palīdzības sadalījumu. Fonds nodrošina, ka finansēšanas un stratēģijas īstenošana tiks veikta ar īpašu uzmanību, pārskatāmību un efektīvu resursu izmantošanu.² Taču arī šī fonda plānos ir izveidot nepieciešamās ONE pārraudzības aģentūras, izpildes aģentūras, ONE TGM sasniegšanas fondu utt., līdz ar to, mainīsies tikai nosaukumi, bet būtība – daudzu naudu patērējošo aģentūru kopums, paliks tā pati. Turklāt, finansējums nāk ne tikai no ANO, bet arī no citiem palīdzības avotiem, līdz ar to, mērenās pārejas finansēšana, pieņemot, ka ONE fonds būs vienots valsts palīdzībai veltīto naudas līdzekļu fonds, tiks nodrošināta tikai no ANO puses, bet pārējie finansējuma avoti tā arī turpinās ziedot lielas naudas summas, neveicinot mērenu finansējuma pārtraukšanu.

¹ United Nations *Delivering as One Report of the Secretary-General's High-Level Panel* United Nations, 2006; 2.lpp

² United Nations *Cape Verde. 2011 One UN Programme Annual report: Many Strengths, One Mission* United Nations, 2011; 4.lpp

VAV grupa pastāv jau kopš 1971.gada, taču vēl joprojām netika izveidots priekšzīmīgs un nevainojams pārejas modelis. Iepriekš minētie pasākumi ir tikai priekšlikumi, kas tiks izskatīti nākamajā sēdē. Turklāt, ANO var ietekmēt tikai savus fondus, bet palīdzība tiek saņemta no dažādām organizācijām, bieži vien pat fiziskām personām, līdz ar to, šis process nevar tikt pilnībā kontrolēts. Ir nepieciešams veikt sēdes un izplatīt informāciju ne tikai ANO struktūrvienību starpā, bet visu palīdzību sniedošo organizāciju starpā, lai koordinētu veicamās darbības un sniedzamās palīdzības apjomus, kā arī informētu par izmaiņām. Taču, neskatoties uz acīmredzamiem trūkumiem un lielu naudas summu novirzīšanu ANO darbības nodrošināšanai, nevis reālai palīdzībai, valstu skaits samazinās un šajā jomā ir gūti panākumi.

2.4 Gūtie panākumi

No pirmā acu skatiena šķiet, ka palīdzība VAV valstīm būs izdevīga tikai pašām VAV valstīm, bet donoru valstis tikai atvadīsies no kārtējās naudas summas, ko varētu veltīt pašu attīstībai un virzībai uz priekšu. Taču ANO uzskata, ka globālā attīstības partnerība ir spēle ar „abpusēji izdevīgu gala rezultātu”. Pozitīvais rezultāts vērojams tad, kad valstu – attīstības partneru ekonomika kļūst par dinamisku pasaules investīciju un tirdzniecības lauku. Bagāto valstu iedzīvotāji tā pat vinnēs no labklājības paaugstināšanās nabadzīgajās valstīs, jo migrācijas plūsmu slogs samazināsies, kad migrantu dzimtenē parādīsies cienīgas un vērtīgas darbavietas un uzlabosies dzīves apstākļi. Tāpat, nevajadzētu uzskatīt, ka zinātniskais potenciāls pasaulē tiek sadalīts atkarībā no valstu ieņēmumiem. Ne zinātniskie atklājumi, ne izgudrojumi, ne inovācijas netiks radītas un ieviestas, ja netiks attīstīts pasaules, globālais potenciāls.¹ Attīstot ekonomiku vismazāk attīstītajās valstīs, bagātākas valstis, ieguldot naudu, nezaudēs, bet gan baudīs zināmas priekšrocības. Nerunājot jau par to, cik daudz iegūs valstis, kuras piekritīs iestāties VAV grupā.

Protams, kā atzīmēja paši Komitejas locekļi vienā no savām atskaitēm, nav tādas vienas stratēģijas, kas varētu tikt universāli pielietota visām valstīm², taču, iestājoties VAV grupā, situācija valstī tiek analizēta un, balstoties uz iegūtajiem rezultātiem, valsts saņem attīstības plānu un palīdzību. Valstij ir iespēja uz atvieglotiem noteikumiem sadarboties ar citām valstīm, tā mācoties veidot un vadīt savu ekonomiku. Sadarbojoties ar VAV grupas locekli, valstis piešķir tam dažādus atvieglojumus. Arī pasaules organizācijas kā PTO sniedz atbalstu šo valstu grupai. Tā pat tiek veiktas investīcijas un citādi finansiāli ieguldījumi. Ekspertu

---

¹ Организация Объединенных Наций *Цель развития тысячелетия 8 «Глобальное партнерство в целях развития»: от слов - к делу. Доклад целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ* United Nations Publications, 2012; 6.lpp

² United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Planning *Report on the fourth and fifth sessions (17-21 March 1969 and 7-16 May 1969)* United Nations Publications, 1969; 27.lpp

grupa noteica, ka Zimbabve un Dienvidsudāna atbilst VAV grupā iekļaušanas kritērijiem, un, ja Dienvidsudāna piekrita iekļaušanai dotajā grupā, tad Zimbabve jau trešo reizi atbildēja ar atteikumu. Turpretī Tuvalu un Vanuatu valstis atrodas uz izslēgšanas sliekšņa. Taču 2006. un 2009.gadā Komiteja neizvirzīja dotās valstis izslēgšanai no saraksta, jo apšaubīja to attīstības progresa ilgspēju un nolēma atkārtoti atgriezties pie šī jautājuma 2012.gadā, kad apstiprinājās fakts, ka abas valstis atbilst diviem no trīs izslēgšanas kritērijiem, un Komiteja tomēr izvirzīja dotās valstis izslēgšanai no saraksta. 2006.gadā Angola sasniedza NKI izslēgšanai nepieciešamo līmeni, arī Kiribati atbilda diviem izslēgšanas kritērijiem 2006.gadā, bet ne 2009., tādēļ Komiteja atgriezīsies pie doto valstu analīzes 2015.gadā.

Ekvatoriālā Gvineja un Samoa jau tika izvirzītas izslēgšanai no saraksta un iziet trīs gadu monitoringa periodu. Samoa turpina progresēt, pat neskatoties uz neseno pasaules ekonomisko krīzi, bet Ekvatoriālās Gvinejas NKI 12 reizes pārsniedz izešanas sliekšņa lielumu un Pasaules Banka to ir ieskaitījusi augsta ienākuma valstu sarakstā. Kaboverde un Maldīvu salas tika izslēgtas no saraksta attiecīgi 2007. un 2011.gadā, un Komiteja uzrauga doto valstu attīstības progresu, lai laicīgi noteiktu jebkādas novirzes attīstības procesā.¹

Par iemeslu, kāpēc atteikties no dalības šajā programmā, kā to jau trešo reizi dara Zimbabve, iespējams, var kļūt valsts pašapziņas un morālā gara kritums, nevēlēšanās atzīt sevi par vismazāk attīstītu starp pārējām, nevēlēšanās nostādīt sevi kā tādu, kas pati neprot tikt galā ar savām problēmām. Pašas mazattīstītās valstis neuzskata sevi par kolonizācijas upuriem, kā rezultātā tās pašas, neatkarīgi no ārvalstu palīdzības, nespēj par sevi parūpēties un attīstīties.² Par vēl vienu atteikšanās no palīdzības iemeslu var kļūt nevēlēšanās saņemt norādījumus par nepieciešamajām strukturālajām reformām, kas būtu jāveic, kļūstot par VAV palīdzības programmas dalībnieci. VAV valstu skaits turpina samazināties, un tādas valstis kā Ekvatoriālā Gvineja, kura no VAV valsts kļuva par augsta ienākuma valsti, tāpat Kaboverde un Maldīvu salas, kas, izstājoties no dotās grupas, turpina savu attīstību, varētu kļūt par attīstības palīdzības efektivitātes pierādījumu. Taču izstāšanās vien neliecina par reālo attīstību un ir svarīgi izpētīt, vai attīstība tik tiešām ir notikusi, vai arī uzlabojās tikai pētāmie rādītāji, bet kopumā valsts turpina piedzīvot grūtības. Ar mērķi to noskaidrot, darba trešajā nodaļā tiks pētīts tas, vai Maldīvu salu un Kaboverdes izstāšanās ir reālās valsts attīstības rezultāts.

---

¹ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the fourteenth session (12-16 March 2012)* United Nations Publications, 2012; 17.-19.lpp

² Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 36.lpp

3 MALDĪVU SALU UN KABOVERDES IZSTĀŠANĀS NO VAV SARAKSTA GADĪJUMU ANALĪZE

Kopš 1971.gada, kad tika sastādīts VAV saraksts, ir pagājuši 42 gadi. Sarakstā esošās valstis baudīja zināmas priekšrocības – palīdzība tirdzniecības jomā un oficiālā attīstības palīdzība, kas sevī iekļauj attīstības finansēšanu un tehnisko sadarbību ar mērķi sekmēt izaugsmi. Taču šo 42 gadu laikā, sasniedzot nospraustos mērķus, veiksmīgi izstājušās no VAV kategorijas ir tikai trīs valstis – Botsvāna 1994.gadā, Kaboverde 2007.gadā un Maldīvu salas 2011.gadā. Divas valstis – Samoa un Ekvatoriālā Gvineja, tuvojas savai izstāšanās procedūrai.¹ Ģenerālā Asambleja lika Komitejai turpināt izstājušos valstu attīstības progresa monitoringu, kura galvenais mērķis ir savlaicīgi noteikt un izvērtēt visas attīstības gaitas pasliktināšanās pazīmes, un pievērst tām Ekonomisko un sociālo lietu padomes uzmanību.²

Ar mērķi atvieglot pāreju valstīm, kas izstājušās no VAV, ANO Ģenerālā asambleja ir aicinājusi attīstības partnerus atbalstīt vienmērīgas pārejas stratēģijas, lai pēc izstāšanās attīstības finansējums un tehniskā palīdzība netiktu pēkšņi pārtraukti. ANO Ģenerālā asambleja lūdza PTO dalībvalstis apsvērt iespēju pagarināt preferenciālo attieksmi pret trijām valstīm, kuras jau ir izstājušās no VAV saraksta, lai padarītu šo valstu pāreju vienmērīgāku.³ Sīkāk, īstenotie attīstības pasākumi un sniegtā palīdzība divām, no trīs valstīm, kuras ir izstājušās no VAV grupas, tiks pētīti un analizēti dotās nodaļas turpinājumā. Pētījumā netika iekļauta Botsvāna, jo tās izstāšanās ir notikusi 1994.gadā, t.i. pirms 10 gadiem. Šajā laika periodā ir mainījusies gan ekonomiskā situācija pasaulē, gan notikušas vairākas ekonomiskās krīzes, gan arī VAV grupas kritēriji ir mainījušies. Līdz ar to tika izvēlētas Maldīvija un Kaboverde, kuru izstāšanās ir notikusi šajā gadsimtā, līdz ar to ir iespēja izvērtēt, kā valstis pārvarēja ekonomisko krīzi un citus attīstību apgrūtinājošos notikumus.

3.1 Maldīvu salu izstāšanās no VAV gadījuma analīze

Maldīvu salas ir arhipelāgs Indijas okeānā, kurš sastāv no 1190 salām, no kurām apdzīvotas ir 200 salas. Maldīvu salu iedzīvotāju skaits ir 300 000 cilvēku. Valstij ir ekonomiskās tiesības pār 859000 km jūras apkārt salām, taču valsts zemes masa ir aprobežota ar 300 kilometriem un salas ir izkaisītas šaurā joslā ziemeļu-dienvidu virzienā. 87 salas tiek izmantotas tūrisma vajadzībām, 57 salas tiek izmantotas komerciālās lauksaimniecības,

¹ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 2.lpp

² United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the fourteenth session (12-16 March 2012)* United Nations Publications, 2012; 19.lpp

³ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 37.lpp

rūpniecības vajadzībām vai atkritumu uzglabāšanai.¹ Dotajā valsts aprakstā izceļas viena no VAV valstu īpatnībām – pārsvarā tās ir sauszemes ielenktas vai nelielas salu valstis. Maldīvu salas ir vairāku salu valsts, kas arī apgrūtina valsts ekonomisko un sociālo dzīvi – 99% Maldīvijās veido okeāns. Acīmredzams, ka vienīgais saskarsmes veids valsts daļu starpā, kā arī iespēja nonākt uz kontinenta, ir ūdens vai gaisa transports. Taču līdz šim vēl nav nodrošinātas jūras satiksmes iespējas salu starpā. Cilvēkiem, kas mitinās uz salām, nav pieejamu veidu, kā nonākt uz kaimiņsalām, jo laivas izmantošana šim nolūkam kļūst nesamērīgi dārga Maldīvijās iedzīvotājiem. Līdz ar to attīstība koncentrējas pārsvarā galvaspilsētas salā Male, un saskaņā ar 2006.gada tautas skaitīšanas rezultātiem, vairāk nekā trešdaļa Maldīvijās iedzīvotāju mitinās Male.² Apzinoties šo problēmu, Maldīvu salu valdība ir iekļāvusi to jaunajā Attīstības plānā 2009.-2013.gadam, kurā, bez zemāku dzīvošanas izmaksu nodrošināšanas, kvalitatīvu veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanas un narkotiku lietošanas un tirdzniecības novēršanas, par vienu no galvenajiem mērķiem kļuva transporta sistēmas izveide, kas atvieglotu preču pārvadāšanu pa salām un nodrošinātu valsts izaugsmi. Tāpat uzmanība tika pievērsta aviotransportam un pārvietošanās iespējām salu robežās. Pagaidām šie projekti eksistē tikai plāna veidā.³ Turklāt, 2009.gadā Maldīvu salās tikai trešdaļai iedzīvotāju bija piekļuve internetam.⁴ Tas nozīmē, ka pagaidām saskarsme ar pārējo pasauli notiek pārsvarā ar telefona palīdzību un ziņas tiek saņemtas no televīzijas programmām, kurās dažādu iemeslu dēļ ne vienmēr tiek atspoguļota reālā situācija - lai neradītu paniku, slēptu nevēlamos faktus utt.

Maldīvijās ekonomika

Maldīvu salās ir ierobežotas iekšzozaru un starpnozaru saiknes, trūkst darba iespēju un atolos ir nepietiekams vidējās un augstākās izglītības iestāžu skaits.⁵ 7% no IKP ir zvejniecība, lauksaimniecība veido tikai 2% no IKP lauksaimniecībai piederīgo zemju trūkuma dēļ.⁶ Galvenie pārtikas produkti ir zivis, galvenokārt tuncis, rīsi, daži dārzeņi un augļi, tādi kā kokoss un banāni. Šie pārtikas produkti (izņemot rīsus) tiek ražoti uz vietas un ir

---

¹ Diagnostic Trade Integration Study for the Integrated Framework for Trade-related Technical Assistance to the Least Developed Countries *Maldives - Diagnostic Trade Integration Study vol.1* World Bank, 2006; 1.lpp

² Government of Maldives Ministry of Planning and National Development *Seventh National development Plan 2006-2010: Creating New Opportunities* 2007; 20.lpp

³ The Government of Maldives “Aneh Dhivehi Raajje” *The Strategic Action Plan 2009 – 2013* 2009; 34.lpp

⁴ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 28.lpp

⁵ Diagnostic Trade Integration Study for the Integrated Framework for Trade-related Technical Assistance to the Least Developed Countries *Maldives - Diagnostic Trade Integration Study vol.1* World Bank, 2006; 2.lpp

⁶ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 102.lpp

nopērkami par iedzīvotājiem pieejamām cenām. Visa pārējā pārtika tiek importēta un ir daudz dārgāka.¹ Valsts attīstību apgrūtināja tas, ka valsts ekonomika, galvenokārt, ir balstīta uz pakalpojumu sektoru, kas sastāda 77% no IKP. Lielāko daļu, jeb 27% šajā sektorā ieņem tūrisma nozare², turklāt lielākā tūristu daļa, kas ir 55%, nāk no Eiropas.³ Līdz ar to, ekonomikas nestabilitāte un krīzes Eiropā ietekmēs arī Maldīvijās ekonomiku, jo ceļojums nav pirmās nepieciešamības prece, ko eiropieši iegādāsies, pastāvot nelabvēlīgai ekonomiskajai situācijai. Šis fakts arī pierādījās pēdējās pasaules ekonomiskās krīzes laikā, kura samazināja tūristu un ar to saistīto investīciju plūsmu valstī.⁴ Ir skaidrs, ka nepieciešams dažādot ekonomiku, jo atkarība no tūrisma padara Maldīvijās ekonomiku īpaši jūtīgu pret klimata izmaiņām, īpaši pret jūras līmeņa izmaiņām, jo 80% valsts teritorijas atrodas tikai 1m virs jūras līmeņa, vai pat zemāk.⁵ Maldīvijai nepieciešams arī cits ienākuma avots, kas dabas katastrofas gadījumā spētu palīdzēt valstij pārvarēt krīzi.

Iestāšanās VAV grupā

Maldīvu salas bija Nīderlandes, vēlāk Lielbritānijas kolonija un tikai 1968.gadā ieguva neatkarību⁶ Jau 1971.gadā Maldīvu salas pievienojās VAV grupai. 2001.gadā, brīdī, kad ES īstenoja “Viss izņemot ieročus” programmu, kas paredzēja nodokļu atvieglojumus VAV un atbalstīja arī zivsaimniecību – otru lielāko Maldīvijās ekonomikas sektoru un daudzu mājsaimniecību svarīgu ienākuma avotu, Maldīvijā piedzīvoja privilēģētu pieeju Eiropas tirgiem.⁷ Līdz ar izstāšanos no kategorijas, ES garantē vēl vismaz 3 gadus beznodokļu un bezkvotu pieeju savam tirgum pēc „Viss izņemot ieročus” programmas.⁸ Taču pēc šī perioda Maldīvijai būs jāmeklē jauna, bezprivilēģiju pieeja Eiropai.

Izmaiņas un uzlabojumi, kas tika veikti, atrodoties VAV sarakstā

Esot VAV grupā, Maldīvijā tika veikti daudzi uzlabojumi, kas nodrošina tās iedzīvotājiem labākus dzīves nosacījumus, iespēju attīstīties, izglītoties un iegūt darbu:

---

¹ Diagnostic Trade Integration Study for the Integrated Framework for Trade-related Technical Assistance to the Least Developed Countries *Maldives - Diagnostic Trade Integration Study vol.1* World Bank, 2006; 43.lpp

² International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 102.lpp

³ Republic of Maldives Ministry of Tourism, Arts and Culture *Maldives visitor survey 2011 Report* Ministry of Tourism, Arts and Culture, 2012; 10.lpp

⁴ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 103.lpp

⁵ Turpat; 103.lpp

⁶ Turpat; 102.lpp

⁷ UNCTAD *The Least Developed Countries Report 2011: The Potential Role of South-South Cooperation for Inclusive and Sustainable Development* United Nations, 2012; xii lpp

⁸ United Nations. Committee for Development Policy. *Expert Group Meeting: Review of the list of Least Developed Countries. Maldives CDP2012/PLEN/12*, 2012; 6.lpp

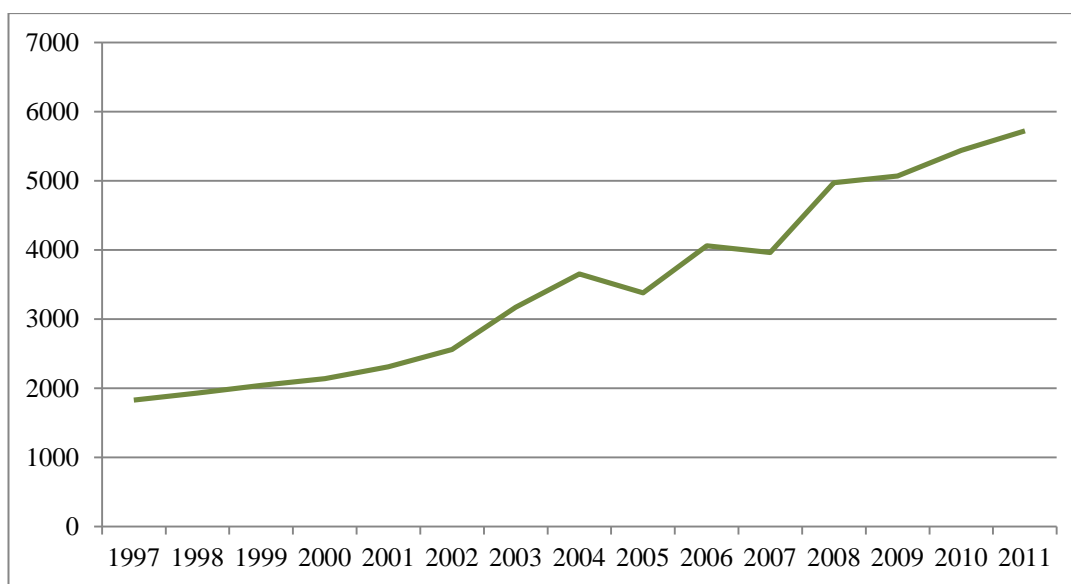
- Tika īstenota ***Mazu bērnu izdzīvošanas un attīstības programma***, kura ir vērsta uz ilgtspējīgu piekļuves nodrošināšanu kvalitatīviem veselības aprūpes pakalpojumiem visiem bērniem līdz pieciem gadiem un grūtniecēm, ar mērķi pazemināt bērnu mirstību vecumā līdz pieciem gadiem. Maldīvu salās tika veikti dažādi profilakses pasākumi (vakcīnas u.c.), kā arī uztura papildināšana ar A vitamīnu. Tika veikts pētījums par nodrošinātību ar minerālvielām, kura rezultātā izstrādāta iedzīvotāju nodrošināšanas ar minerālvielām politika. Tā pat tika izstrādāta tiešsaistes Uztura un bērnu veselības uzraudzības sistēma, lai īstenotu grūtnieču un bērnu līdz piecu gadu vecumam vajadzību monitoringu un šo vajadzību ātrāku apmierināšanu visā valsts teritorijā. Nepietiekama uztura problēmas tika risinātas, uzstādot speciālos barošanas centrus iekš un ap aprūpes iestādēm, lai mātes un aizbildņi gūtu nepieciešamo informāciju par pareizu uzturu.¹
- Tā pat tika ***risinātas sanitāro iekārtu un ūdens padeves problēmas***. Tika uzstādītas lietussavākšanas sistēmas, kas nodrošina 50000 cilvēku 26 salās. Tika izstrādāti vides izglītības moduļi. 100 skolās tika izmantoti trīs mēnešu gari E-apmācības kursi sākumskolas skolotājiem, par ar vidi saistītiem jautājumiem. Tika izstrādāta Skolas sanitārijas un higiēnas rokasgrāmata.
- Tika veikti ***uzlabojumi ar izglītību saistītos jautājumos***. 100 Maldīvijas skolas tika pieslēgtas internetam, kas ir gandrīz 50% no Maldīvu salu pamatskolām, ar mērķi veicināt skolotāju attīstību un uzlabot viņu prakses apmaiņas iespējas. 20 Skolotāju Resursu Centri kalpo kā skolotāju attīstības un apmācības centri atolos. Tā pat tika veiktas dažādas izglītības sistēmas reformas.
- ***Bērnu aizsardzības*** nolūkos tika izveidotas aģentūras bērnu aizsardzības pārraudzīšanai. Aģentūru darbiniekiem tiek nodrošināti sociālie pakalpojumi un apmācība. Maldīvu salu policijas dienests padara izmeklēšanu par bērniem draudzīgu. Tā pat tika izveidotas nepilngadīgo tieslietu vienības, kas risina aktuālos jautājumus, saistītus ar palielinātu noziegumu skaitu nepilngadīgo vidū.
- ***Sociālās aizsardzības minimuma pakete*** veicina labāku neaizsargātu ģimeņu ar bērniem līdz piecu gadu vecumam problēmu izpratni. Veiktie pētījumi izveidoja uz pierādījumiem balstītu plānošanas un lēmumu pieņemšanas sistēmu.²

¹ United Nations Economic and Social Council *Country programme document. Republic of Maldives E/ICEF/2010/P/L.28; 2010; 4.lpp*

² Turpat; 5.lpp

- Maldīvijs piedzīvo *demokrātisku pāreju*, ko raksturo valdības sadalīšana trijos orgānos, izveidojot neatkarīgas iestādes, kā arī juridisko pamatu daudzpartiju politiskās sistēmas izveidei, no kā izriet decentralizēta pārvalde.¹
- *Uzlabotas informācijas un komunikācijas iespējas* salu starpā. Komunikācija salu starpā tiek nodrošināta ar mikroviļņu savienojumu un zemūdens kabeļu savienojumu. Starptautiskās saziņas nolūkos tiek izmantots satelīts. 200 apdzīvojamās salas tika nodrošinātas ar vismaz diviem taksofoniem katrā. Tāpat valsts strādā pie agrās paziņošanas sistēmas realizācijas ar mērķi mazināt dabas katastrofu ietekmi. Veselības aprūpes sektorā tiek nodrošināta telemedicīna, kas nodrošinās savienojumu starp attālinātām salām un Male centrālo slimnīcu ar mērķi apmācīt personālu attālos valsts reģionos.²

Izaugsmi lielā mērā veicināja arī makroekonomiskā un valsts investīciju politika, kā arī labvēlīgie ārējie apstākļi, kā rezultātā Maldīvu salas no 20 nabadzīgākajām valstīm pagājušā gadsimta 80-os gados kļuva par attīstības valsti ar zem vidējā ienākuma līmeni šodien (sk. 3.1. att.).³

3.1. att. Maldīvu salu NKI uz vienu iedzīvotāju pieaugums pa gadiem ASV dolāros, Atlas method

Avots: autores veidots, pēc Pasaules bankas datiem⁴

¹ Multi-Partner Trust Fund Office Bureau of Management, United Nations Development Programme *First Annual Progress Report on Activities Implemented under the Maldives One UN Fund Report of the Administrative Agent of the Maldives One UN Fund for the Period 1 January – 31 December 2011* United Nations 2012; 3.lpp

² International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 106.-107.lpp

³ Diagnostic Trade Integration Study for the Integrated Framework for Trade-related Technical Assistance to the Least Developed Countries *Maldives - Diagnostic Trade Integration Study vol.1* World Bank, 2006; 2.lpp

⁴ Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu statistiskie dati pēc indikatora* <http://data.worldbank.org/indicator>

Sakarā ar to, ka jau 2002.gadā tika sasniegts nepieciešamais izstāšanās kritērijs – NKI uz vienu iedzīvotāju (3.1. att.), kas pārsniedz 2380 ASV dolāru, un ir vērojams dotā rādītāja pastāvīgs pieaugums, 2004. gadā tika pasludināts, ka pēc 3 gadiem Maldīvija izstāsies no VAV saraksta. Taču 2004.gada decembrī Maldīvu salas pārdzīvoja briesmīgāko dabas katastrofu valsts vēsturē – cunami.

Dabas katastrofas izraisītie zaudējumi

Pēc valsts aprēķiniem cunami izraisītie ekonomiskie zaudējumi sastāda 470 milj. ASV dolāru, kas ir aptuveni 62% no IKP, un pilna atgūšanās ir sagaidāma tikai 2008.gadā. Ievērojams posts tika nodarīts mājām, tūristu atpūtas vietām, laivām un zvejniecības ekipējumam, ūdens padevei un sanitārijai, elektrības infrastruktūrai. Ievērojams kaitējums tika nodarīts arī lauksaimniecības kultūrām un kokiem, saimniecības bija appludinātas. Liela iedzīvotāju daļa zaudēja savus mājokļus, uzkrājumus un iztikas avotus. Vairāk kā 80 cilvēku bija miruši, 26 pazuda bez vēsts. Uzreiz pēc katastrofas 7% iedzīvotāju dzīvoja pagaidu patversmēs vai pie radniekiem.¹

Cunami Indijas okeānā izputināja vairākas salas, radot lielus ekonomiskos zaudējumus, taču galvenais Maldīvu salu ienākuma avots – tūrisma sektors, dabas katastrofas dēļ cieta tikai nelielus zaudējumus: no 87 tūristu atpūtai atvēlētām salām, 64 turpināja darboties. Deviņpadsmit atpūtas vietas bija jāslēdz cunami izraisītā posta dēļ, bet četras bija slēgtas uz rekonstrukciju vēl pirms dabas katastrofas. Turklāt, lielākā daļa atpūtas vietu pieder ārzemju investoriem, tādēļ zaudējumi tika atmaksāti no apdrošināšanas.²

Grafikā (3.1. att.) ir redzama cunami negatīvā ietekme uz ekonomiku – ir vērojams NKI uz vienu iedzīvotāju kritums no 3650 ASV dolāriem uz 3380 ASV dolāriem. Dabas katastrofu ietekme ir viens no VAV grupas kritērijiem, kas nosaka valsts ekonomikas ievainojamību un iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Maldīvijai valdība izteica vēlēšanos aizkavēt izstāšanos no VAV saraksta, lai valsts atgūtos no katastrofas, jo izstāšanās pats par sevi ir diezgan apgrūtināošs process – valsts zaudē savu privilēģēto stāvokli un ārvalstu palīdzību. ANO pieņēma lēmumu atlikt Maldīvu salu izstāšanos uz 3 gadiem līdz 2010.gada decembrim³.

---

¹ Diagnostic Trade Integration Study for the Integrated Framework for Trade-related Technical Assistance to the Least Developed Countries *Maldives - Diagnostic Trade Integration Study vol.1* World Bank, 2006; 13.lpp

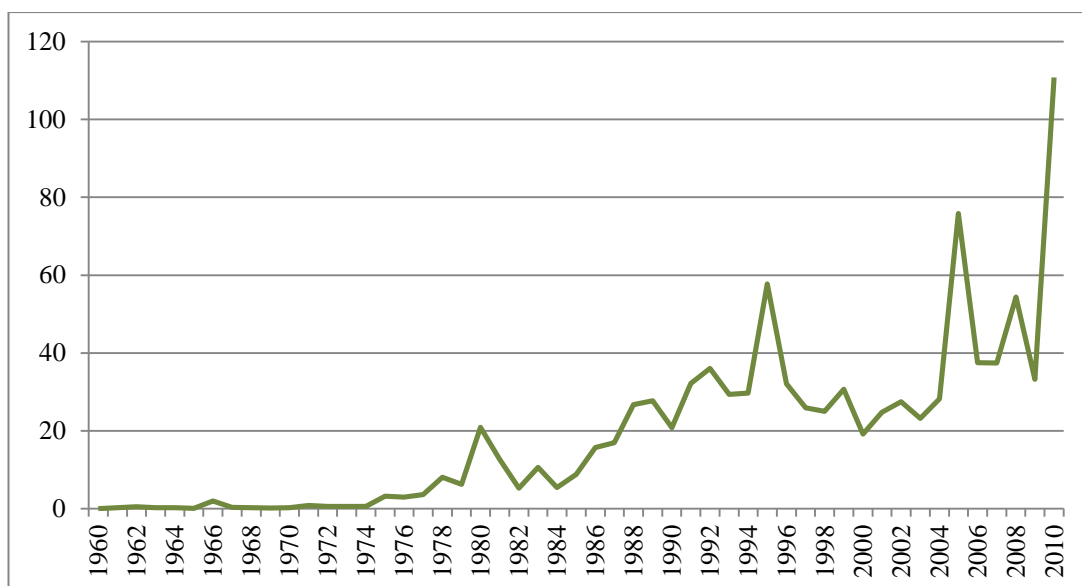
² Diagnostic Trade Integration Study for the Integrated Framework for Trade-related Technical Assistance to the Least Developed Countries *Maldives - Diagnostic Trade Integration Study vol.1* World Bank, 2006; 2.lpp

³ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 103.lpp

Taču cunami bija arī savas pozitīvās puses. Cunami pārrāva bagātāko iedzīvotāju kļūšanas par arvien bagātākiem procesu un puslīdz izlīdzināja ienākuma līmeni salās.¹ Tāpat, reaģējot uz cunami, četrās salās tika izveidotas daļēji mehāniskas uz vakuuma balstītas sanitārijas sistēmas, kuras novērš gruntsūdeņu piesārņojumu un nodrošina izmaksu ziņā efektīvu vides aizsardzību. Tā ūdens kļuva pieejams 1335 mājsaimniecībām. Šīs izmaiņas bija iespējamās, pateicoties izstāšanās atlikšanai, jo jaunievedumi tika ieviesti ANO Starptautiskā Bērnu Ārkārtas fonda īstenotās programmas WASH ietvaros², kas ir orientēta uz palīdzību VAV.

Attīstības palīdzība

Izstāšanās aizkavēšanas lūgums izskanēja arī aiz nevelēšanās zaudēt ārvalstu finansiālo palīdzību³, kas zināmi sekmētu valsts atjaunošanos pēc dabas katastrofas. Kopā 40 gadu laikā Maldīvu salas oficiāli saņēma 969420000 ASV dolāru vērtu palīdzību valsts attīstībai (sk.3.2. att.).

3.2. att. Maldīvu salu saņemtā oficiālā attīstības palīdzība milj. ASV dolāru

Avots: autores veidots, pēc Pasaules bankas datiem⁴

Attēlā ir redzams, ka palīdzība Maldīvu salām tika sniegta arī pirms iestāšanās, taču ievērojami tās apmēri pieauga tieši laikā, kad Maldīvu salas atradās VAV sarakstā. Krass palīdzības pieaugums ir vērojams arī 2005.gadā – uzreiz pēc cunami, kas skāra Maldīvu salas.

¹ Government of Maldives Ministry of Planning and National Development *Seventh National development Plan 2006-2010: Creating New Opportunities* 2007; 19.lpp

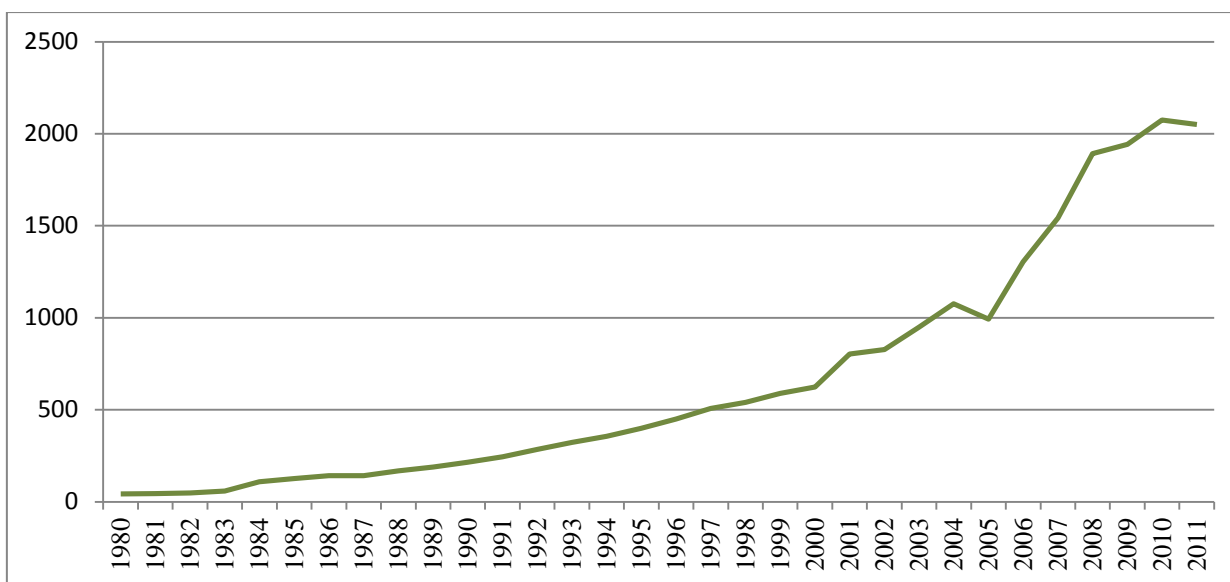
² United Nations Economic and Social Council *Country programme document. Republic of Maldives E/ICEF/2010/P/L.28; 2010; 4.lpp*

³ Diagnostic Trade Integration Study for the Integrated Framework for Trade-related Technical Assistance to the Least Developed Countries *Maldives - Diagnostic Trade Integration Study vol.1* World Bank, 2006; 2.lpp

⁴ Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu statistiskie dati pēc indikatora* <http://data.worldbank.org/indicator>

2004.gadā Maldīvu salas attīstībai no ārvalstīm saņēma 28.23 milj. ASV dolāru, bet jau nākamgad palīdzības apjoms sastādīja gandrīz 76 milj. ASV dolāru. Tā pat palīdzības apjoma palielinājums ir vērojams 2010.gadā pēc 2009.gada – pasaules ekonomiskās krīzes laika. 2009.gadā saņemtās oficiālās palīdzības kopsumma bija 33.2milj.ASV dolāru, bet jau 2010.gadā tās apjomi pieauga līdz gandrīz 111 milj. ASV dolāriem. Japāna un ES bija divi lielākie donori 2009.gadā. Lielākā daļa palīdzības tika novirzīta sociālajai infrastruktūrai, izņemot 2005.gadu, kad palielinājās humanitārā palīdzība pēc notikušās cunami katastrofas.¹ Izskatās, ka globālā krīze nav stipri ietekmējusi Maldīvu salu mēreno pāreju uz ne-VAV valsts statusu, ko arī atzīmē ANO Attīstības Komiteja.²

Saņemtā palīdzība no ārpuses sekmēja Maldīvu salu ātrāku atgūšanos no posta, tūrisma infrastruktūras atjaunošanu un iespēju ātrāk uzsākt pilnvērtīgu saimniecisko darbību, par ko liecina valsts straujais IKP pieaugums 2006.-2008.gadam. (sk. 3.3. att.).

3.3. att. Maldīvu salu IKP milj. ASV dolāru

Avots: autores veidots, pēc Pasaules bankas datiem³

Taču jau 2009.gadā pasauli skāra ekonomiskā krīze, valsts attīstība piebremzējās, IKP gandrīz nepieauga laika posmā no 2008.-2009.gadam. Krīzes rezultātā Maldīvijās ekonomika saruka par 3%, bet inflācija pieauga par 4%. Maldīvu salas bija spiestas 2009.gadā no Starptautiskā Valūtas fonda paņemt 93 milj. ASV dolāru lielu kredītu. Makroekonomiskā politika saskaņā ar SVF programmu ieteica samazināt valsts izdevumus, likvidējot atsevišķas

¹ Committee for Development Policy Expert Group Meeting. *Review of the list of Least Developed Countries Monitoring the progress of graduated countries: Cape Verde* CDP2012/PLEN/11, 2011; 7.lpp

² United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the twelfth Session (22-26 March 2010)* United Nations Publications, 2010; 14.lpp

³ Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu statistiskie dati pēc indikatora* <http://data.worldbank.org/indicator>

subsīdijas un racionalizējot valsts darbaspēku. Tāpat valdībai bija jāprivatizē daži valsts uzņēmumi, tai skaitā elektrosakaru, elektrības padeves un ūdens padeves uzņēmumi. Papildus tam Pasaules Banka savas palīdzības sniegšanas stratēģijas ietvaros investēja 103 milj. ASV dolāru tūrisma, elektrosakaru un finanšu sektorā. Tāpat ASV sniedza finansiālo palīdzību klimata izmaiņu seku likvidācijas nolūkā.¹ Šie mēri sekmēja IKP pieaugumu 2010.gadā (sk.3.3. att.), taču jau 2011.gadā atkal ir vērojams samazinājums.

Nominēšana uz izstāšanos no VAV grupas

Ar brīdi, kad Maldīvija tika nominēta uz izstāšanos no VAV grupas, valsts valdība izteica mērenās pārejas lūgumu: pakāpeniski, nevis pēkšņi ierobežot visus VAV pieejamos pabalstus.² Tajā pašā laikā Maldīvijai bija jāveido Nacionālais attīstības plāns pārejas periodam. Veidojot savu attīstības stratēģiju 2006.-2010.gadam, laika periodam, kas sākas pēc cunami katastrofas un ilgst līdz pašam valsts izstāšanās brīdim, valdība vadījās pēc 8 viņuprāt galvenajiem principiem³:

- **Nacionālās īpašumtiesības**, kas tiek sasniegtas ar pilnu ieinteresēto personu dalību un efektīvu dalīšanos informācijā;
- **Palielināt uzticību un pašlāvību**. Valdības lēmumu pieņemšana ir pakļauta pilnīgai publiskošanai un atbildībai cilvēku priekšā par savu rīcību un operācijām;
- **Nodrošināt ekonomisko izdevību visiem**. Valdība un attīstības partneri apzinās visaptverošas attīstības programmas izveides nepieciešamību, kas sevī iekļautu Maldīvu salu iedzīvotāju, īpaši nabadzīgo, nelabvēlīgo un ievainojamo grupu, dzīves kvalitātes uzlabošanas politiku, stratēģijas un mērķus, vienādas iespējas un taisnīgāku ienākuma un labklājības sadalījumu;
- **Veicināt dzimumu vienlīdzību**. Plāns sekmē reproduktīvo veselību, tiesības plānot ģimeni, vienādu pieeju ekonomikas aktīviem, tādām kā zeme un pajumte, vienādu pieeju sociālai aizsardzībai, iespēju saņemt profesionālo un augstāko izglītību, vienādas darba tirgus iespējas, brīvību no vardarbības un pārstāvību visos valdības līmeņos;
- **Nodrošināt vides ilgtspējību**. Nacionālās Attīstības plāns nedrīkst apdraudēt iespēju nākamajām paaudzēm sasniegt labklājības pieaugumu. Līdz ar to plānam

¹ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 103.lpp

² UNCTAD *The Least Developed Countries Report 2011: The Potential Role of South-South Cooperation for Inclusive and Sustainable Development* United Nations, 2012; xii lpp

³ Government of Maldives Ministry of Planning and National Development *Seventh National development Plan 2006-2010: Creating New Opportunities 2007*; 1.lpp

jānodrošina optimāla visu naturālo resursu izmantošana un jārada apdraudētā dabas kapitāla, piemēram, koraļļu rifu, aizsardzības iespējas;

- **Cienīt un veicināt cilvēktiesības.** Likumi un stratēģijas ir orientēti, lai risinātu pašas kritiskākās iedzīvotāju vajadzības, tādas kā tiesības uz veselības aprūpi, izglītību, pajumti, aizsardzību un apmierinošu darbu;
- **Pielaut privātā sektora un civiltiesiskās sabiedrības līdzdalību.** Attīstības plāns atbalsta sacensības garu, inovācijas un elastīgu sadarbību starp privāto sektoru un valsts organizācijām. Ekonomiskie, sociālie un vides pakalpojumi jāsniedz par pēc iespējas zemākām cenām. Valdība ir apņēmusies nodrošināt fiskālo disciplīnu, ievērojot izmaksu segšanas principu, sniedzot publiskos pakalpojumus;
- **Sasniegt rezultātus.** Plānā tika iekļauti tādi uzdevumi, kas var tikt izpildīti, pastāvot attīstības finansējumam periodā no 2006.līdz 2010.gadam.

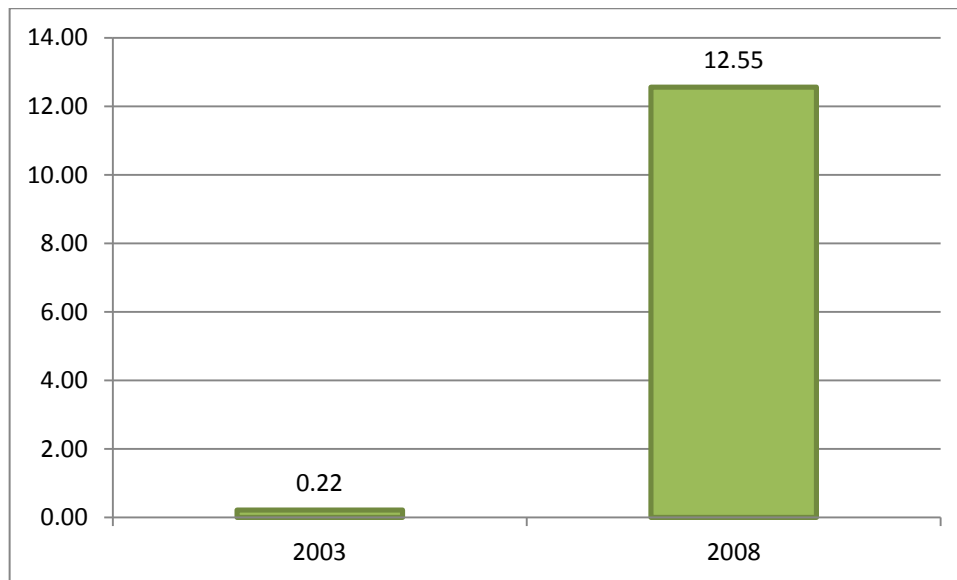
Maldīvu salas ir nonākušas līdz brīdim, kad pastiprināta uzmanība tiek pievērsta galvenajiem valsts aktīviem – cilvēkkapitālam un informācijai. Valsts valdība sāk apzināties nepieciešamību radīt iedzīvotājiem labākus dzīves apstākļus, lai tiem būtu vēlme un iespēja lielākā mērā izmantot savas prasmes valsts labā. Tāpat valdība aizdomājas par cilvēkkapitāla attīstības iespējām, kas pirmām kārtām notiek, pateicoties izglītībai. Taču pat plānā vērojama atkarība no ārzemju finansējuma un attīstības plāns tika sastādīts, balstoties uz ārzemju finansējuma pieejamību.

Maldīvijas izstāšanās no VAV saraksta

2011.gadā, īstenojot ieplānoto, Maldīvija ir izstājusies no VAV saraksta un uzsāka ilgtspējīgas attīstības ceļu. Īpaši pēdējo divu desmitgažu laikā progress ir vērojams cilvēku un sociālajā attīstībā, jo īpaši izglītības jomā – kopš 2002.gada Maldīvu salu vidusskolā un pamatskolā uzņemšanas rādītājs tuvojās 100 procentiem, bet lasītprasmes rādītājs ir viens no augstākajiem reģionā: 94% iedzīvotāju, kuri ir vecāki par 15 gadiem.¹ Turklāt, iedzīvotāji sāka investēt savā attīstībā un pēc skolas plāno mācīties arī augstskolās (sk.3.4. att.)

---

¹ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 102.lpp

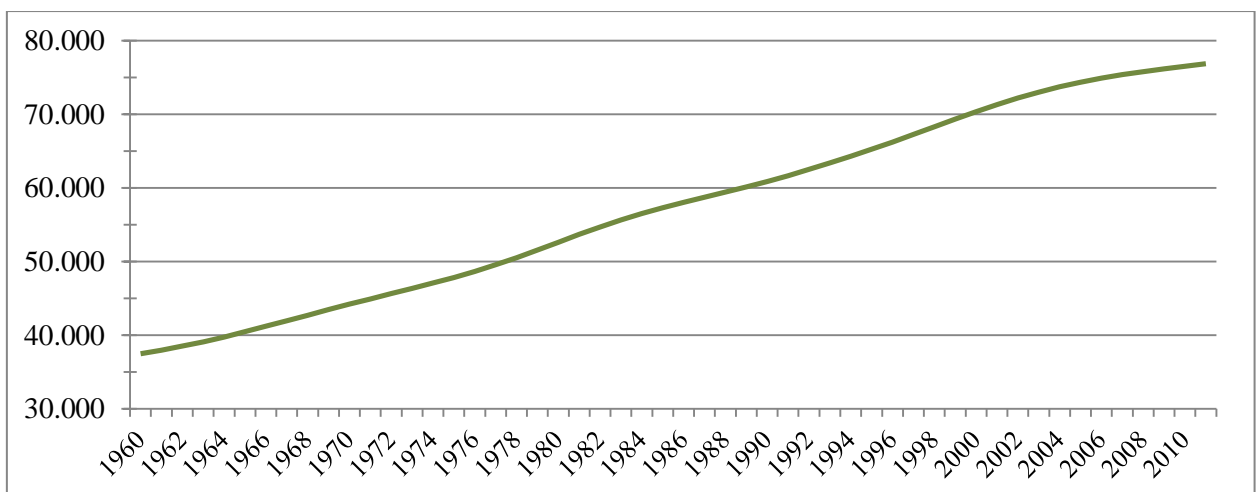

3.4. att. Maldīvu salu iedzīvotāju augstskolās iestāšanās rādītājs

Avots: autores veidots, pēc Pasaules bankas datiem¹

Kā redzams 3.4.attēlā, kopš 2003.gada tika sperts liels solis izglītības ziņā – no 0.22% iedzīvotāju, kas 2003.gadā mācījās augstskolā, piecus gadus vēlāk šis rādītājs pieauga līdz 12.55%. Tas norāda uz kopējo dzīves kvalitātes un cilvēkkapitāla kvalitātes pieaugumu. Iedzīvotājiem parādās iespēja savā valstī saņemt augstāko izglītību bez nepieciešamības šī nolūka dēļ doties projām no valsts, un rezultātā neatgriezties. Maldīvija saglabās to iedzīvotāju daļu, kura ir gatava ieguldīt savā attīstībā, un līdz ar to saglabās valstī jaunos speciālistus ar jaunām idejām un gribasspēku attīstīt valsti.

Par uzlaboto dzīves kvalitāti liecina arī paredzamā mūža ilguma rādītājs jaundzimušajiem, kurš pēdējās desmitgades laikā ir pieaudzis (sk.3.5. att.).

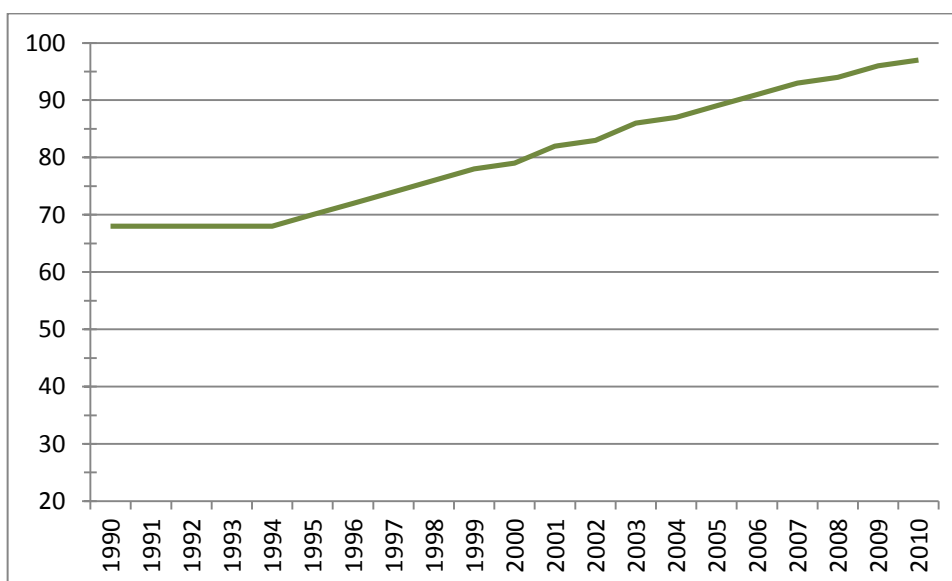
3.5. att. Maldīvu salu iedzīvotāju paredzamais mūža ilgums piedzimstot

Avots: autores veidots, pēc Pasaules bankas datiem²

¹ Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu statistiskie dati pēc indikatora* <http://data.worldbank.org/indicator>

² Turpat

No 3.5.attēla kļūst skaidrs, ka, pirms neatkarības iegūšanas un pirms iestāšanās VAV grupā, Maldīvu salu iedzīvotāju paredzamais mūža ilgums atradās nedaudz virs 35 gadu robežas. Tas liecina par antisanitāriju, dzeramā ūdens nepietiekamību un dzīvei nepiemērotiem apstākļiem (sk. 3.6. att.). Iestājoties VAV grupā, paredzamā mūža ilguma rādītājs piedzimstot gandrīz sasniedza 45 gadus un turpināja pastāvīgi pieaugt. 50 gadu laikā šis rādītājs ir pieaudzis gandrīz divas reizes un pašlaik Maldīvijā iedzīvotāju paredzamais mūža ilgums ir 76.88gadi. Turklāt, ir izlīdzinājusies paredzamā mūža ilguma nevienlīdzība Male un atolu starpā, kas pašlaik ir vienā līmenī.¹ Dotā rādītāja pieaugums liecina par dzīves apstākļu un dzīves kvalitātes uzlabošanu, kas arī ir viens no galvenajiem VAV palīdzības mērķiem (sk. 3.6. att.).

3.6. att. Maldīvu salu iedzīvotāju pieeja uzlabotām sanitārajām iekārtām (% no iedzīvotāju skaita)

Avots: autores veidots, pēc Pasaules bankas datiem²

Attēlā redzams, ka vēl pat pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados trešdaļai Maldīvijā iedzīvotāju nebija pieejas tīram dzeramajam ūdenim, kas arī atspoguļojās paredzamajā mūža ilgumā (sk. 3.5. att.). Taču kopš 1995.gada, laika, kad attīstības palīdzības apjoms krasi pieauga (sk. 3.2. att.), arī pieeja tīrajam dzeramajam ūdenim sāka parādīties arvien lielākam iedzīvotāju skaitam. Tas nozīmē, ka attīstības finansējums tika novirzīts iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanai un piemēroto dzīves apstākļu radīšanai, un šajā jomā attīstības palīdzība guva panākumus – dzīves apstākļi Maldīvu salu iedzīvotājiem uzlabojās.

Maldīvijā izstāšanās ir pirmais gadījums, kad PTO dalībniece tiek izslēgta no VAV saraksta. Diemžēl, PTO neeksistē VAV mērenās pārejas regulējuma, taču tas nenozīmē, ka

¹ Government of Maldives Ministry of Planning and National Development *Seventh National development Plan 2006-2010: Creating New Opportunities* 2007; 20.lpp

² Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu statistiskie dati pēc indikatora* <http://data.worldbank.org/indicator>

izņēmuma gadījumā nevar tikt nodrošināti īpaši nosacījumi.¹ Maldīvu salu finanšu ministrs, valstij oficiāli izstājoties no VAV saraksta 2011.gada janvārī, mudināja ANO izstrādāt labākas metodes, lai risinātu VAV valstu problēmas, un uzsvēra, ka jābūt skaidrībai par to, kā "veiksmīgas pārejas" periodam jātiek īstenotam praksē, lai pienākumi būtu skaidri definēti un valstis, kuras izstājas, rēķinātos ar pilnīgu ANO atbalstu sarunās ar attīstības partneriem pēc izstāšanās periodā.² Neskatoties uz to, ka VAV grupa pastāv jau vairāk kā 40 gadus, mērenās pārejas periodam jābūt pilnveidotam un ir nepieciešams vēl liels darbs, lai šis pēdējais solis varētu tikt nosaukts par priekšzīmīgu.

Izstājoties no VAV 2011.gadā Maldīvu salu NKI sastāda 5720 ASV dolāru, un šis līmenis ir daudz augstāks par izstāšanās sliekšni 1190 ASV dolāru apmērā. (sk. 3.1. att.) Tāpat Maldīvu salu TAI ir otrais augstākais VAV grupā 91.7. Taču EleI saglabā augstu līmeni, tas ir augstāks par 55, tajā laikā kad izešanas sliekšnis EleI kritērijam ir 32 un zemāk. Tas nozīmē, ka klimata izmaiņas arī turpmāk var ietekmēt un pasliktināt valsts ievainojamību.³ Ir novēroti arī ne tik pozitīvi procesi - valsts saskaras ar fiskālo ierobežojumu periodu vairāku gadu garumā augošā budžeta deficīta dēļ. Maldīvu salas piedzīvo samazinātu pieprasījumu pēc diviem savu primārā ienākuma nozaru produktiem - tūrisma un zvejniecības. Tāpat pasaules degvielas un pārtikas cenu pieaugums ļoti ietekmē Maldīvu salas, jo tie ir galvenie importa produkti.⁴ Līdz ar to, ekonomiski valsts nav pilnībā pašpietiekama un, atkarībā no dzīves kvalitātes uzlabojumiem, tās ekonomiskā attīstība nav tik ļoti manāma.

Kopš izstāšanās valsts aktīvi piedalījās starptautiskos pasākumos, lai saglabātu atbalstu pārejas laikā no VAV kategorijas.⁵ Maldīvija iesaistījās ANO ONE programmā. Ir pagājis maz laika, lai varētu spriest par dotās programmas rezultātiem šajā valstī, taču daži panākumi tika sasniegti. 423255 ASV dolāri tika novirzīti ANO īstenotai programmai "Mazi emisijas apjomi klimata attīstībai". Viens no programmas galvenajiem uzdevumiem ir samazināt ogļskābās gāzes emisijas apjomu. Līdz ar to Maldīvu salas paziņoja par savu mērķi – izveidot

---

¹ United Nations Department of Economic and Social Affairs and Committee for Development Policy *Handbook on the Least Developed Country Category: Inclusion, Graduation and Special Support Measures*, United Nations publication 2008; 34.-35.lpp

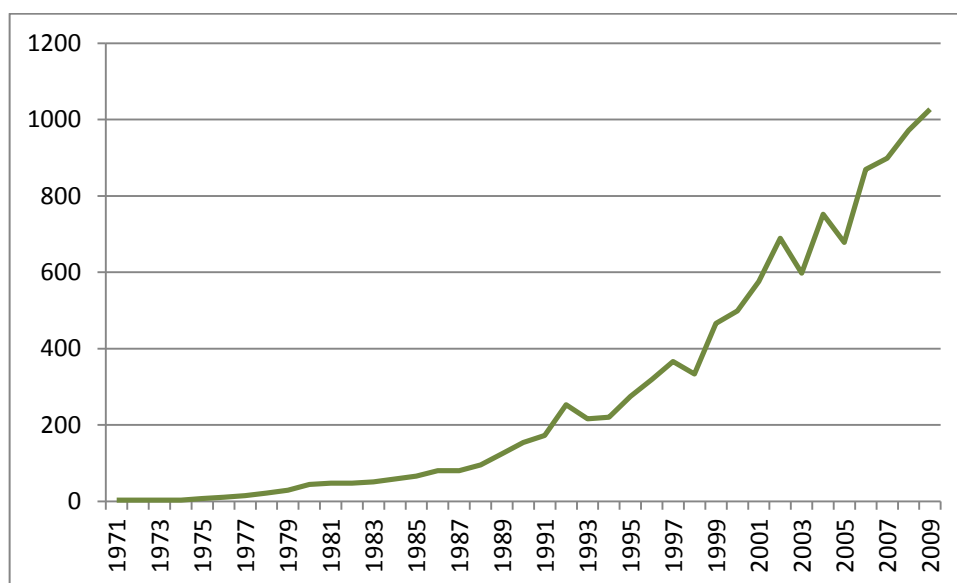
² International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 5.lpp

³ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the fourteenth session (12-16 March 2012)* United Nations Publications, 2012; 15.lpp

⁴ Multi-Partner Trust Fund Office Bureau of Management, United Nations Development Programme *First Annual Progress Report on Activities Implemented under the Maldives One UN Fund Report of the Administrative Agent of the Maldives One UN Fund for the Period 1 January – 31 December 2011* United Nations 2012; 3.lpp

⁵ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the fourteenth session (12-16 March 2012)* United Nations Publications, 2012; 20.lpp

oglekļa izmešu ziņā neitrālu enerģētiku līdz 2020.gadam.¹ Šis lēmums tika pieņemts, ņemot vērā līdzšinējo kraso ogļskābās gāzes izmešu apjoma pieaugumu (sk. 3.7. att.).

3.7. att. Maldīvu salu ogļskābās gāzes izmešu apjoms (Kt)

Avots: autores veidots, pēc Pasaules bankas datiem²

Grafiskajā attēlā novērojams ogļskābās gāzes izmešu apjoma pastāvīgais palielinājums un kopš iestāšanās brīža VAV, tas ir pieaudzis par 1000 kilotonnām. Šāds rādītājs nenoliedzami nelabvēlīgi ietekmē klimatiskās izmaiņas valstī, ar kurām pastāvīgi cīnās Maldīvu salas un kas ir viens no VAV grupas ekonomikas ievainojamības kritērijiem. Neliels emisijas samazinājums ir vērojams 2003. un 2005.gadā, taču uzreiz pēc tā seko krass pieaugums, kas vēl pat 2009.gadā turpina pieaugt. Maldīvu salu valdība pievērš uzmanību cīņai ar kaitīgiem izmešiem – valdība plāno piemērot maksu par autostāvvietu izmantošanu.³

Ņemot vērā, ka Maldīvija ir salu valsts, komiteja rekomendēja apsvērt, kāda īpaša papildus palīdzība var tikt sniegta valstij, lai samazinātu apdrošināšanas, infrastruktūras attīstības, iedzīvotāju pārvietošanas izmaksas, kas rodas jūras līmeņa paaugstināšanās dēļ, kas ir iespējamās klimata maiņas sekas.⁴ Maldīvu salās un Tuvalu uz eksperimentāla pamata tiek ieviesti hibrīdi saules-dīzeļa elektroenerģijas ģeneratori⁵, jo mazu attīstības valstu politika un

¹ Организация Объединенных Наций Департамент по экономическим и социальным вопросам *Обзор мирового экономического и социального положения 2011 год: Великая «зелёная» техническая революция* Организация Объединенных Наций, 2012; 42.lpp

² Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu statistiskie dati pēc indikatora* <http://data.worldbank.org/indicator>

³ The Government of Maldives “Aneh Dhivehi Raajje” *The Strategic Action Plan 2009 – 2013* 2009; 34.lpp

⁴ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Participatory Development and Governance: Africa's Special Needs : Report of the Committee for Development Policy on the Third Session (2-6 April 2001)* United Nations Publications, 2001; 47.lpp

⁵ Организация Объединенных Наций Департамент по экономическим и социальным вопросам *Обзор мирового экономического и социального положения 2011 год: Великая «зелёная» техническая революция* Организация Объединенных Наций, 2012; 42.lpp

plāni enerģētikas jomā ir vērsti uz ekonomiskās ievainojamības faktoru pārvarēšanu un jaunu enerģijas avotu attīstību.

Noslēgums

Acīmredzami, esot VAV grupā Maldīvijās iedzīvotāju dzīves kvalitāte ir ievērojami uzlabojusies, taču to pašu nevarētu teikt par valsts ekonomiskās ievainojamības faktoriem. Ir vēl jāiegulda liels darbs, lai Maldīvija arī ekonomiski kļūtu pavisam neatkarīga no ārzemju finansējuma un pirmais solis šī mērķa sasniegšanai būtu jāspēr ekonomikas dažādošanas virzienā.

3.2 Kaboverdes izstāšanās no VAV gadījuma analīze

Kaboverde iestājās VAV sarakstā 1977.gadā un izstājās no VAV grupas dažus gadus pirms Maldīvijās, t.i. 2007.gadā. Īsi pēc valsts nominēšanas uz izstāšanos, Kaboverde kļuva par PTO dalībvalsti. Tās pieredze varētu būt noderīga pārējām VAV valstīm, jo attēlo dažus privilēģētas pieejas tirgum precedentus pēc valsts izstāšanās no VAV saraksta.¹ Jau ir pagājis ilgāks laiks kopš Kaboverdes izstāšanās, un, atskatoties pagātnē, ir iespēja saskatīt, kā šai valstij ir pagājis pārejas periods, kā tā pašlaik tiek uztverta pasaulē un kādas ir valsts attīstības perspektīvas, pēc izstāšanās no VAV grupas.

Valsts raksturojums

Kaboverde ir Āfrikas kontinentam piederošais arhipelāgs Atlantijas okeānā, kas atrodas 455 kilometru attālumā no Āfrikas rietumu krasta. Kaboverde sastāv no 15 salām, un tās kopējā zemes platība ir 4033 kvadrātkilometri. Deviņas valstis ir apdzīvotas, kopējais iedzīvotāju skaits 2011.gadā bija 500600 cilvēku, no kuriem 59% ir ekonomiski aktīvie un aptuveni 1milj.iedzīvotāju dzīvo ārzemēs valsts sliktās ekonomiskās situācijas dēļ. 11% zemes ir iespējams izmantot lauksaimniecības vajadzībām, līdz ar to lauksaimniecības sektors ieņem 9% no IKP. Turpretī pakalpojumu sektors sastāda 75% no IKP un atlikušie 16% ir ražošanas aktivitātes – sāls ieguve, zivju pārstrāde un kuģu remonts.² Valsts ekonomika ir atkarīga no tūrisma nozares, bet tās eksports joprojām ir šaurs un galvenais Kaboverdes eksporta tirgus ir ES (94 procenti no kopējā eksporta). 2010.gadā Kaboverde eksportēja preces 36 milj. eiro vērtībā uz ES, tostarp zivsaimniecības produkti, gaļa, cukurs, kakao, kafija, tēja un tekstilizstrādājumi.³ Tas padara Kaboverdi atkarīgu no izmaiņām ES tirgū.

---

¹ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 37.lpp

² Turpat; 96.lpp

³ Committee for Development Policy Expert Group Meeting. *Review of the list of Least Developed Countries Monitoring the progress of graduated countries: Cape Verde* CDP2012/PLEN/11, 2011; 3.lpp

1975.gadā valsts guva neatkarību no Portugāles un šodien tiek uzskatīta par vienu no stabilākajām demokrātiskajām valdībām Āfrikā. Valsts stratēģiskais izvietojums blakus ziemeļu-dienvidu kuģošanas maršrutiem padarīja Kaboverdi par svarīgu transatlantiskās kuģniecības centru. Valstij ir nabadzīgi dabas resursu krājumi, lielāko daļu no tiem sastāda sāls, zivis, kaļķakmens, kaolīns, māls un ģipsis. Ūdens resursi ir ierobežoti neregulāru nokrišņu dēļ. Šī paša iemesla dēļ valstij draud ilgstošs sausums, pārtuksnešošanās un pārtikas trūkums. 90% no patērētās valstī pārtikas tiek importēti.¹ Valsts komunikācijai savā starpā var kalpot ūdens vai avio transports. Šis fakts jau pats par sevi apgrūtina, jo nav iespējas izmantot daudzveidīgākus un lētākus transporta veidus – automobili vai dzelzceļu dažādu kravu pārvadāšanai visā valsts teritorijā. Taču arī esošās iespējas valsts iedzīvotājiem ir dārgas.

Iestāšanās VAV sarakstā

Kopš iekļaušanas 1977.gadā VAV, Kaboverde 30 gadu laikā sasniedza izstāšanās kritērijus un šie sasniegumi bija iespējami, pateicoties piesardzīgai makroekonomiskai vadībai, tostarp fiskālai stabilitātei un konkurētspējīga valūtas kursa uzturēšanai. Kaboverde guva starptautisko atziņu pateicoties stabilam valūtas kursam, kas ir piesaistīts eiro valūtai, labai pārvaldībai ar zemu korupcijas līmeni, vienkāršotai nodokļu politikai un veiktajām reformām banku sektorā. Kaboverde tiek uzskatīta par drošu investīciju vietu.² Vēl viens būtisks faktors, kas veicināja Kaboverdes izešanu no VAV saraksta bija demokrātiskas valdības ievēlēšana 1991.gadā. Tā rezultātā tika ieviestas institucionālās reformas ekonomikas stiprināšanai, tai skaitā privatizācijas programmas, ekonomikas dažādošana un uz tirgu orientēta politika, kas atviegloja ārvalstu kapitāla ienākšanu. Taču nevar noliegt būtisko Attīstības palīdzības atbalstu (sk.3.8. att.) Attīstības programma, kas tika uzsākta 1991.gadā, par vienu no savām prioritātēm uzstādīja nabadzības samazināšanu ar mērķi uzlabot dzīves apstākļus vienai trešdaļai dzīvojošo zem nabadzības sliekšņa iedzīvotāju. Tāpat infrastruktūras attīstības veicināšana, īpaši tādās jomās kā enerģētika, telekomunikācijas un transports.³

Attīstības palīdzība

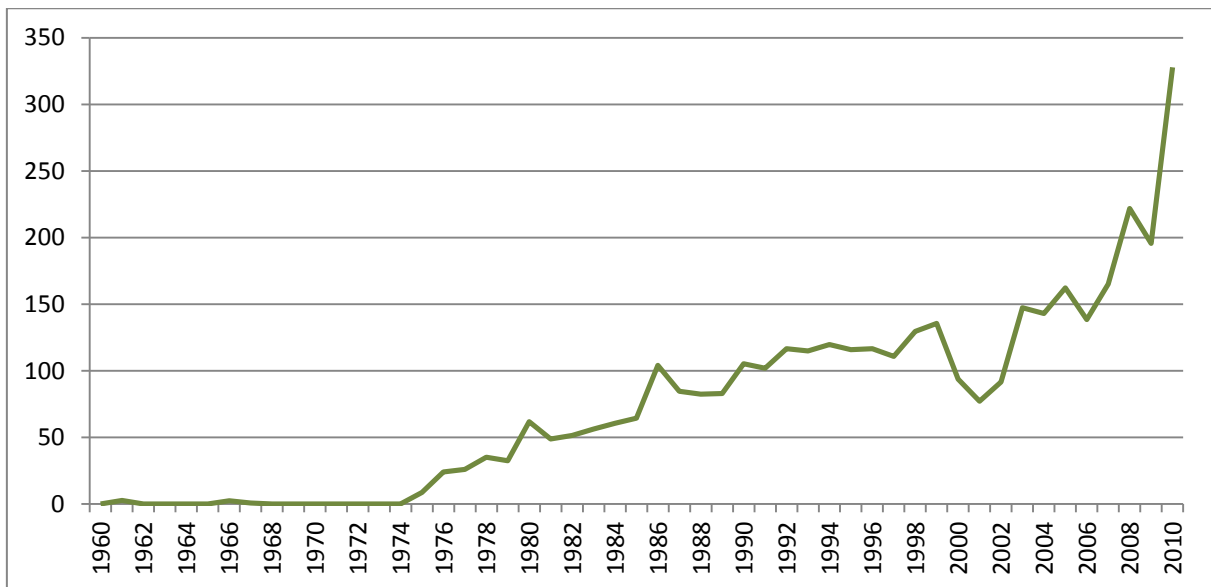
30 gadu laikā, atrodoties VAV sarakstā, Kaboverde kopā saņēma 3759.39 milj. ASV dolāru vērtu palīdzību savai attīstībai.

---

¹ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 96.lpp

² African Development Bank, African Development Programme. *Cape Verde. A Success Story 2012*; ix lpp

³ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 97.lpp

3.8. att. Kaboverdes saņemtā oficiālā attīstības palīdzība milj. ASV dolāru

Avots: autores veidots, pēc Pasaules bankas datiem¹

Kā redzams 3.8.attēlā, attīstības palīdzības apjomi sāka pieaugt tieši ar laiku, kad sākās pārrunas par Kaboverdes iestāšanos VAV grupā, un iestājoties, tās apjomi turpināja pieaugt. Neskatoties uz to, ka Kaboverde ir izstājusies no VAV grupas jau 2007.gadā, tā turpina saņemt attīstības palīdzību, kuras apjomi arvien pieaug. Izstāšanās gadā palīdzības summa nedaudz pārsniedza 165 milj. ASV dolāru, bet jau 2010.gadā tie bija gandrīz 328 milj. ASV dolāru – gandrīz divas reizes vairāk nekā laikā, kad valsts atradās VAV grupā. 2010.gadā lielākie Kaboverdes divpusējās sadarbības donori bija Japāna, Luksemburga, Nīderlande, Portugāle un Spānija, turklāt Portugāle un Spānija ir arī Kaboverdes lielākie eksporta partneri. Turklāt, Kaboverdes valūta ir atkarīga no Portugāles bankas atbalsta. Daudzpusējās sadarbības lielākie partneri bija Āfrikas Attīstības banka, ES, ANO, Pasaules Banka.

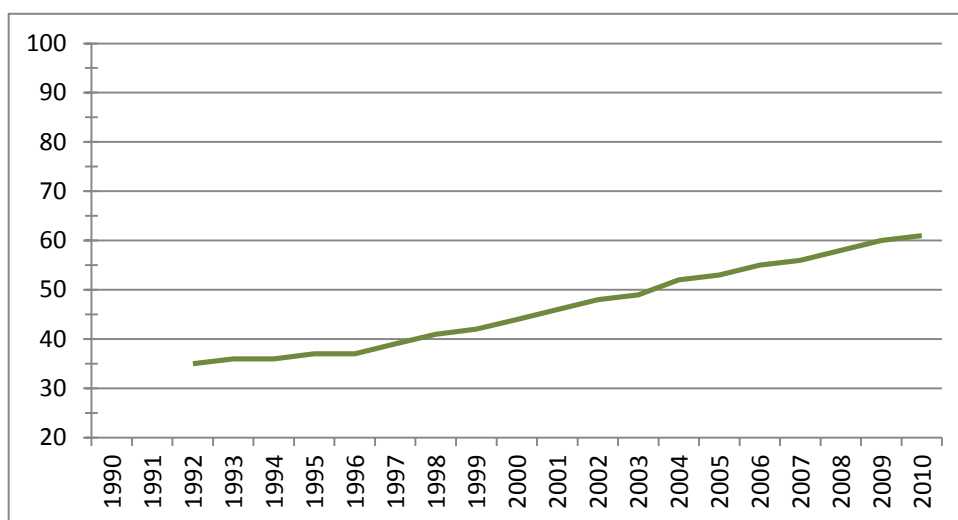
Atkarība no ārējiem finansiāliem attīstības līdzekļiem kļuva par iemeslu valsts izstāšanās no VAV atlikšanai. Neskatoties uz to, ka valsts jau 3 reizes bija sasniegusi izstāšanās kritērijus, Kaboverdes ekonomika bija ļoti ievainojama.² Kārtējais pierādījums tam, ka lielās naudas iemaksas „atslābina” valsti, nevis mudina to rast jaunas iespējas pelnīt pašai. Protams, saņemtā finansiālā attīstības palīdzība ļaus valstij ātri nokļūt uz izslēgšanas sliekšņa pēc NKI kritērija, taču ekonomikas ievainojamība valstīs paliek augstā līmenī. Līdz ar to VAV grupas mazo salu valstu paradokss ir tāds, ka tās var zaudēt savu VAV statusu daudz agrāk, nekā tās attīstīsies. Valstu saimnieciskā attīstība tā arī paliks pakļauta vides satricinājumiem, jo mikro-valstīm palielināta kapitāla ieplūde var pozitīvi ietekmēt sociāli

¹ Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu statistiskie dati pēc indikatora* <http://data.worldbank.org/indicator>

² International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 97.lpp

ekonomisko rādītāju attīstību, ieskaitot NKI uz vienu iedzīvotāju, taču šāds uzlabojums ne vienmēr atspoguļo reālo ekonomisko pamatu ilgtspējīgai attīstībai, ne arī aizsargātību pret ārējiem šokiem, piemēram, tādiem, kas saistīti ar klimata izmaiņām.¹ Kļūst skaidrs, ka salu valstis nav salīdzināmas ar kontinentālajām valstīm un tām ir nepieciešami savādāki attīstības vērtēšanas kritēriji un citādāka finansējuma sadalīšana.

Taču, nenoliedzami, finansējumam bija arī pozitīvās tendences. Attīstības palīdzība sekmēja iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanu (sk. 3.9. att.).

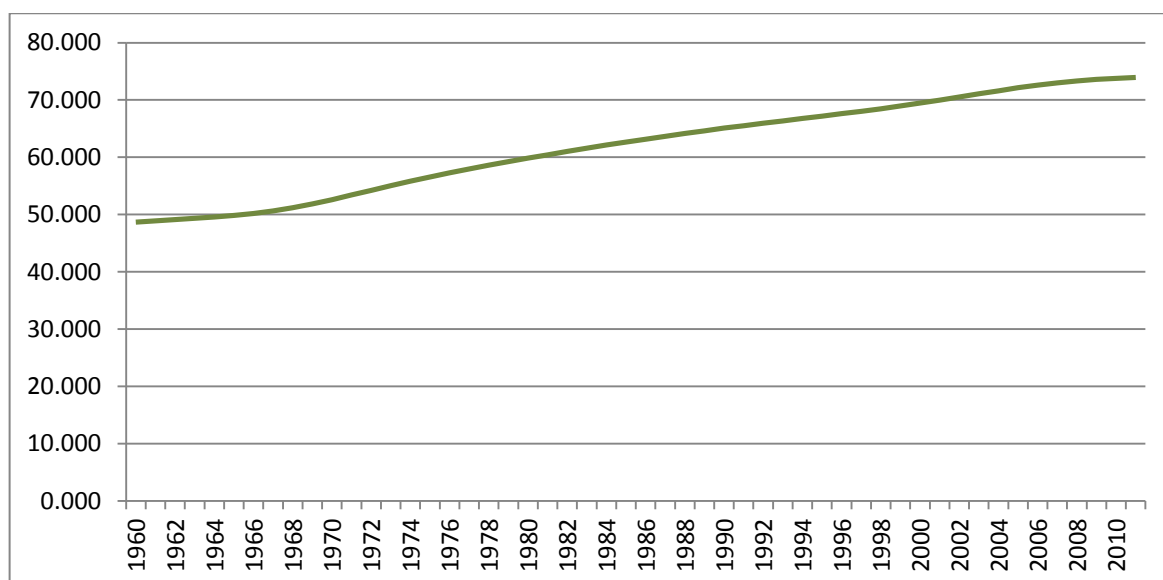
3.9. att. Kaboverdes iedzīvotāju pieeja uzlabotām sanitārām iekārtām (% no iedzīvotāju skaita)

Avots: autores veidots, pēc Pasaules bankas datiem²

Kopš 1996.gada ir palielinājies to iedzīvotāju īpatsvars, kam ir pieeja uzlabotām sanitārām iekārtām, t.i., ir iespēja lietot tīru dzeramo ūdeni. Šis rādītājs, neskatoties uz tā pieaugumu, tomēr parāda, ka tikai nedaudz vairāk kā pusei iedzīvotāju ir tāda iespēja, tas nozīmē, ka otrai iedzīvotāju daļai dzīves kvalitātes līmenis joprojām nav apmierinošs. Optimistiski izskatās attēlā vērojamā pozitīva tendence. Kopš 2007.gada, kad valsts izstājās no VAV grupas, šis rādītājs turpina pieaugt un 4 gadu laikā tas ir pieaudzis par 5%. Turklāt, vēl viens rādītājs, kas liecina par dzīves kvalitātes uzlabojumiem – paredzamais mūža ilgums (sk. 3.10. att.) arī ir pieaudzis, kopš valsts ir iestājusies VAV grupā.

¹ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 97.lpp

² Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu statistiskie dati pēc indikatora* <http://data.worldbank.org/indicator>

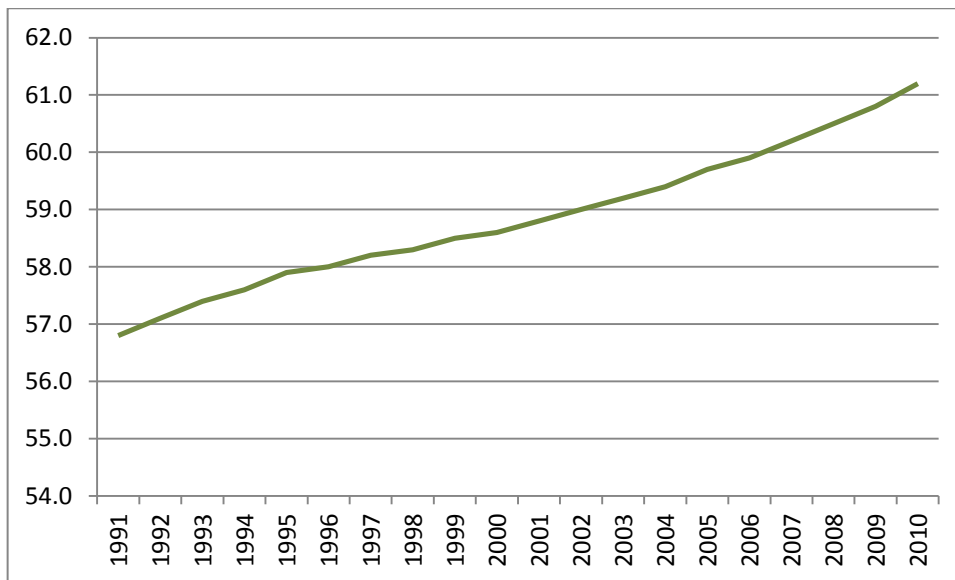
3.10. att. Kaboverdes iedzīvotāju paredzamā mūža ilguma izmaiņas pa gadiem

Avots: autores veidots, pēc Pasaules bankas datiem¹

Kaboverdes iedzīvotāju paredzamais mūža ilgums turpina pieaugt, neskatoties uz to, ka gandrīz 40% iedzīvotāju nav pastāvīgas pieejas tīram dzeramajam ūdenim, taču, kā redzams 3.9. att., šī situācija pamazām uzlabojas, un veicina arī paredzamā mūža ilguma pieaugumu, kas 2011.gadā ir sasniedzis gandrīz 74 gadus (3.10. att.). Izstājoties no privilīģēto valstu saraksta, valsts turpina savu attīstību un cenšas nodrošināt labklājību saviem iedzīvotājiem. Turklāt, kā bija redzams 3.8. att., attīstības palīdzības apmēri šai valstij tikai pieaug, līdz ar to tai ir iespēja īstenot savus attīstības plānus. Ārzemju tiešās investīcijas, kas laika periodā no 1994.gada līdz 2000.gadam savā kopsummā sastādīja 407 milj. ASV dolāru, sekmēja tūrisma izaugsmi, kam tika novirzīti 58% no visām investīcijām, attīstīja ražošanu, kurai ziedoja 17%, infrastruktūru, kurā investēja 4% un pakalpojumu sektoru, kurā tika investēts 21%. Tā pat tika ieviestas izaugsmes un nabadzības mazināšanas stratēģijas, lai uzlabotu caurspīdīgumu un iedzīvotāju dalību valsts pārvaldē, kā arī, lai uzlabotu izglītības un veselības aprūpes sistēmas, tā sasniedzot TGM.² Uzlabojumi radīja jaunas darba vietas, kas palielināja Kaboverdes nodarbinātības rādītāju (sk. 3.11. att.).

¹ Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu statistiskie dati pēc indikatora* <http://data.worldbank.org/indicator>

² International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 97.lpp

3.11. att. Kaboverdes nodarbināto iedzīvotāju, vecāku par 15 gadiem, īpatsvars

Avots: autores veidots, Pasaules bankas datiem¹

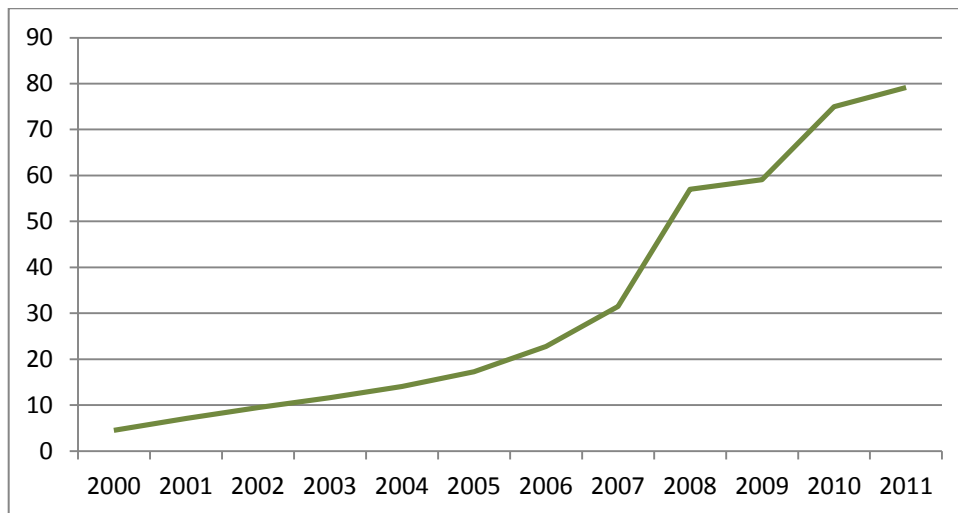
Nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars Kaboverdē arvien pieaug. Kopš 1991.gada, kad šis rādītājs pārsniedza 56%, tas ir pieaudzis par 4 % un 2007.gadā, laikā, kad valsts izstājās no VAV grupas, tas pārsniedza 60%. Salīdzinājumam, ES šajā gadā nodarbinātības līmenis bija gandrīz 67%.² Turklāt, Kaboverdes nodarbinātības līmenis turpina pieaugt arī pēc izstāšanās un 2010.gadā tas pārsniedza 61%. Salīdzinājumam – ES vidējais nodarbinātības līmenis 3 gadu laikā ir krities un 2010.gadā sastādīja 64.2%. Tas nozīmē, ka dalība VAV projektā sekmēja jaunu darbavietu radīšanu un Kaboverdes nodarbinātības līmeņa celšanu, kas tuvojas ES vidējam nodarbinātības līmenim. Šis rādītājs liecina par darbavietu esamību un var sekmēt tā 1 milj. Kaboverdes iedzīvotāju, kas pašlaik dzīvo ārzemēs, tajā skaitā Eiropas Savienībā, atgriešanos dzimtenē, līdz ar dzīves apstākļu uzlabošanu un darba iespēju parādīšanos, tā atslogojot valstis, kurās viņi mitinājās un dodot lielākas darbavietas izvēles iespējas saņēmējvalsts iedzīvotājiem.

No 1996. līdz 2000.gadam Kaboverde īstenoja plašu modernizācijas programmu sakaru nozarē, ar ko izveidoja pamatu tās pašreizējai attīstītai telekomunikāciju infrastruktūrai³ (sk. 3.12. att.).

¹ Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu statistiskie dati pēc indikatora* <http://data.worldbank.org/indicator>

² ES Statistikas datu bāze EUROSTAT, sadaļa par nodarbinātības tendencēm Eiropas Savienībā http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Employment_statistics/ly

³ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 98.lpp

3.12. att. Kaboverdes mobilo sakaru lietotāju īpatsvars

Avots: autores veidots, pēc Pasaules bankas datiem¹

Mobilo telefonu lietotāju īpatsvars Kaboverdē arvien pieaug, sasniedzot gandrīz 80% 2011.gadā. Krass pieaugums vērojams 2007.gadā, kas ir saistīts ar telekomunikāciju tirgus liberalizēšanu un daļējas konkurences ieviešanu.² Tas sekmēja tarifu pazemināšanos un palielināja mobilo sakaru lietotāju īpatsvaru gandrīz 2 reizes. Šāds rādītājs sekmē iedzīvotāju un valsts daļu komunikāciju savā starpā, kā arī valsts ātrāku attīstību, jo ziņas, rīkojumi u.c. svarīga informācija var tikt nogādāta no vienas salas uz otru momentāni. Papildus piekļuvei starptautiskajiem zemūdens kabeļiem, 2001.gadā valsts izveidoja zemūdens optisko kabeļu gredzenu, sniedzot interneta pakalpojumus visā arhipelāgā. Līdz ar to, jau 2009.gadā interneta pārklājuma līmenis bija par 237% augstāks nekā pārējā Āfrikā. Gandrīz vienai trešdaļai Kaboverdes iedzīvotāju bija pieejams internets³, kas padarīja komunikāciju ar kontinentu un pārējo pasauli vieglāku un lētāku. Tāpat, lai turpinātu uzlabot savu infrastruktūru, Kaboverde 2007.gadā ir noslēgusi komerciālu līgumu ar Ķīnas uzņēmumu HUAWEI, lai attīstītu Voice over IP un videokonferences iespējas. Ieviešot VoIP, tiek plānots palielināt konkurenci un uzlabot pieejamību. Informācijas un Komunikācijas tehnoloģijas tika ieviestas pamatskolās, universitātēs un tika izmantotas darbinieku apmācībai un jaunu spēju veidošanai⁴ Esot ekonomikai, kura ir atkarīga no pakalpojumu sektora, Kaboverdei ir svarīgi piedāvāt kvalitatīvus un aizsargātus komunikāciju kanālus, tādus kā telefonija un internets. Turklāt, šie jauninājumi palīdz virzīt valsti attīstības virzienā, padarot šo procesu vieglāku un efektīvāku.

¹ Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu statistiskie dati pēc indikatora* <http://data.worldbank.org/indicator>

² International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 98.lpp

³ Turpat; 98.lpp

⁴ Turpat; 98.-99.lpp

Izstāšanās no VAV un pēc-izstāšanās periods

Izstājoties no VAV grupas, Kaboverde iesaistījās ANO programmā „*One Programme*”. ONE ANO fonds tika dibināts ar mērķi atbalstīt Kaboverdes pārejas programmu.¹ Tā rezultātā tika sasniegts:

- **Pastiprināts institucionāls atbalsts eksporta uzņēmumiem**, kura ietvaros juridiskie teksti, kas attiecas uz pārtikas nekaitīgumu, tika pārtulkoti portugāļu valodā, kā arī eksporta produktu atbilstība tirgus standartiem un tehniskajiem noteikumiem tiek pārbaudīta laboratorijās, ir izsekojamības shēmas. Tā rezultātā, Kaboverdes produkcija atbilst pasaules standartiem²;
- **Uzlabojumi drošības jomā**. Pastiprināta cīņa pret narkotikām un noziedzību; pastiprināta starptautisko lidostu un ostu kontrole; tika izveidots Ģenerālā prokurora birojs un kriminālpolicija, un veikta sadarbība ar ES, kuras rezultātā tika konfiscēta 1,5 tonna kokaīna; palielināta cīņa pret korupciju, ko ar savu uzmanību pastiprina galvenās radiostacijas, avīzes un TV kanāli, brošūras, plakāti, tā pat informācijas izplatīšana mācību iestādēs un valsts institūcijās; juvenālās justīcijas sistēmas pieejamība; ieviests ar dzimumu saistītās vardarbības ierobežošanas likums un pilsētu vardarbības ierobežošana, un sasniegts rezultāts ātrākā lietu izskatīšanā; drošības nodrošināšanai cietumos tika ieviesta videonovērošana; anti-sociālās uzvedības novēršana tika panākta ar vairāku organizāciju izveidošanu un dažādu treniņu rīkošanu³;
- **Decentralizēta vara un vietējā attīstība** atbilst iedzīvotāju attīstības prasībām. Iedzīvotāji ir iesaistīti valsts pārvaldes organizācijā, tostarp brīvas vēlēšanas, un ir labāk informēti par izmaiņām⁴;
- **Izaugsmes un ekonomisko iespēju veicināšana**. Tika veikti uzņēmējdarbības vides un konkurences pētījumi, kuru rezultātā izstrādāts rīcības plāns 4 gadiem; uzlaboti privātā sektora veicināšanas pakalpojumu tehniskais atbalsts; piedāvāta profesionālās izglītības apmācība dažādās salās. Tika ievērojami uzlabota lauksaimniecības infrastruktūra salās: tika uzstādītas 110 zivsaimniecības ierīces, 8 apūdeņošanas sistēmas, siltumnīcas, iepirkti mājdzīvnieki. Tika izveidotas sieviešu

---

¹ United Nations *Cape Verde. 2011 One UN Programme Annual report: Many Strengths, One Mission* United Nations, 2011; 4.lpp

² Turpat; 10.lpp

³ Turpat; 11.-14.lpp

⁴ Turpat; 15.-19.lpp

un jauniešu sociāli-ekonomiskās integrācijas programmas. Nacionālās Statistiskās datubāzes izveide, kas atbilst pasaules standartiem¹;

- **Vide, enerģija, dabas katastrofu novēršana un reaģēšana.** Saņemtas ārzemju ekspertu konsultācijas par „Zaļās ražošanas” ieviešanu; atsāļošanas iekārtu uzstādīšana vienā salā, kas dod iespēju saņemt tīru dzeramo ūdeni visiem salas iedzīvotājiem. Tiek plānots ieviest šādas iekārtas visās apdzīvojamās salās. Iegādātas dabas katastrofu likvidēšanai nepieciešamās iekārtas²;
- **Cilvēkkapitāls, izglītība un sociālā aizsardzība.** 32 gadu stabilu ieguldījumu izglītībā rezultāts ir ļoti augsts lasītprasmes līmenis – 79% 2007.gadā. Tiek lēsts, ka apmēram 65% no bērniem vecumā 4-6 gadiem apmeklē pirmsskolas maksas izglītības iestādes. Pamatizglītība ir bezmaksas, universāla un obligāta līdz 11 gadu vecumam. Tomēr, kopš 1980, izglītības kvalitāte ir pakāpeniski samazinājusies, kam par iemeslu ir kļuvis, galvenokārt, nepietiekams kvalificētu skolotāju skaits.³ Apzinoties to, ONE programmas ietvaros tika uzlabota pirmsskolas un sākumskolas izglītības kvalitāte, veikti apmācības semināri skolotājiem, kā arī izveidotas 10 jaunas profesionālās izglītības programmas⁴;
- **Reformas veselības aprūpē.** Vēl esot VAV grupā, Kaboverde pielika pūles, lai pastiprinātu cīņu pret lipīgām slimībām, lai kontrolētu tuberkulozi, HIV/AIDS un malāriju, kā arī, lai uzlabotu reproduktīvo un bērnu veselību.⁵ Pēc izstāšanās tika ieviestas jaunas vakcīnas, kā arī notika atkarīgo no alkohola un narkotiskām vielām cilvēku ārstēšana⁶;
- U.c.jaunievedumi.

Kopumā, visa ANO ONE programma ieguldīja Kaboverdē 14329606 ASV dolāru. Visvairāk naudas 4554364 ASV dolāru tika novirzīts videi, enerģijai un dabas katastrofu novēršanai.⁷ Eksperti atzīmē, ka pēc izstāšanās valsts turpina pozitīvo attīstību, taču tās tempi ir kļuvuši mērenāki, ko eksperti saista ar neseno pasaules ekonomisko krīzi.⁸ Pierādījums šim pamatojumam meklējams 3.13. att., no kura kļūst skaidrs, ka NKI uz vienu iedzīvotāju laika posmā no 2009.līdz 2010.gadam gandrīz nepieauga, bet 2011.gadā sākās tā mērena augšupeja.

¹ United Nations *Cape Verde. 2011 One UN Programme Annual report: Many Strengths, One Mission* United Nations, 2011;; 19.-24.lpp

² United Nations *Cape Verde. 2011 One UN Programme Annual report: Many Strengths, One Mission* United Nations, 2011; 26.-32.lpp

³ Turpat; 15.lpp

⁴ Turpat; 34.-39.lpp

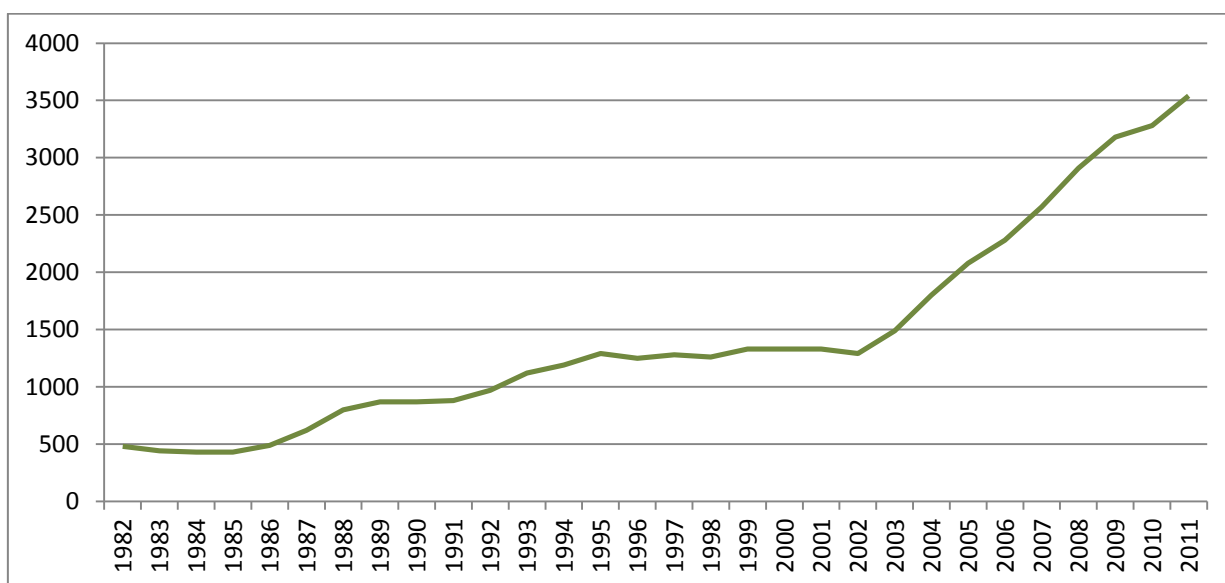
⁵ Turpat; 15.lpp

⁶ Turpat; 45.-49.lpp

⁷ Turpat; 65.lpp

⁸ Committee for Development Policy Expert Group Meeting. *Review of the list of Least Developed Countries Monitoring the progress of graduated countries: Cape Verde* CDP2012/PLEN/11, 2011; 1.lpp

Svarīgākais, ka NKI uz vienu iedzīvotāju līmenis paliek virs izstāšanās kritērija un nav vērojama stagnācija vai recesija.

3.13. att. Kaboverdes NKI uz vienu iedzīvotāju pieaugums pa gadiem Atlas method, ASV dolāros

Avots: autores veidots, pēc Pasaules bankas datiem¹

NKI uz vienu iedzīvotāju sāk strauji pieaugt kopš 2002.gada, neskatoties uz to, ka attīstības palīdzības apjomi šajā laika posmā bija mazāki nekā iepriekš. 2002.gadā NKI sastādīja 1290 ASV dolāru, bet jau 2011.gadā tā apjomi sasniedza 3540 ASV dolāru. Tātad 3 gadu laikā šī summa palielinājās gandrīz 3 reizes. Valdība īsteno pretciklisku fiskālo politiku. Valsts investīciju programma palīdzējusi stimulēt iekšējo pieprasījumu. Infrastruktūras celtniecība tika uzsākta, pateicoties kredītam ar 1% likmi, un kredīts sastāda 2.5% no IKP. Avieglojuma periods ir 7 gadi, bet atmaksas termiņš – 25.² Kā redzams, valsts, pierodot pie pastāvīga finansējuma, ir spiesta meklēt jaunus ārējā finansējuma līdzekļus, un vienkāršākais no tiem ir kredīts, kaut gan, ja valstij tiktu dots padoms, ka ekonomika ir jādažādo, kā arī, importa-eksporta partneriem jābūt vairākiem, tā pat, ja valsts piesaistītu investīcijas, iespējams, tā varētu iztikt bez kredīta, vai tā apjoms būtu mazāks.

Ar mērķi padarīt Kaboverdes pāreju mērenāku, arī ES pieņēma lēmumu īstenot programmas „Viss izņemot ieročus” privilēģijas attiecībā uz Kaboverdi 3 gadu laikā pēc tās izstāšanās no VAV saraksta. Turklāt, Kaboverde turpina vest pārrunas par ekonomisko partnerattiecību nolīgumu starp ES un Rietumāfriku.³ Tas veicinās ĀKK valstu pakāpenisku integrāciju pasaules tirdzniecības sistēmā un piedāvās daudz plašākas tirdzniecības un

¹ Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu statistiskie dati pēc indikatora* <http://data.worldbank.org/indicator>

² Committee for Development Policy Expert Group Meeting. *Review of the list of Least Developed Countries Monitoring the progress of graduated countries: Cape Verde* CDP2012/PLEN/11, 2011; 4.lpp

³ Turpat; 5.lpp

attīstības perspektīvas, jo bez preču tirdzniecības, programma attiecas arī uz tūrismu un investīcijām. Tāpat, gadu pēc izstāšanās, Kaboverde kļuva par PTO dalībvalsti, tā atverot sev jaunus tirgus. Starptautiskais Valūtas fonds apstiprināja 15 mēnešu instrumentu Kaboverdes nabadzības mazināšanas politikas atbalstam, palīdzot nostiprināt tās makroekonomikas stabilitāti un saglabāt fiskālo disciplīnu.¹ Arī pēc izstāšanās no VAV, starptautiskās organizācijas turpina atbalstīt Kaboverdi, palīdzot tai īstenot valsts attīstības stratēģijas.

EIeI izstājoties bija augstā līmenī, kas liecināja par valsts ekonomikas ievainojamību, taču pēc izstāšanās valsts turpināja darbu pie dotā rādītāja pazemināšanas un jau 2012.gadā no 19.vietas pasaulē, kurā Kaboverde atradās pēc EIeI kritērija, tā ir nolaidusies uz 48.vietu, bet pats EIeI ir sasniedzis 35 punktu vērtību², kas ir ļoti tuvu izstāšanās sliekšnim un liecina par lielu darbu, kas tika veikts šajā virzienā. Tāpat Kaboverdes valdībai ir izdevies samazināt nabadzību savā valstī un tās līmenis no 37% 2002.gadā nolaidās līdz 26% 2007.gadā.³ Arī inflācijas rādītājs ir zems, 2010.gadā tā bija 2.5%, kas ir nedzaudz virs Polijas un Norvēģijas līmeņa. Valsts IKP uz vienu iedzīvotāju ir aptuveni 3700 ASV dolāru, un šis rādītājs ir pieaudzis par 200 ASV dolāriem kopš 2008.gada.⁴

Noslēgums

Protams, Kaboverdes attīstības pieredze var arī nederēt citām valstīm, jo pastāv vēsturiskā ietekme, etnisko atšķirību neesamība, arī tas, ka Kaboverde iestājās VAV grupā uzreiz pēc neatkarības iegūšanas. Taču ir mācības, kuras pēc būtības var tikt pielāgotas arī citām valstīm. Par nepieciešamo izaugsmes pamatu Kaboverde atzīmē stabilu politisko un labu pārvaldes sistēmu. Viens no galvenajiem elementiem ir starptautiskā uzticība, ko Kaboverde ir iemantojusi ar valūtas piesaistīšanu eiro. Tika izveidotas iestādes, kas darbojas bez politiska spiediena: neatkarīgās bankas, neatkarīgās tiesu iestādes, turklāt neļaujot iesakņoties korupcijai. Datorizēta ieņēmumu/izdevumu uzskaitē, maksimālai kļūdu novēršanai un vieglākai pārbaudei. Liela investīciju daļa tika novirzīta sociālā sektora uzlabojumiem, apzinoties cilvēkkapitāla vērtību.⁵ Atrodoties VAV grupā tika veikts daudz uzlabojumu valstī, taču vēl vairāk to tika veikts pēc valsts izstāšanās. Neskatoties uz to, ka

---

¹ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 98.lpp

² Committee for Development Policy Expert Group Meeting. *Review of the list of Least Developed Countries Monitoring the progress of graduated countries: Cape Verde* CDP2012/PLEN/11, 2011; 2.lpp

³ Turpat; 2.lpp

⁴ International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 98.lpp

⁵ African Development Bank, African Development Programme. *Cape Verde. A Success Story 2012*; 41.lpp

Kaboverde vairs neskaitās par vismazāk attīstīto valsti, tai tik un tā tiek sniegts atbalsts no atbilstošo organizāciju puses.

3.3 Apkopojums

Darbā tika analizēts divu valstu, kuras pēdējā desmitgadē izstājās no VAV grupas, progress un tā nodrošināšanai veiktie pasākumi. Vērojot valstu progresu, ANO Komiteja atzīmēja, ka abām valstīm ir apmierinoši rezultāti kopš pēdējās monitoringa reizes. Taču abām valstīm ir nepieciešams atbalsts ekonomikas strukturālo izmaiņu īstenošanai un attīstības progresa uzturēšanai.¹ Valstīm krasi palielinājās paredzamais mūža ilgums, uzlabojās sanitārie nosacījumi, zināmi palielinājās izglītoto iedzīvotāju īpatsvars un apmācības iespējas. Tā pat ir vērojams NKI pieaugums. Taču paliek arī neatrisinātas problēmas, kuras ierobežo salu valstu daļu komunikāciju savā starpā. Problēmas atrisināšana sekmētu to, ka attīstība risinātos visās valsts salās, nevis koncentrētos galvaspilsētā.

Atrodoties VAV grupā, galvenā priekšrocība ir privilēģēta pieeja tirgiem, pateicoties dalībai PTO un ES īstenotajai programmai „Viss izņemot ieročus”. Ja privilēģēta piekļuve ES tirgiem līdz ar izstāšanos tiks pārtraukta, tad iespēja sasniegt pasaules tirgu valstīm paliks, pateicoties dalībai PTO. Līdz ar to ir skaidrs, ka VAV grupas valstīm ir jāiestājas PTO, lai pēc izslēgšanas no grupas tām paliktu iespēja iekļūt pasaules tirgū. Taču galvenais atbalsts, kas tiek sniegts dotajā grupā esošajām valstīm, ir tieši finansiālais atbalsts. Kaut arī ANO mudina attīstītās valstis nepārtraukt ziedojumus attīstības valstu vajdzību apmierināšanai, mūžīgi tas netiks nodrošināts.

Apkopojot izpētīto, rodas secinājums, ka VAV valstis, esot šajā statusā, pierod pie naudas ieplūšanas no ārienes. Samazinoties šai plūsmai, valsts neprot patstāvīgi finansēt savus projektus un ir spiesta ņemt kredītu. Valstīm nepietika pieredzējušu ekspertu padomu, kuri pārzinātu situāciju uz vietas un visā laika posmā dotu padomus, kā veiksmīgāk dažādot savu ekonomiku, lai tā nebūtu atkarīga tikai no vienas preces/pakalpojuma. VAV ir „nevis jādod zivs, bet gan jādod makšķere un jāmāca ķert zivi”, jo esošā palīdzība, kas pārsvarā izpaužas papildus naudas plūsmās, ir rezultatīva tikai laikā, kad valsts atrodas dotajā grupā un saņem šo palīdzību, bet izstājoties, tā arī neiemācas pati pelnīt un ir spiesta ņemt kredītu.

---

¹ United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the fourteenth session (12-16 March 2012)* United Nations Publications, 2012; 2.lpp

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Secinājumi

1. Ekonomikas attīstības teorijas ir nevis atsevišķas rīcības programmas, bet viena otru papildinošas un efektīvas kopumā – vienlaicīgi attīstot gan ekonomiku, gan cilvēkkapitālu.
2. Ir vairāki valsts attīstības rādītāji IKP, NKP, TAI u.c., taču, lai objektīvi un pilnā mērā novērtētu valsts attīstības pakāpi, ir jāapskata visi šie rādītāji kopā.
3. Nabadzīgākajās valstīs lauksaimniecības daļa IKP ir vislielākā, taču, attīstoties ekonomikai un valstij kopumā, palielinās ražošanas daļa IKP. Attīstītajām valstīm pakalpojumu daļa IKP arvien pieaug, aizstājot ražošanu.
4. Vēloties panākt ilgtspējīgu attīstību valstī, maz attīstītajām valstīm jāpievērš uzmanība savu iedzīvotāju vajadzību apmierināšanai, jo, lai arī cik daudz tehnisko iekārtu tiks izgudrots, tās iedarbina cilvēks, un, lai izveidotu un iedarbinātu šīs iekārtas, ir nepieciešams izglītots darbinieks, kas vēlētos un viņam būtu iespēja strādāt savas valsts labā.
5. Nav viena noteikta, universāla valsts attīstības veicināšanas pasākumu kopuma. Pirms uzsākt valsts attīstības veicināšanas procesu, ir jāveic sociālā, ekonomiskā u.c.sektoru analīze, un jā sastāda katrai valstij atbilstošs, unikāls attīstības plāns, atkarībā no valsts vajadzībām.
6. Iekšējo attīstību kavējošo faktoru esamība lielā mērā ir atkarīga no valdības lēmumiem – atstāt kā ir vai likvidēt šīs barjeras. Taču daudz sarežģītāk ir ar ārējiem attīstību kavējošiem faktoriem, kurus nav tik viegli kontrolēt. Viens no šādiem faktoriem ir starptautiskās palīdzības pieejamība.
7. Pasludinot valsti par tādu, kas ir gatava izstāties no VAV saraksta, tai tiek doti trīs gadi, kuru laikā valsts gatavo pārejas stratēģiju, saņemot vērtīgus padomus no ANO.
8. Valstu izaugsme un attīstība ir ne tikai finansējuma rezultāts, bet arī pašas valsts nepārtraukta darba un pareizas, godīgas finanšu līdzekļu sadalīšanas rezultāts.
9. Mazo salu valstu paradokss ir tāds, ka lielās naudas plūsmas veicina ekonomisko kritēriju attīstību, nevis pašas ekonomikas attīstību, un šīs valstis riskē izstāties no VAV grupas, pirms tās patiešām attīstās.
10. Esošā palīdzība, kas pārsvarā izpaužas papildus naudas plūsmās, ir rezultatīva laikā, kad valsts atrodas dotajā grupā. Īpaši labvēlīgi tā ietekmē infrastruktūras veidošanu, nabadzības likvidēšanu u.c.sociālos faktoros, taču finanšu plūsmas neveicina

ekonomikas ievainojamības mazināšanu un ekonomisko attīstību, un, izstājoties no grupas, valsts tā arī neiemācas pati pelnīt un ir spiesta ņemt kredītu, lai spētu finansēt savus attīstības projektus, veidojot patērētāju sabiedrību.

11. Lielā mērā progress, īpaši salu valstīs, kuru daļas ir atdalītas viena no otras un komunikācija to starpā ir ierobežota, tiek sasniegts, pateicoties informācijas un komunikāciju tehnoloģiju ieviešanai, kas atvieglo komunikāciju valsts daļu starpā un sekmē ātrāku izmaiņu ieviešanu vai valsts problēmu risināšanu.
12. Trešdaļai ANO programmu ir vairāk nekā desmit aģentūras, un gandrīz 2 miljoni ASV dolāru tiek tērēti katras aģentūras darbības nodrošināšanai. Tas nozīmē, ka ziedojot naudu ar mērķi palīdzēt VAV, lielākā ziedojuma daļa tiek novirzīta dažādu fondu un aģentūru darbības nodrošināšanai.

Priekšlikumi

1. Lai likvidētu VAV grupas salu valstu paradoksu, kļūst acīmredzams, ka ANO nepieciešams šādām valstīm izstrādāt atsevišķus izstāšanās kritērijus un pat, iespējams, savādāku attīstības programmu, kas būtu orientēta tieši uz ekonomikas ievainojamības likvidēšanu.
2. VAV valstīm, esot šajā statusā, jāiestājas PTO, tā atklājot sev jaunus tirgus, uz privilēģētiem nosacījumiem iemācoties konkurēt starptautiskajā tirgū un sadarboties ar pārējām pasaules valstīm, bet pēc izstāšanās no VAV tiek saglabāta piekļuve pasaules tirgum.
3. Valstij ir jāvelta finanšu līdzekļi informācijas tehnoloģiju ieviešanai un attīstībai savā teritorijā, jo tas zināmi atvieglo komunikāciju valsts daļu starpā, īpaši, ja tā ir salu valsts, un nodrošina valsts progresu.
4. Nevis pēc izstāšanās, bet trīs gadu periodā pirms izstāšanās, ANO būtu jāsāk pakāpeniski samazināt attīstības palīdzības finansējumu valstij, lai finansējuma pārtraukšana nenotiktu pēkšņi. Valsts pakāpeniski iemācītos rēķināties tikai ar saviem finansiāliem līdzekļiem, bet tādā veidā saglabātie finanšu līdzekļi tiks novirzīti citu valstu attīstībai, kā arī samazinās attīstīto valstu dotāciju apjomu.
5. ANO, kā atbildīgajai organizācijai par VAV attīstību, būtu jāizveido vienots VAV atbalsta fonds, kurā visi, kas vēlas sniegt atbalstu, ziedotu naudas līdzekļus. Tad līdzekļu sadales process tiktu kontrolēts un mērenā pāreja ar vienmērīgu, pakāpenisku palīdzības apjoma samazināšanu nebūtu nesasniedzams mērķis.
6. ANO nepieciešams veikt sēdes un izplatīt informāciju ne tikai ANO struktūrvienību starpā, bet visu palīdzību sniedzošo organizāciju un fizisko personu starpā, lai

koordinētu veicamās darbības un sniedzamās palīdzības apjomus, kā arī informētu par izmaiņām.

7. Ne tikai pāriešanas periodā, bet uzreiz, katrai valstij iestājoties VAV sarakstā, ANO ir jānozīmē tai ekspertu grupa, kura pārzinātu situāciju uz vietas un visā laika posmā dotu padomus valstij, kā veiksmīgāk attīstīt un dažādot savu ekonomiku, lai tā nebūtu atkarīga tikai no vienas preces/pakalpojuma un līdz ar to nebūtu tik ievainojama. Tas ir „nevis jādod tiem jau gatava zivs, bet gan jādod makšķere un jānāca ķert zivis”, jo pēc izstāšanās no VAV, neskatoties uz uzlabotiem dzīves apstākļiem, valstu ekonomika paliek ļoti ievainojama.
8. Ja donorvalsts vēlas palīdzēt VAV, ir nevis vienkārši jāziedo nauda, bet jāslēdz tirdzniecības sadarbības līgumi, dodot iespēju VAV veidot tirdzniecības attiecības un nopelnīt, un jādalās ekonomikas struktūras un tirgus attiecību veidošanas pieredzē. Par nopelnīto naudu VAV arī pati spēs uzbūvēt ceļus un universitātes, bet pašlaik ziedojumi tikai daļēji nonāk līdz palīdzības mērķim, daļu no tiem veltot ANO aģentūru darbības nodrošināšanai.

IZMANTOTIE LITERATŪRAS AVOTI

1. African Development Bank, African Development Programme. *Cape Verde. A Success Story* 2012; 62 lpp
2. Amsden A.H. *The Rise of „The Rest”: Challenges to the West from Late-Industrializing Economies* Oxford University press, 2001; 414 lpp
3. Committee for Development Policy Expert Group Meeting. *Review of the list of Least Developed Countries Monitoring the progress of graduated countries: Cape Verde* CDP2012/PLEN/11, 2011; 6 lpp
4. Council of the European Union *EU Strategy on Aid for Trade: Enhancing EU support for trade-related needs in developing countries* 14470/07, 2007; 16 lpp
5. Cypher J. M., Dietz J.L. *The process of economic development (3rd edition)*. Routledge, 2009; 636 lpp
6. Darity W. A. Jr. *Absolute and Comparative Advantage* grāmatā International encyclopedia of the social sciences, 2nd edition vol.1; Macmillan, 2008; 5.-6.lpp (755 lpp)
7. Derek E. Bambauer *Why Intellectual Property Rights Matter to less-Developed Countries* Information Technologies and International Development, 2004, vol.1, issue 3-4; 63-71 lpp
8. Diagnostic Trade Integration Study for the Integrated Framework for Trade-related Technical Assistance to the Least Developed Countries *Maldives - Diagnostic Trade Integration Study vol.1* World Bank, 2006; 160 lpp
9. Dornbusch R. *Purchasing power parity*, The New Palgrave Dictionary of Economics, vol. 3, red. J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman; Palgrave Macmillan, 1987; 1075.–1085. lpp
10. European Commission Directorate – General for Trade *Making trade work for development Aid for trade: A selection of case studies from around the world* Publications Office, 2008; 52.lpp
11. European Commission Directorate – General for Trade, Directorate – General for development *Making trade work for development. Trade related assistance: an update. A selection of case studies from around the world* Publications Office, 2006; 40.lpp
12. Gordon R. *The Dawn of a New, New International Economic Order?* Law and Contemporary problems 2009, vol. 72, No.4; 131.-162.lpp
13. Government of Maldives Ministry of Planning and National Development *Seventh National development Plan 2006-2010: Creating New Opportunities* 2007; 239 lpp
14. International Telecommunication Union *The role of ICT in advancing growth in least developed countries: trends, challenges and opportunities 2011* ITU, 2011; 163 lpp
15. Kenneth W. Clements, Yihui Lan, Shi Pei Seah *The Big Mac Index two decades on: an evaluation of burgeronomics* International Journal of Finance & Economics 2012 vol. 17, Issue 1; 31.–60. lpp
16. Lind P. *Small Business Management in Cross-Cultural Environments* Routledge, 2012; 360 lpp

17. Manning N. *Social needs, social problems and social welfare* Alcock P., Erskine A. un May M. grāmatā *The student's companion to social policy* Oxford: Blackwell, 1998; 31.-36. lpp
18. Marshall A. *Principles of economics (8th edition)* Macmillan and Co, 1920; 627 lpp
19. Maslow A.H. *A Theory of Human Motivation* Psychological Review, 1943 vol.50, issue 4; 370.-396.lpp
20. McKay J. *Reassessing development theory: modernization and beyond* Kingsbury D. grāmatā *Key issues in development* Palgrave, 2004; 46-66 lpp
21. Multi-Partner Trust Fund Office Bureau of Management, United Nations Development Programme *First Annual Progress Report on Activities Implemented under the Maldives One UN Fund Report of the Administrative Agent of the Maldives One UN Fund for the Period 1 January – 31 December 2011* United Nations 2012; 21 lpp
22. Noorbakhsh F. *The Human Development Index: Some Technical Issues and Alternative Indices* Journal of International Development, vol.10, issue 5; 589. – 605. lpp
23. Oakes J. *Climate and cultural barriers to northern economic development: a case study from Broughton island, N.W.T., Canada* Climate research, 1995, vol.5, issue 1; 91.-98.lpp
24. Republic of Maldives Ministry of Tourism, Arts and Culture *Maldives visitor survey 2011 Report* Ministry of Tourism, Arts and Culture, 2012; 64 lpp
25. Rostow W. W. *The stages of economic growth* The Economic History Review, 1959 vol. 12, Issue 1; 1–16 lpp
26. Sapkota J. B. *Globalization and Human Aspect of Development in Developing Countries: Evidence From Panel Data* Journal of Globalization Studies, 2011 Vol. 2, No.1; 78–96 lpp
27. Sen A. *The resources, Values and Development* Harvard University press, 1997; 547 lpp
28. Sheth J.N., Erony M. *Overcoming the barriers to global economic development and the international flow of people, products, and resources: Strategic recommendations* Telematics and Informatics, 1993, vol.10, issue 1; 41.-49.lpp
29. Smith A. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* Adam and Charles Black 1973; 669 lpp
30. Streeten P., Burki J. S., Haq M. U., Hicks N., Stewart F. *First Things First: Meeting Basic Human Needs in Developing Countries*. Oxford University Press, 1981; 206 lpp
31. The Government of Maldives “Aneh Dhivehi Raajje” *The Strategic Action Plan 2009 – 2013* 2009; 528 lpp
32. UNCTAD *The Least Developed Countries Report 2011: The Potential Role of South-South Cooperation for Inclusive and Sustainable Development* United Nations, 2012; 190 lpp
33. UNEP, UNCTAD, UN-OHRLLS *Why a Green Economy Matters for the Least Developed Countries* United Nations Environment Programme, 2011; 28.lpp
34. United Nations *Cape Verde. 2011 One UN Programme Annual report: Many Strengths, One Mission* United Nations, 2011; 85 lpp

35. United Nations *Delivering as One Report of the Secretary-General's High-Level Panel* United Nations, 2006; 57 lpp
36. United Nations Department of Economic and Social Affairs and Committee for Development Policy *Handbook on the Least Developed Country Category: Inclusion, Graduation and Special Support Measures*, United Nations publication 2008; 101 lpp
37. United Nations Development Programme *Human Development Report 2007/2008. Fighting climate change: Human solidarity in a divided world* Palgrave Macmillan, 2007; 397 lpp
38. United Nations Development Programme *Towards human resilience: Sustaining MDG progress in an age of economic uncertainty*, United Nations publication 2011; 304 lpp
39. United Nations Economic and Social Council *Country programme document. Republic of Maldives E/ICEF/2010/P/L.28*; 2010; 10 lpp
40. United Nations *World Economic Situation and Prospects 2012* United Nations, 2012; 204 lpp
41. United Nations. Committee for Development Policy. *Expert Group Meeting: Review of the list of Least Developed Countries. Maldives CDP2012/PLEN/12*, 2012; 8 lpp
42. United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Planning *Report on the fourth and fifth sessions (17-21 March 1969 and 7-16 May 1969)* United Nations Publications, 1969; 48 lpp
43. United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Planning *Report on the sixth session (5 – 15 January 1970)* United Nations Publications, 1970; 48 lpp
44. United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Planning *Report on the seventh session (22 March – 1 April 1971)* United Nations Publications, 1971; 45 lpp
45. United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Planning *Report on the twenty-seventh session (22 - 26 April 1991)* United Nations Publications, 1991; 78 lpp
46. United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Participatory Development and Governance: Africa's Special Needs : Report of the Committee for Development Policy on the Third Session (2-6 April 2001)* United Nations Publications, 2001; 68 lpp
47. United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report of the Committee for Development Policy on the Fourth Session (8-12 April 2002)* United Nations Publications, 2002; 44 lpp
48. United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report of the Committee for Development Policy on the Fifth Session (7-11 April 2003)* United Nations Publications, 2003; 44 lpp
49. United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the Seventh Session (14-18 March 2005)* United Nations Publications, 2005; 30 lpp
50. United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the eighth Session (20-24 March 2006)* United Nations Publications, 2006; 37 lpp

51. United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the twelfth Session (22-26 March 2010)* United Nations Publications, 2010; 34 lpp
52. United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the thirteenth session (21-25 March 2011)* United Nations Publications, 2011; 35 lpp
53. United Nations. Economic and Social Council. Committee for Development Policy *Report on the fourteenth session (12-16 March 2012)* United Nations Publications, 2012; 35 lpp
54. World Trade Organization *Understanding the WTO* WTO Publications, 2011; 121 lpp
55. Организация Объединенных Наций Департамент по экономическим и социальным вопросам *Обзор мирового экономического и социального положения 2011 год: Великая «зелёная» техническая революция* Организация Объединенных Наций, 2012; 292 lpp
56. Организация Объединенных Наций *Цель развития тысячелетия 8 «Глобальное партнерство в целях развития»: время выполнять обещания. Доклад целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ* United Nations Publications, 2011; 126 lpp
57. Организация Объединенных Наций *Цель развития тысячелетия 8 «Глобальное партнерство в целях развития»: от слов - к делу. Доклад целевой группы по оценке прогресса в достижении ЦРТ* United Nations Publications, 2012; 125 lpp
58. Организация Объединенных Наций Экономический и Социальный Совет *Доклад Комитета по политике в области развития о работе его первой сессии (26-30 апреля 1999 года)* United Nations Publications, 1999; 45 lpp
59. Пискулов Ю. *Международная торговля товарами и услугами* Международный научно-практический журнал «Международная экономика», 2011, № 10/2011; 56-66 lpp
60. Программа развития Организации Объединённых Наций *Устойчивое развитие и равенство возможностей: Лучшее будущее для всех* Весь мир, 2011; 181 lpp

Internets

61. ES Statistikas datu bāze EUROSTAT, sadaļa par nodarbinātības tendencēm Eiropas Savienībā
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Employment_statistics/lv (skatīts 17.04.2013)
62. Latvijas Republikas Ārlietu Ministrijas mājas lapa *Attīstības sadarbība*
<http://www.mfa.gov.lv/lv/Arpolitika/Attistibas-sadarbiba/as/jedzieni/?print=on;> (skatīts 24.01.2013)
63. Latvijas Republikas Ārlietu Ministrijas mājas lapa *Latvijas sniegtās palīdzības apjoms*
<http://www.latvija.ie/lv/Arpolitika/Attistibas-sadarbiba/palidziba/>
64. Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu dallījums pēc ienākuma*
[http://data.worldbank.org/about/country-classifications;](http://data.worldbank.org/about/country-classifications) (skatīts 07.04.2013)
65. Pasaules Bankas mājas lapa *Valstu statistiskie dati pēc indikatora*
<http://data.worldbank.org/indicator;> (skatīts 29.03.2013 – 22.04.2013)

PIELIKUMI

Valstis, kuras 1971.gadā atradās VAV sarakstā

Āfrika	Āzija un okeānija	Latīņamerika
1. Benīna (toreiz Dahomeja) 2. Botsvāna 3. Burkina Faso (toreiz Augšvolta) 4. Burundi 5. Čada 6. Etiopija 7. Gvineja 8. Lesoto 9. Malāvija 10. Mali 11. Nigēra 12. Ruanda 13. Somālija 14. Sudāna 15. Tanzānijas apvienotā republika 16. Uganda	1. Afganistāna 2. Butāna 3. Jemēna 4. Laosa 5. Maldīvu s-s 6. Nepāla 7. Rietumu Samoa 8. Sikima	1. Haiti

Ar *slīprakstu* atzīmētas jaunpievienotās valstis, ~~izsvērtas~~ tiek tās, kuras izstājās no VAV saraksta.

Valstis, kuras 1991.gadā atradās VAV sarakstā

Āfrika	Āzija un okeānija	Latīņamerika
1. Benīna (toreiz Dahomeja)	1. Afganistāna	1. Haiti
2. Botsvāna	2. Butāna	
3. Burkina Faso (toreiz Augšvolta)	3. Jemēna	
4. Burundi	4. <i>Kambodža</i>	
5. <i>Centrālāfrikas Republika</i>	5. <i>Kiribati</i>	
6. Čada	6. Laosa	
7. <i>Džibutija</i>	7. Maldīvu s-s	
8. <i>Ekvatoriālā Gvineja</i>	8. Nepāla	
9. Etiopija	9. Samoa	
10. <i>Gambija</i>	10. ~~Sikima~~	
11. <i>Gana</i>	11. <i>Tuvalu</i>	
12. Gvineja	12. <i>Vanuatu</i>	
13. <i>Gvineja-Bisava</i>	13. <i>Zālmana salas</i>	
14. <i>Kaboverde</i>		
15. <i>Kenija</i>		
16. <i>Komoras</i>		
17. <i>Kongo Demokrātiskā Republika (toreiz Zaira)</i>		
18. Lesoto		
19. <i>Libērija</i>		
20. <i>Madagaskāra</i>		
21. Malāvija		
22. Mali		
23. <i>Mauritānija</i>		
24. <i>Mozambika</i>		
25. Nigēra		
26. Ruanda		
27. <i>Santome un Prinsipi</i>		
28. <i>Sjerraleone</i>		
29. Somālija		
30. Sudāna		
31. Tanzānijas apvienotā republika		
32. <i>Togo</i>		
33. Uganda		
34. <i>Zambija</i>		

Ar *slīprakstu* atzīmētas jaunpievienotās valstis, ~~izsvērtas~~ tiek tās, kuras izstājās no VAV saraksta.

Valstis, kuras 2000.gadā atradās VAV sarakstā

Āfrika	Āzija un okeānija	Latīņamerika
1. Angola	1. Afganistāna	1. Haiti
2. Benīna	2. Bangladeša	
3. Botsvāna	3. Butāna	
4. Burkina Faso	4. Jemēna	
5. Burundi	5. Kambodža	
6. Centrālāfrikas Republika	6. Kiribati	
7. Čada	7. Laosa	
8. Džibutija	8. Maldīvu s-s	
9. Ekvatoriālā Gvineja	9. Mjanma	
10. Eritreja	10. Nepāla	
11. Etiopija	11. Samoa	
12. Gambija	12. Tuvalu	
13. Gana	13. Vanuatu	
14. Gvineja	14. Zālmana salas	
15. Gvineja-Bisava		
16. Kaboverde		
17. Kenija		
18. Komoras		
19. Kongo Demokrātiskā Republika		
20. Lesoto		
21. Libērija		
22. Madagaskāra		
23. Malāvija		
24. Mali		
25. Mauritānija		
26. Mozambika		
27. Nigēra		
28. Ruanda		
29. Santome un Prinsipi		
30. Senegāla		
31. Sjerraleone		
32. Somālija		
33. Sudāna		
34. Tanzānijas apvienotā republika		
35. Togo		
36. Uganda		
37. Zambija		

Ar *slīprakstu* atzīmētas jaunpievienotās valstis, ~~izsvītrotas~~ tiek tās, kuras izstājās no VAV saraksta.

Valstis, kuras 2003.gadā atradās VAV sarakstā

Āfrika	Āzija un okeānija	Latīnamerika
1. Angola	1. Afganistāna	1. Haiti
2. Benīna	2. Bangladeša	
3. Burkina Faso	3. Butāna	
4. Burundi	4. Jemēna	
5. Centrālāfrikas Republika	5. Kambodža	
6. Čada	6. Kiribati	
7. Džibutija	7. Laosa	
8. Ekvatoriālā Gvineja	8. Maldīvu s-s	
9. Eritreja	9. Mjanma	
10. Etiopija	10. Nepāla	
11. Gambija	11. Samoa	
12. Gana	12. Tuvalu	
13. Gvineja	13. Vanuatu	
14. Gvineja-Bisava	14. Zālmana salas	
15. Kaboverde		
16. Komoras		
17. Kongo Demokrātiskā Republika		
18. Lesoto		
19. Libērija		
20. Madagaskāra		
21. Malāvija		
22. Mali		
23. Mauritānija		
24. Mozambika		
25. Nigēra		
26. Ruanda		
27. Santome un Prinsipi		
28. Senegāla		
29. Sjerraleone		
30. Somālija		
31. Sudāna		
32. Tanzānijas apvienotā republika		
33. Togo		
34. Uganda		
35. Zambija		
~~36. Botsvāna~~		
~~37. Kenija~~		

Ar *slīprakstu* atzīmētas jaunpievienotās valstis, ~~izsvītrotas~~ tiek tās, kuras izstājās no VAV saraksta.

Valstis, kuras 2006.gadā atradās VAV sarakstā

Āfrika	Āzija un okeānija	Latīnamerika
1. Angola	1. Afganistāna	1. Haiti
2. Benīna	2. Bangladeša	
3. Burkina Faso	3. Butāna	
4. Burundi	4. Jemēna	
5. Centrālāfrikas Republika	5. Kambodža	
6. Čada	6. Kiribati	
7. Džibutija	7. Laosa	
8. Ekvatoriālā Gvineja	8. Maldīvu s-s	
9. Eritreja	9. Mjanma	
10. Etiopija	10. Nepāla	
11. Gambija	11. Samoa	
12. Gvineja	12. Tuvalu	
13. Gvineja-Bisava	13. Vanuatu	
14. Kaboverde	14. Zālmana salas	
15. Komoras		
16. Kongo Demokrātiskā Republika		
17. Lesoto		
18. Libērija		
19. Madagaskāra		
20. Malāvija		
21. Mali		
22. Mauritānija		
23. Mozambika		
24. Nigēra		
25. Ruanda		
26. Santome un Prinsipi		
27. Senegāla		
28. Sjerraleone		
29. Somālija		
30. Sudāna		
31. Tanzānijas apvienotā republika		
32. Togo		
33. Uganda		
34. Zambija		
35. ~~Gana~~		

Ar *slīprakstu* atzīmētas jaunpievienotās valstis, ~~izsvīrotas~~ tiek tās, kuras izstājās no VAV saraksta.

Valstis, kuras 2012.gadā atradās VAV sarakstā

Āfrika	Āzija un okeānija	Latīnamerika
1. Angola	1. Afganistāna	1. Haiti
2. Benīna	2. <i>Austrumtimora</i>	
3. Burkina Faso	3. Bangladeša	
4. Burundi	4. Butāna	
5. Centrālāfrikas Republika	5. Jemēna	
6. Čada	6. Kambodža	
7. <i>Dienvidsudāna</i>	7. Kiribati	
8. Džibutija	8. Laosa	
9. Ekvatoriālā Gvineja	9. Mjanma	
10. Eritreja	10. Nepāla	
11. Etiopija	11. Samoa	
12. Gambija	12. Tuvalu	
13. Gvineja	13. Vanuatu	
14. Gvineja-Bisava	14. Zālmana salas	
15. Komoras	~~15. Maldīvu s-s~~	
16. Kongo Demokrātiskā Republika		
17. Lesoto		
18. Libērija		
19. Madagaskāra		
20. Malāvija		
21. Mali		
22. Mauritānija		
23. Mozambika		
24. Nigēra		
25. Ruanda		
26. Santome un Prinsipi		
27. Senegāla		
28. Sjerraleone		
29. Somālija		
30. Sudāna		
31. Tanzānijas apvienotā republika		
32. Togo		
33. Uganda		
34. Zambija		
~~35. Kaboverde~~		

Ar *slīprakstu* atzīmētas jaunpievienotās valstis, ~~izsvītrotas~~ tiek tās, kuras izstājās no VAV saraksta.

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Vismazāk attīstītās valstis pasaules ekonomikā un to attīstības iespējas uz Maldīvu salu un Kaboverdes piemēra” izstrādāts LU Ekonomikas un vadības fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Olga Dolgovska _____ .05.2013
(vārds, uzvārds) (paraksts) (datums)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: dr.sc.adm., docente Ilona Baumanē-Vītoliņa _____ . 05.2013
(amats, vārds, uzvārds) (paraksts) (datums)

Recenzents: Dr.oec., prof. Baiba Šavriņa _____ . _____.2013
(amats, vārds, uzvārds) (paraksts) (datums)

Darbs iesniegts Starptautisko ekonomisko attiecību katedrā.

Lietvede: _____ .05.2013
(vārds, uzvārds) (paraksts) (datums)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____ . _____ .2013.prot. Nr. _____

Komisijas sekretāre: _____
(amats, vārds, uzvārds) (paraksts)